

קובץ גליונות

פרשת ויצא

ממרנז ורבנז גדולי ומאורי הדור

מרן רבינו הגדול
הגראמ"מ שך זי"ע

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיה

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי ההיזוק

זכות הלימוד בקובץ

לע"נ ר' שמעיה ב"ר אהרון באואר ז"ל

נלב"ע ט' כסלו תשס"ח תנצב"ה

זכות הלימוד בקובץ

לע"נ מרת חנה באשע פרידמן ע"ה

בת הר"ר ישראל יהודה הכהן ז"ל

נלב"ע י"ד כסלו תנצב"ה

לכל הקוראים וחלומדים החשובים שליט"א
 ניתן להנציח ולהקדיש ע"ג הקבצים בשבתות השנה הבעל"ט
 ועי"ז להיות שותף בזיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה

י"ח חשון	וירא	כ"ז ניסן	שמיני
כ"ח חשון	חיי שרה	ג' אייר	תזריע מצורע
ג' כסלו	תולדות	י' אייר	אחרי מות קדושים
י' כסלו	ויצא	י"ז אייר	אמור
י"ז כסלו	וישלח	כ"ד אייר	בהר בחוקותי
כ"ד כסלו	וישב	ב' סיון	במדבר – שבועות – נשא
ב' טבת	מקץ – חנוכה	ט"ז סיון	בהעלותך
ט' טבת	ויגש	כ"ג סיון	שלח
ט"ז טבת	ויחי	ל' סיון	קרח
כ"ג טבת	שמות	ז' תמוז	חוקת
א' שבט	וירא	י"ד תמוז	בלק
ח' שבט	בא	כ"א תמוז	פנחס
ט"ו שבט	בשלח	כ"ח תמוז	מטות מסעי
כ"ב שבט	יתרו	ו' אב	דברים
כ"ט שבט	משפטים	י"ג אב	ואתחנן
ו' אדר	תרומה	כ' אב	עקב
י"ג אדר	תצוה	כ"ז אב	ראה
כ' אדר	כי תשא	ד' אלול	שופטים
כ"ז אדר	ויקהל פקודי	י"א אלול	כי תצא
ח' ניסן	ויקרא	י"ח אלול	כי תבא
י"ב ניסן	צו – פסח	כ"ח אלול	נעבים וילך

להנצחות ולתרומות ניתן לפנות למס' 053-3145900
 וכן ניתן להעביר דרך מכשירי "קהילות" בבתי הכנסת ברחבי הארץ,
 יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ולרשום קובץ גליונות
 וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 4311
 ניתן לקבל קבלה פטורה ממס לפי סעיף 46

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900 | הפצה בארה"ב: 6463428424
 ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 182 | שנה ד' | פרשת ויצא | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

פחד ירא אלוים מחיות

"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא" (ויצא כה, יח) פרש"י עשן כמין מרזב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות. וצ"ב מה מועיל שעשן כמרזב סביב לראשו וכי החיות לא יכולות להזיקו בגופו?

ואולי כפי מה שכתוב שהחיות בראותם צלם אלקים אינם מעיזים להזיק, ולהיפך כשלא רואים צלם אלקים הם מזיקים [ועי' שבת קנ"א ב' דאמר רמי בר חמא אין ח' שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה] וזה הרי ניכר "בפנים" של האדם, והיות שלא החזיק עצמו מספיק צדיק לכן רצה להסתיר פניו.

והנה בחובת הלבבות (שער אהבת ה' פ"ו) כתב שסיפר אחד מן החסידים על אחד מהיראים שמצאו יסן באחד המדברות וא"ל האינוך ירא מן האר' שאתה יסן במקום הזה א"ל בוש אני מאלקים שיראני ירא זולתו עכ"ל. וצ"ב דכאן כתוב שיעקב אבינו התגונן מפני חיות רעות.

וא' תירץ דיראת חטא של יעקב ה' כ"כ גדול, שחשב שקרוב לודאי שיכול להיענש, בשעה נמצא בקרוב למקום שחיות יראוהו. ועוד צ"ב ממש"כ הדעת זקנים (להלן ל"ז כ"ח) שפני יוסף הוריקו בבור מאימת נחשים ועקרבים, ואולי קודם מ"ת ה' אחרת כיון שעדיין לא נצטוו על יראת ה' ומשו"ה פחדו.

אמנם אם זה דבר המובן מסברא בלי ציווי דאיך יתכן לפחד מאחרים, א"כ גם קודם מתן תורה ה' צריך להיות כך לפי הנוקטים (עי' ר"ג גאון ריש ברכות) דבני נח חייבים במצוות שכליות.

לא יסן במקום קדוש

"ואנכי לא ידעתי". פרש"י שאם ידעתי לא יסנתי במקום קדוש כזה. יל"ע אם ה' איסור לישן שם, או שאין איסור אלא שאינו מהרואי לישן במקום קדוש?

וראה אילת השחר יבמות דף ו' שהסתפק רבנו שליט"א אם מורא מקדש נהג לפני בנין המקדש. וראה פנים יפות בפרשתינו. ובשם מרן הגרי"ז צ"ל מובא (מפי השמועה) שלא ה' יסן שם משום דאיתא ביבמות דף ג, ב דדין מורא מקדש הוא גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים, ולמד מזה דאע"פ שזכה להשגות נפלאות בשינה זו, מ"מ לא ה' כדאי כל זה כדי לעבור איסור עכ"ל.

והנה בודאי שאיסור לא נדחה בשביל לזכות לדברים גדולים, אמנם כאן יל"ע דאם בן נח נצטווה על מורא מקדש נמצא שיעקב עבר עבירה בשוגג, ואע"ג דבן נח אזהרתו זו היא מיתתו דוקא בז' מצוות שנאמרו לו בפירוש, מ"מ צ"ע אם הקב"ה יגרום להצדיק שיכשל בחטא דהרי הוא רצה להמשיך והקב"ה עשה שתשקע חמה שלא בעונתה וכדאמרו חולין צא, ב צדיק בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה ועי"ז נגרם שישן שם?

ואם לא נצטוו בזה אלא דמ"מ כונתו משום שהאבות קיימו את כל התורה, מ"מ בדבר כזה שלא ידע ממנו כלל ומחמת זה לא קיים את הדין לא שייך להחשיבו כאיסור, דהא באמת לא נצטוו אלא דקיימו הכל כאילו נצטוו, וזה שייך רק במה שיודע ומקיים כאילו נצטוו, אבל כשאינו יודע שזה איסור ואינו מקיים לא שייך לומר שעבר בזה איסור.

ועוד דאם לא נצטוו הרי רבנו הנפש החיים ש"א פכ"א כותב: דקודם מתן תורה אע"פ שהאבות היו מקיימים את כל התורה, מ"מ מה שהשיגו דלפי שורש נשמתם יגרמו לתיקונים גדולים עשו, ומה"ט נשא יעקב ב' אחיות ויגע כמה יגיעות ועבודות להשיגם שינשאו לו עי"ש, וא"כ כאן שרצה הקב"ה להתגלות אליו הרי אין לך תיקון גדול מזה, ולמה לא יסן הרי אדרבה אם ה' יודע שרצון השי"ת להתגלות אליו ה' צריך לרוץ לעשות רצון קונו ולהשיג את ההתגלות הזאת.

ויתכן לפרש שהצטעה, כי לא הסתפק במה שהשיג שהקב"ה נתגלה אליו והבטיחו הבטחות חשובות אלו, כי כל זה הקב"ה עשה, אלא רצה לעשות בעצמו ע"י שה' לומד ומתפלל, וכידוע שעבודת ה' יותר מעולה במקום שיש יותר השראת השכינה, ואדם מתרומם שם מאד והצטער על אותם רגעים שישן ויכל להתעלות באופן גדול יותר מבמקום אחר.

[ועי' באור החיים כאן (כת, טז) דכ' ואמר ואנכי לא ידעתי קודם טעם הדבר כי אם היה יודע היה מכין עצמו לנבואה כי הנבואה צריכה הכנה כידוע. ואפשר אם היה מכין עצמו היה מתנבא בהקיץ ולא בחלום ידבר בו, ולזה מתאונן על מה שלא השכיל על דבר. ורש"י ז"ל פ' ואם ידעתי לא יסנתי במקום קדוש ע"כ. ואם לזה לבד נתכוין נאמר אליו ואם לא יסנתי לא היית חולם חלום נבואי בכל ההבטחות, ובהכרח להשלים הכוונה במה שפירשת].

מה שקנתה אשה קנה בעלה בב"נ

ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב (ויצא ל, ד). צ"ב במה זה נקרא שהיא נתנה לו את שפחתה? ואולי הכונה לזה שנתנה לו רשות לשאת אותה.

ובתרגום יב"ע כתב ששחררה אותה, ולפי"ז מש"כ להלן פסוק ז' שפחת רחל צ"ל דנקראת שפחה ע"ש העבר.

ובהעמק דבר מפרש שבא לומר שלא הוקל גברתה בעיניה כמו הגה וצ"ב בענין זה שיש פסוקים שנקראת שפחה ויש פסוקים שלא.

ויתכן ששיחררה בשטר והועיל אצלם, והנה בגיטין מ' א' איתא דעבד שהשיאו רבו בת חורין יצא לחירות ועי' יו"ד סימן רס"ז סעיף נ"ח נ"ט. אמנם יל"ע אם גם קודם מתן תורה זה ה' ראי' לשחרור, והאזה"ח לעיל כ"ט כ"ט כתב שלכן נתן את בלהה לרחל ע"מ שאין זכות לבעלה בה.

אמנם יל"ע לר"מ דס"ל בקידושין כ"ג ב' שאין קנין לאשה בלא בעלה, ולהלן פסוק י"ד כתבנו דאולי עדיין לא נהגו בתקנת מה שקנתה אשה קנה בעלה, ועי' אוה"ח לעיל ט"ז ה' מש"כ בענין זה על הגה.

לא יעשה כן במקומינו

הרבה פעמים שנשאל רבנו האם לשמוע שידוכים לבן או לבת קטנים יותר מאחיהם או אחותם הגדולה שעדיין לא התאסרו?

ואומר רבנו שכדאי שישמעו שידוך גם לקטנים יותר. ובזכות שהגדולה ויתרה שידלגו עליה היא תזכה למצוא בקלות יותר את בת זוגה.

[ושמענו מדו"ז רבי ברוך רקובסקי זצ"ל שהחזון איש אמר לו על סיפור כזה, שזה כמו פלוטטר שמנסים למשוך בכל חוט כדי לשחרר את פקעת החוטים, כך צריך לעשות גם בשידוכים]

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת שרה רבקה ע"ה
א"ח להגאון האדיר רבי אשר ליכטנשטיין זצוק"ל ראש ישיבת קמניץ
נלב"ע י"ד כסליו תשע"ז

"ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו" (ויצא כה, יב)

שמתפללים בתפילה שלעתיד לבוא ידע השר של הגויים שהקב"ה שולט, משמע שעד עכשיו הוא לא ידע. (אפיקי איל)

כל אחד מצפה למילת שבח

בגמ' ב"ב ט"ז א' מסופר על רב אחא בר יעקב שדרש בפפוניא על השטן, ששטן ופנינה לשם שמים נתכוונו וכו' ונאמר שם בהמשך הגמ', אתא שטן נשקיה לכרעיה. והדברים מפליאים מאוד הרי השטן עושה את מלאכתו ע"י שליחות מהקב"ה ואין לו לחשוש משום ברי' שיפטרוהו ויסלקוהו ממלאכתו, ולמה היה צריך לדברי השבח שנאמרו עליו, הרי הוא מצווה ועושה מפי הקב"ה?

רק רואים מכאן יסוד גדול: שכל אחד צריך ורוצה לשמוע מילה טובה אפילו מי שנראה לנו שאינו צריך לזה. והראיה הכי גדולה משטן שנשקיה לכרעיה. (מפי בנו הגר"ש שליט"א)

בתפילה הוא יותר ממלאך

ברכות י' ב' וא"ר יוסי בר' חנינא משום ראב"י המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנא' ורגליהם רגל ישרה. ויש להבין מה הראיה מהפסוק הא קרא איירי במלאכים, ומנלן דגם אנחנו צריכים להיות ברגל ישרה?

אלא בהכרח דזה היה פשוט לגמ' דבשעת התפלה אנו כמלאכים. והנה בשבת דף קי"ב ב' אמר ר' זירא אמר רבא בר זימונא אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ע"ש. הרי מבואר דאותו חילוק ומרחק שיש בין חמור לבן אדם יש בין מלאך לאדם.

וזה ודאי דדברי הגמ' דרגליהם רגל ישרה קאי נמי על הדור שלנו, ואם אנו כחמורים איך נהי' בתפלה כמלאכים דרגליהם רגל ישרה, חזינן דהאדם יכול להיות כל היום כחמור, אבל בשעת תפלת 'שמונה עשרה' נהפך להיות כמלאך.

הרגיש שמלאך שומר עליי

סיפרו לרבינו הגר"ק שליט"א: שרבינו אמר שהיה זמן שהיה כמה שעות בתחנת הרכבת בברלין במקום סכנת נפשות בימי מלחמת העולם השנייה, והרגיש בחוש שהיה עמו מלאך ששומר עליו.

הגיב רבינו הגר"ח, לכל אחד יש מלאך. [עי' ב"ק ב, ב אדם אית ליה מזלא ובפרש"י] ומי שמקלקל את מעשיו הם בורחים ממנו, ורבונו לא קלקל לכך נשאר עמו המלאך והרגיש בחוש את המלאך (מנחת תודה)

שירת המלאכים

רגיל רבנו לספר מעשה נורא שמסופר על בעל מגלה עמוקות זי"ע, שבלילה היו באים אצלו מלאכים ושרים עמו, והזהיר שאף אחד לא יכנס לחדרו מפני שזה סכנה, ולילה אחד נכנסו ג' אנשים והתחבאו תחת המטה והתחילו ללמוד ובאו מלאכי ה' ושרו עמו, וג' האנשים מתו מיד, ונגזר עליו מהשמים שילך בגלות על דבר זה, ואע"פ שהזהיר שלא יכנסו מ"מ כיון שנתגלגל מיתתם על ידו הוצרך כפרה, ופעם כשהי' באיזה סוכה נגבש שם גביע כסף וחשדוהו שהוא הגנב ורצו להענישו וברגע האחרון נמצא הגנב ועזבו אותו ולאחר מעשה זה נשלם כפרתו ונגמר גלותו.

יש לנו עסק עם מלאך

שח הגרא"י קוק שליט"א: נכנסתי פעם למרן שליט"א ושאלתי אותו על ענינים שניתן לחזק מספר דברים בישיבה הק'. ולעת סיום אמר לי רק תזכור יש לנו כאן עסק עם מלאך, ומלאך יותר חזק מבן אדם אז אל תחשוב שמחר הכל יהיה טוב, אתם הולכים לצאת למלחמה עם מלאכים, ויש להביא בחשבון גם את זה.

ונהנים ממנו עצה

בשביל כסף יש כח

לפני כמה שנים היה בבני ברק יהודי שהיה גומל חסדים ביותר וארגן מכירת בשר בזול לפסח. לצורך זה עשה הסכם עם משווק שיעבור בכל המקומות לחלוקת הבשר ומכירתו במחיר המוזל. אותו משווק הגיע בתחילה לכל המקומות כפי שסוכם, אבל ביום האחרון לא הגיע וכל האברכים בכל המקומות שהיה אמור להגיע אליהם המתינו עד בוש והיה להם עגמת נפש.

אחר הפסח רצה אותו איש חסד לפרסם מודעת התנצלות בעיתון, וניגש לשאול את רבינו האם לכתוב שאותו משווק עבד במסירות וללא ליאות כל הזמן, וסמוך לפסח כרע מעייפות והתמוטט, ולכן לא הגיע כפי שאותו משווק טען לו בהסבירו מדוע לא הגיע.

אמר לו רבינו: אל תפרסם התנצלות זו, דע שבשביל כסף יש לאנשים תמיד כח, ואכן אותו איש חסד מיד ביטל את הפירסום, אבל עז היה רצונו לדעת מדוע המשווק לא בא?

ואחרי שבדק היטב התברר שהמשווק לא היה עייף ולא ממוטט, והסיבה האמיתית היתה שבאותו יום הציעו למשווק למכור במקום אחר בקצת יותר רווח, ולפיכך לא הגיע. ושמה אותו איש חסד ואמר: תמיד שומע אני בקול חכמים אבל הרי לא תמיד זוכים לראות מיד במציאות את עומק דבריהם לעינינו ואשרי שזכיתי לכך. (מזקנים אתבונן)

"בחירה" ענינה אצל המלאכים

שאלה: האם למלאכים יש בחירה? תשובה: אנו אומרים בתפילה ביה"כ ונתנה תוקף וכו'. ומלאכים יחפזו, וחיל ורעדה יאחזו וכו', כי לא יזכו בעיניך בדין, וזה קאי גם על המלאכים.

כתוב בירושלמי בר"ה (פרק ד' הלכה ד') על המזלות דכל שני שעות יש מזל אחר, ואותו מזל שמשמש עכשיו אינו רואה את המזל שאחרי, אלא רק את שלפניו, כיון שאצלו כבר חושך שהרי הגלגל מסתובב, וכבר אצלו חושך, וכך לא מתקנאים אחד בשני.

הנפשה"ח (שער ד' פרק ט"ז) מביא תנא דבי אליהו (סדר אליהו רבה פ"ח) שכתב שאדם שלמד דרך ארץ יש מלאך אחד לשומרו, ואם למד גם מקרא שני מלאכים לשומרו, ואם למד גם דרך ארץ מקרא, משנה וכו' הקב"ה שומרו.

מה ההבדל בין מלאך אחד לשומרו או שנים, ובין שמירת הקב"ה בעצמו?

וכן בשמות רבה (פרשה ל"ב). עשה מצוה אחת הקב"ה מביא לו מלאך לשומרו "חונה מלאך ד' סביב ליראיו", עשה שני מצוות הקב"ה נותן לו שני מלאכים לשומרו, עשה מצוות הרבה חצי מחנהו, עכ"ל.

וקשה מה הנפק"מ בין שני מלאכים לאחד, דממה נפשך אם יש קטרוג אז מלאך אחד גם לא יכול לשמור, ואם לאו אז גם אחד מספיק?

ונראה לומר דאם הקב"ה בעצמו שומר זה יותר טוב וכמו דמבואר בגמ' בחגיגה (ד'): שלפעמים המלאך שוכח או טועה, אבל הקב"ה לא שוכח. (ולכן יש חילוק גם בין שני מלאכים למלאך אחד). (אפיקי איל)

הדרגות במלאכים עצמם

אמר רבנו: נראה לי [ולא שמעתי ולא קיבלתי בזה] שמה שכתוב שיש הבדל בין מלאך למלאך הוא כמו מדרגות ברוחניות זה מעל זה, וכל ההבדל ביניהם הוא ביחס להשגות מהקב"ה, כמה יש לו השגה בהקב"ה, והמלאך הזה משיג יותר ממלאך זה, וכן מוכח מהרמח"ל במאמר החכמה

צורת העיטוף

בעטיפת הטלית רבנו אינו מכסה עיניו עם הטלית, וכמדומה שפעם אמר הטעם שלא מסתבר שהישמעאלים מכסים לגמרי את עיניהם כשמתעטפים, כי הלא צריכים ג"כ לראות. [א"ה, וכן הביא מרן הגר"ח שליט"א בשם החזו"א זצ"ל]

ונשאל רבנו האם כשמתעטפים בציצית צריך להמתין אחרי הברכה כדי הילוך ד"א [בעוד שמעוטף כדרך הישמעאלים] ורק אח"כ לומר הפסוקים "מה יקר חסדך" וגו' מחשש הפסק בין הברכה לעיטוף?

והשיב שאע"פ שכתוב שיש להישאר מעוטף כדי הילוך ד"א, אפשר להתחיל לומר הפסוקים מיד לאחר העיטוף, מכיון שהמצוה היא העיטוף, ומה שנשארים מעוטף זה רק משום שאם תיכף נסתור את העיטוף אין זה נראה כדרך לבישה. (רשימות הרב אהרן נייב שליט"א)

נוסח הכונה

רבנו ביקש שייכנו לו על פתק מודפס לשון השו"ע (סי' ח' ס"ח וסי' כ"ה ס"ה) הכוונה של מצות ציצית ותפלין, ומחזיקו בכיסו, והניחו בתוך מעטפה, כדי שיהי בתוך כיסוי שיכול להכניסו לביה"כ. [עיי' במ"ב שם הטעם דבציצית ותפלין איכא כוונה נוספת]. (צדיק כתמר יפרח)

ואמר רבנו שיתכן שבמצות ציצית יש להקפיד יותר בכונה מבשאר מצוות כגון ק"ש וכדו' שבאלו המצוות גם כשלא כיון אם ניכר הדבר מעצם המעשה שעושה לשם שמים, כגון שקורא ק"ש על סדר התפילה וכו', יצא יד"ח שהמעשה מצד עצמו מוכיח שעשה לשם מצוה, [עיי' משנ"ב סי' ס' ס"י בשם החיי אדם] משא"כ במצות ציצית כשלוש ט"ק אינו מוכח כלל שעושה לשם מצוה, שהר"ז אחר ממלבושיו. (הל' ציצית להרה"ג ר"כ שליט"א עמ' טו-טז)

טלית לבחורים כהנים

בשיעורים בהלכות ציצית, ציין רבנו שהגרש"צ שפירא זצ"ל שהיה כהן, היה קונה לבניו הבחורים טלית כי הם היו צריכים לברך ברכת כהנים, שלא יקחו מבחורים אחרים, דע"ז הם מכשילים אותם בספק ברכה כאשר יחזירו להם אח"כ את הטלית.

[א"ה, וראה בס' ארח דוד להגדו בהר"ן שאמר הגר"ד, שאין לקחת טלית בשביל ברכת כהנים או לקריאת התורה מן עדות המזרח, דכיון דלשיטת השו"ע (סי' ח' סעי' י"ד) צריך לברך שוב כשמחזיר לו את הטלית, והם נוהגים לא לברך. נמצאת מכשיל אותם בנטילת טלית בלא ברכה. רק יקח מאשכנזי שנוהגים כשיטת הרמ"א (שם) שאין צריך לברך כשמחזיר לו את הטלית ושוב אינו מכשילו. ובספר הליכות שלמה (עניני תפילה פ"ג ארחות הלכה 27) הביאו בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שבצעירותו היה מזהיר את הכהנים שבבית הכנסת שלא יטלו טלית ממתפלל בן עדות המזרח שהיה שם, מפני שחשש שהלה אינו יודע הדין, שלפי דעת המחבר עליו לברך שוב כשמעטף בה, אולם אח"כ נתברר לו שלא נהגו בזה הספרדים כדעת המחבר, וכל שלא הסיחו דעתם אין מברכים [דכך פסקו חכמי ספרד דלא כשו"ע. השלמי צבור (דל"ד ע"ד), והתפלה לדוד (סי' לב), והשלחן גבוה (שם ס"ק כא), ושכן המנהג שלא לברך. וכ"כ מהר"ח פלאגי בכף החיים (סי' י אות י) והחסד לאלפים (סי' ח אות י), והיפה ללב (שם ס"ק כב), והבן איש חי (פר' בראשית אות י), והכף החיים (סי' ח ס"ק נב), ע"ש].

הפסק בטלית

הנה אם פשט הציצית ולבש שוב, כתב בשו"ע סי' י"ד ס"ח דבזמן מרובה צריך לחזור ולברך, ולא נתבאר כמה. ובשו"ע הגר"ז כתב ב' או ג' שעות. ואמר רבנו, דהחזו"א התפלל ביו"כ בכולל חזו"א בותיקין, והיה הפסקה גדולה, ופשט הט"ג, ואח"כ הסתפק אם צריך לחזור ולברך כשלבשו שוב, ולא בירך, וההפסקה היתה לפחות שעות וחצי. (שיעורי הגר"צ פלמן זצ"ל - קובץ מוריה ניסן תשנ"ט, וד"ז אמר רבנו בשם עד ראי' הגר"ח ש קרלין זצ"ל) [וע"ע בהליכות שלמה מועדים ב' עמוד נ"ו דברי מרן הגרש"ז זצ"ל].

ורבנו שליט"א הציע שאחרי ההפסקה יתעטף לכמה רגעים בטלית אחרת [א"ה, והיינו טלית של אחר שלא החליט עלי' מראש] ויברך ברכה, ויכוין להוציא את הטלית הקודמת, ואח"כ יכול לפשוט טלית זו ויחזור ללבוש את הטלית הקודמת, וכן הוא נוהג.

טלית צמר

אמר רבנו שליט"א שמרן החזון איש הכריע דאין צריך ללבוש טלית קטן מצמח. והוסיף רבנו דהן אמנם תמיד נהגו כל הרבנים כולם ללכת בט"ק של צמר וכן נוהג גם רבנו, וכדעת השו"ע סימן ט' ס"א ובמשנ"ב סק"ה דירא שמיים יחמיר בזה [וכ"ה בחיי אדם כלל י"א וגר"ז סעיף ה' וקיצור שו"ע סימן י"ט סעיף י"ב ואג"מ בכ"מ והליכ"ש פ"ג הערה כ"ה ועוד], אלא שמשא"כ מרן ז"ל דעתו נתפשט יותר ללכת אף בשאר מינים. (אעלה בתמר וכו') [והראה פעם רבנו לדברי הגר"ש סלנט זצ"ל בביאור מנהג הגר"א בלבישת טלית משאר מינים דהיה לובש כל היום טלית גדול מצמח, ולכן לא הוצרך ללבוש גם ט"ק מצמר וע"ע בסידור הגר"א].

וסיפר רבנו: נכנסתי פעם עם הגר"ש גריינמן זל"ה למרן החזון אי"ש לדון עמו אמאי לובש ט"ק מבד, והעלינו איתו ה' טעמים למנהג של הגר"א, ונר"נ עמו שלכא' כעת זה לא שייך. [וראה במעשה הרב השלם כמה טעמים למה לא לבש הגר"א צמח, וכולם לא שייכים אצלנו וכמו שהעיר רבנו שליט"א]

ואחרי מו"מ אמר לנו החזון אי"ש: **"אתם תנהגו כמ"ב שתלבשו ט"ק מצמח, אבל אני אמשך ללבוש טלית מבד, מטעם הכמוס עמדי".**

ונסתפק רבנו שליט"א דיל"ע במי שיכול לקיים מ"ע דאורייתא וכגון במצות ציצית שיכול ללבוש ט"ק מצמר דהוי מ"ע דאורייתא ולובש משאר מינין למ"ד דהוי מדרבנן. אם אמרינן בזה בעידן ריתחא ענשינן אעשה כדמצינו במנחות מ"א א' על הלובש טלית שאינה מחויבת בציצית, או דדוקא שם שאינו מקיים מצוה כלל כשלוש בגד עגול משא"כ בזה דעכ"פ מקיים מצוה מדרבנן. [א"ה ועיי' אגר"מ (או"ח ח"א סי' ב', וח"ב סי' א', ויור"ד ח"ג ס"ג) דבעל נפש ילך עם צמר אף אם חם ומזיע וכו' וגם זה מהני לעינדא דריתחא עיי"ש].

שיעור ריבוע

הביאור הלכה (סימן י סעיף ט) מסופק כמה יהי' פגימת ריבוע הבגד ויפטר מציצית, והביא שם מריבוע המזבח. וכתב שיש לחלק בין מזבח שהוא גדול בכמותו לענינו וצ"ע.

ועיין עוד בביאור הלכה סימן ל"ב סעיף ל"ט לענין ריבוע התפלין ולכאורה אע"פ שזה גדול וזה קטן, מ"מ אפשר ללמוד את שיעור הפגם ביחס למזבח וכיון ששיעור מזבח הוא לכל הפחות אמה על אמה כמש"כ הרמב"ם הל' בית הבחירה פ"ב הי"ז וכשנפגם יותר מטפח הרי זה פסול, א"כ גם בציצית ותפלין עד פגימה ביחס כזה עדיין יחשב לריבוע.

הערת רבנו על הגליון המ"ב.

ביה"ל סי' י סעי' ט' ד"ה 'ולא שיהיו', על דבריו שם, צ"ע עד כמה נקרא שם עגולות, ציין רבנו: עיי' רש"י זבחים יח: ד"ה בת. [דז"ל שם 'בת חמש - כגון שחתך מעט מן הכנף ולא עיגל שני מורשי קרנתא ממקום חתך דנעשה כשתי כנפות]. וברשימות כת"י רבנו שליט"א כתב וז"ל: בס' י' בבה"ל ד"ה ולא שיהי' עגולות הביא [ר"מ הריס] בשם מו"ק דאם זה לא מתעגל כשאר ג' אצבעות לא מקרי עגול. [ושמעתי מר' שאול ברזם ז"ל בשם החזו"א דאסר עמש"כ בכתר ראש דצריך להתעגל טפח כדי שלא יהי' נקרא ד' כנפות ואמר ע"ז דלא גושפנקא דמרבר רב אשי חתיב עלה היינו שהוא ה"ל ס"ל דסגי פחות מזה].

ריבוע בצעיף

לפני איזה שנים נשאל ע"י חבר תלמידיו צעירי הצאן בישיבה לצעירים, בדין צעיף אם חייב בציצית?

והשיב: דבעי ב' לפניו ב' לאחריו ואין סיבה לחייב, אך למחר ראינו כי לעצמו החמיר בזה, וחתך קרן א' בצעיפו ועשאו כעגול. [ועיי' היטב רמ"א או"ח סי' ס"י ובהב"ל עיין מהרש"ם ח"ג סימן רע"ב מש"כ דיר"ש יחמיר לעגל כנף צעיפן (קו' אעלה בתמר)]

שיעור נקב בית הצואר

נשאל על טלית קטן של ילדים קטנים האם צריך להקפיד שיהא נקב בית הצואר קטן מרוחב הט"ק בכל צד. ואמר רבנו שלפי החזו"א (או"ח סי' ב' סק"ט) צריך אבל זה חידוש של החזו"א ובחול' כולם הלכו עם חור גדול [גם גדולים] ואולי גם הח"ח עצמו הלך כך. [ובהמשך אמר בפירוש שא"צ להחמיר בזה לקטנים] (רשימות הרב אהרן נייב שליט"א)

מכתבים הערות והוספות

עולם הישיבות

ישיבת ארחות יעקב

מכתב רבנו אודות הישיבה

בס"ד. לכ' קהלות הקדושות אשר הם משתדלים להיות מתמכין דאורייתא. ה' עליהם יחי'.

הנה הרב החשוב מאד ר' יעקב נתן דורמשקין שליט"א בדעתו ליסד ישיבה עבור יוצאי צרפת כי רואה צורך שכמה מהם יסתדרו ויעלו בתו"ש בהיותם קבוצה מיוחדת, ולכן נוסע לחו"ל למצוא אוהבי תורה המוכנים לעזור ולתמוך בזה, ונא לקרבו ולסייעו לקיים תכניתו אשר יש לקוות שיצא דבר טוב ומועיל ויתרבו לומדי תורה ומקיימי מצותיה כמצווה עלינו, ונזכה כולנו שיתרבו ויגדיל תורה ויאדיר.

ד' שבט תשס"ה לפ"ק בני ברק יצ"ו הכו"ח
א.ל. שטינמן

כל בחור שקול כמאה בחורים

וכשנסודה הישיבה בעידודו ובתמיכתו של רבנו שליט"א אמר לרה"י: שבחור א' שמגיע מצרפת ללמוד בישיבה זה כמו מאה בחורים שבאים ללמוד בארץ ישראל.

ורבנו היה רגיל למסור כמה פעמים בשנה שיעור בישיבה, ופ"א שהזמינו אותו למסור שיעור, התנצל ואמר שביקשו ממנו למסור שיעור גם בישיבה גדולה מאוד אחרת וקשה לו לעשות את שניהם, וטען לו רה"י הרי הישיבה שלי מונה אלפי בחורים, והתפלא רבנו על דבריו.

והסביר לו: הרי רבנו אמר שכל בחור מצרפת שלומד הוא כמאה בחורים מארץ ישראל נמצא שיש לי אלפי בחורים בישיבה, ואכן נענה רבנו לטענתו והגיע למסור בישיבה אצלו.

באלול אל תעזוב את הישיבה

בימי חודש אלול שהוצרך רה"י לנסוע לגיוס כספים לישיבה בא אל רבנו לבקש את ברכתו.

אמר לו רבנו אתה ראש ישיבה שמחזיק את הלימוד בישיבה וע"כ אין לך לנסוע בשום אופן בחודש אלול, והלה תמה א"כ כיצד יחזיק את הישיבה, אמר לו רבנו תסתדר, ואכן כל פעם היה מגיע בחודש אלול כספים מבלי שהוצרך לנסוע לחו"ל.

בשנה אחרונה [תשע"ו] פנה לרבנו וביקש ממנו רשות לנסוע באלול ליום אחד למקום פלוני ולחזור, ורבנו אמר לו שזה שאלה קשה ונמנע מלהשיב. והלך רה"י למרן הגר"ק וסיפר לו את הדברים, ואמר לו מרן הגר"ק: ר' אהרן לייב טען שזה שאלה קשה אז האם אני יכול לענות? ואמר לו שסיים מסכת ותבוא הישועה, וכך עשה סיים מסכת בישיבה, והיה נוכח שם יהודי ששאל אותו כמה זקוק לישיבה, ונתן לו סכום עצום בס"ד.

שיחות חיזוק

מלבד שיעורים שמסר רבנו בישיבה, היו מגיעים בני הישיבה לבית רבנו שליט"א לשמוע דברי חיזוק [פ"א אמר רבנו לרה"י אם זה מחזק את הבחורים אתה יכול לבוא מתי שאתה רוצה]

ונביא כאן א' - שיחת רבנו ליל נר שני דחנוכה, לתלמידי ישיבת "ארחות יעקב" בבני ברק שמזיעים לבחורים צרפתיים. שנתאספו בבית רבינו אתם ב"ה זכיתם, רוב האנשים במדינה שלכם [צרפת] לא לומדים תורה, ורחוקים מהתורה, ואתם זכיתם להתקרב לרבנו של עולם, וללמוד תורה, אתם צריכים להודות לה'. ובפרט עכשיו בזמן של חנוכה, שהקב"ה הראה נסים לכלל ישראל, גם אתם צריכים להיות שמחים מאד ולהודות על מה שאתם זוכים ללמוד תורה, ולא כרוב האנשים בצרפת שלא לומדים תורה, ואמנם יש ב"ה קצת תורה בכמה מקומות.

בחנוכה אומרים על הנסים, גם זה נס, אמנם לא כזה נס כמו שם, אבל זה נס שבחורים מצרפת לומדים תורה.. הקב"ה יעזור שכולכם תעלו בתורה ויראת שמים.

אתה יכול לדבר צרפתי

פ"א הביא רה"י שליט"א קבוצת נדיבים אל רבנו, ורבנו דיבר עמהם בלשה"ק ולא הבינו, ורצה רה"י לחזור על הדברים בצרפתית ושאל את רבנו, שרבנו פעם אמר לו שזה לא דרך ארץ לדבר עם תבירו בפני בן אדם שלישי בשפה שהוא לא מבין, וא"כ כיצד יכול לדבר עמהם בצרפתית בפני רבנו שליט"א?

וחי"ן רבנו ואמר לו: זה בסדר אתה יכול לדבר בצרפתית [כנראה שמבין רבנו עיקרי שפה זו, מכיון שהיה רבנו שליט"א בתקופת המלחמה בשו"ץ באיזור שדיברו צרפתית] ואכן דיבר עמהם ורבנו תיקנו ב' פעמים במהלך השיחה בצרפתית.

ישיבת ארחות משה במושב ברכיה

הרה"ג ר' חיים הכהן זצ"ל [נלב"ע ח' חשוון תשס"ט] הקים עולה של תורה במושב ברכיה, והקים ישיבה גדולה במקום, [ראה אודותיו בס' טועמיה חיים]

רבנו שליט"א טרח לחזק אותם והגיע לישיבה בי"ג חשוון תשס"ו. וזה אשר אמר שם: כפי מה ששמעתי קצת יש במקום הזה רק שומרי תורה ומצות, ודבר כזה מקום שיש רק תורה ומצות, בלי שיהיה חלילה וחס משהו שלא שומר, זה זכות גדול מאד. הקב"ה יעזור שהמקום הזה יגדל ויגדל ויתרבו שומרי תורה ומצות, לומדי תורה, ה' יעזור.

יש ספר [מעדני שמואל] שמביא שהחפץ חיים בא פעם לעיר לודז', עיר גדולה בפולניא, והיה שם ישיבה קטנה ובה שם וכבדו אותו להגיד כמה מלים.

אמר החפץ חיים שהקב"ה שולח השפעה רוחנית, תורה ויראת שמים, איזה מספר מיוחד כך וכך שפע, אז אם יש הרבה אנשים זה מתחלק לכל אחד קצת, ואם יש קצת יוצא שכל אחד מקבל חלקים גדולים מאד. כמו להבדיל אם אחד למשל יתן כסף יש מליון דולר, תלוי אם יש הרבה אנשים מקבל כל אחד קצת, ואם יש רק קצת אנשים מקבל כל אחד הרבה הרבה כסף. ככה גם ברוחניות. ובאמת זה פלא אבל כך כתוב שהוא אמה, שיש שפע גדול הקב"ה מוריד, ואם יש הרבה אנשים מקבל כל אחד קצת, אבל אם יש קצת אנשים כל אחד מקבל חלק גדול מאד.

ואמר רבנו החפץ חיים: היות שבזמננו הדורות חלשים, ויש חלק קטן שלומדים תורה, יוצא שכל אחד יכול לזכות הרבה מאד.

וכן אפשר לומר אצלנו ג"כ אותו הדבר. הרי ידוע שבעולם אומרים שיש בערך חמש עשרה מליון יהודים, ומהחמש עשרה מליון יהודים הרי רובא רובא ח"ו רק מאלה שלא שומרי תורה ומצות. רוב המדינות יש מדינות שמאד חלש במצות חלש בתורה, ויש מדינות שכמעט כלום, ויש מדינות שיש הרבה טמיעה, שמתבוללים רח"ל אנשים מתחתנים עם גויים, אוי ואבוי שיש כ"כ ירידה, וממש רק קצת תורה יש, אבל הקצת הזה אם נחלק את זה כל אחד יכול לקבל מנה יפה מאד ברוחניות.

לכן ב"ה המקום הזה שהוא כולו יראי שמים כפי ששמעתי, ויש ב"ה ישיבות, וכפי הערך המקום הזה הרי התושבים לא כ"כ הרבה, וכ"כ הרבה ישיבות, לפי הערך זה הרבה מאד, יוצא שכל אחד יכול לזכות הרבה הרבה תורה ויראת שמים.

ובאמת ראינו שאע"פ שיש כזה חורבן, העולם הרי חרב מתורה, יש כ"כ קצת יראת שמים בסך הכל, אבל בכל זאת יש מקומות שהרבה אנשים עולים מאד בתורה ויראת שמים, עולים מאד מתבירים ספרים וכמעט כל יום רואים שמקבלים ספר, לפעמים אברך עושה ספר, או ראש ישיבה, כל מיני אנשים, זה הכל בגלל שעולים בתורה ויש התמדה גדולה.

א"כ המקום הזה שהוא לוקח ג"כ חבל גדול במפה של תורה, כל אחד יזכה במידה גדולה מאד לצמות גדולי תורה, שיצמחו תלמידי חכמים, שיתרבו לומדי תורה במידה גדולה מאד, שיהיה לתפארת בישראל. הקב"ה יעשה גם את המקום הזה שיתפוס מקום חשוב במפה של תורה, שכולם יתרבו לומדי תורה ומצות, ויהיה לכל אחד נחת מהילדים שלהם, הקב"ה יעזור עי"ז אי"ה עד שנזכה לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן סלה.

בשבועות הקרובים אנו עומדים לכתוב אי"ה אודות הישיבות: ישיבתו של רבנו - ארחות תורה, אשרי האיש, באר התורה, באר התלמוד [ירושלים], באר יהודה, באר יעקב, בית מדרש גבוה ליקווד [ירושלים], בית מדרש עליון, בית מותניהו. מי שיש בידו ענינים מרבנו שליט"א הקשורים לישיבות אלו אגא יפנו אלינו בהקדם.

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו" (כט, י)

ג"פ אחי אמו והוא מיותר לכאור, ונ' שיעקב אבינו לא חש כלל להרועים כי הם עובדי ע"ז וכתוב לא תחנם ורק ללבן רצה לעשות טובה כי הוא אחי אמו ומצוה לקרב את קרוביו כמ"ש ב'במות ס'ב' וגם לרחל שהיא בת אחי אמו רצה לעזור, והנה בתחלה גל את האבן מפני ב' סיבות א' מפני רחל בת אחי אמו שלא תצטרך להמתין, וב' לעשות טובה לצאן לבן שלא יצטרכו להמתין, אבל אחר שגל את האבן כנראה שהיו מעריץ המים לשוקת גדולה ומשם היו כל הצאן שותין בעצמן ולכן לרחל אין שום נ"מ בזה עתה כי בין כך היא צריכה להמתין עד שישתו כולם ושם במרעה צריכה להמתין עד שיאכלו אבל לצאן לבן ה' בזה טובה שהשקה אותם בעצמו במהרה ויוכלו ללכת לרעות ולאכול במהרה ולכן כתיב כאן את צאן לבן אחי אמו כי כ"ז עשה משום שה' אחי אמו.

"עם אשר תמצא את אלהיך לא יהיה" (לט, לב)

פ' רש"י ומאותה קללה מתה רחל בדרך. וקשה הרי לא אמר עם אשר נמצא רק תמצא ובאמת לא מצא ולמה מתה. וי"ל דא' במדרש ויחפש ולא מצא את התרפים תרפים לא מצא הא קיתוניות מצא נעשו תרפים קיתוניות שלא לבייש את רחל ולפ"ז נמצא שבאמת מצא את התרפים רק הוא לא ידע ולכן הזיק הקללה. אמנם צ"ב מדוע אמר כן והלא זו מצוה להפרישו מע"ז וגם אין כאן גזל כלל דע"ז איסורי הנאה ניהו. וי"ל דיעקב סבר שא' לקחם כדי לעבדם [ולא כדי להפרישו מע"ז] וע"כ קיללו שימות על איסור ע"ז, ומ"מ כיון דנפיק מפומיה בסתמא מתה רחל בדרך אע"פ שגנבתם כדי להפרישו מע"ז דקללת חכם אפילו על תנאי היא באה כדאמרינן במכות י"א א' (שור' בספורנו מש"כ).

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"לברכה ולא לקללה"

גשמי ברכה רבים ירדו בשבוע שעבר עלינו לטובה. רבים מעמי הארץ סבורים כי הגשמים באו 'עם העונה' ויסיימו 'עם סוף החורף' אך אנו יודעים כי הגשמים באים כי התחלנו לומר אחרי סוכות 'ותן טל ומטר לברכה' והעתירו עליהם הרבה לה'.

כידוע, אל שולחנו של מרן שליט"א מתנקזים צרות של עמך בית ישראל, ברפואה, כלכלה, בעיות שונות של משפחה וצרות שונות. בין השאר, הגיעו אליו בקשות רבות בתחילת חודש חשוון, מהקלאים בעלי שדות, לאמור: אנא יעתיר רבינו שיירד כבר הגשם. האדמה כבר צמאה מאוד, ואנו השקענו הון רב עבור זרעים באדמה ואם הגשם לא יבוא, הכל ילך לריק. בפרט שמרבית החקלאים נוטלים הלוואה בנקאית ואם אין להם אפשרות להחזיר, הנזק הכספי הוא בלתי משוער. ואכן מרן שליט"א בירך שיירד גשם, ואף אמר בדרך צחות לאחד מהם: כנראה הנך עדיין מתבלבל ומזכיר 'מוריד הטל' במקום משיב הרוח ומוריד הגשם. וסיפר לנו ידידנו החשוב רבי ישעיהו אפשטיין שליט"א שמקורב מאוד לרבינו, שבאותם ימים התאמץ רבינו בלכתו לאיוזה דבר מצוה, שלא כפי כוחו, ואח"כ כשגמרו את המצווה נענה ואמר לו: עכשיו התאמצנו עבור מצוה, כבר מגיע שיירד כבר הגשם !! ואכן כעבור ימים ספורים נשבה הרוח וירד הגשם לברכה.

וביום בו החל לרדת הגשם התבטא רבינו שזמן שיורד בו הגשם הוא 'עת רצון' אצל הקב"ה, ואכן הנוכחים בחדר מהירו לבקש את ברכתו לעניינים החשובים להם...

נוסף עוד מעשה מופלא אותו שמענו מכלי ראשון: בערב סוכות הגיע אל רבינו הקלאי מן הדרום עם בקשה לא מצויה בחורף: שהרב יתפלל שהגשם עוד לא יירד... ומעשה שהיה כך היה. אותו הקלאי מגדל כותנה - פשתן, ועמד בנסיון הגדול ושומר שמיטה, על אף שיכול היה להרוויח המון כסף אילו ימשיך לגדל כרגיל, ובכל זאת קיים בעצמו 'דרך אמונה בחרתי' ולא זרע ולא קצר כלום. נגמר השנה, והגיע השנה השמינית, והקב"ה קיים את הבטחת 'ציותי את ברכתי' ואכן בקיץ האחרון גדל לו יבול גדול מאוד מאוד של כותנה, והנה לפי החשבון בגלל שהשנה הקודמת היתה מעוברת היה צריך לרדת גשם באזור סוכות, ואז כל היבול שלא יספיק לקצור ייהרס כליל, לכן הוא בא לבקש שהגשם יחכה לו...

רבינו הגיב: אל תדאג. הכל יהיה בסדר. ואכן בסוכות לא ירד כלום, ואחרי סוכות סיים אותו יהודי לקצור הכל ואח"כ הגיע גשם קל. מיותר לציין שאם אותו גשם היה מקדים ביום, היתה השקעה של מליונים הולכת לטמיון.

אשרי העם שככה לו. אשרי העם שה' אלווקיו.

דבר העורך

"ויפגע במקום וכו'"

וברש"י... ורצונו פירשו לשון מפילה

רבים הם הבאים אל פתחו של רבינו לקבל עצה ותבונה, ואנשים בטוחים שהנה רבינו יגיד להם לשונות את כל הנהגתם ולשונות דברים מסדר חייהם, והנה רבינו שליט"א ההולך בתמימות עם ה' נוקט פעם אחר פעם כי עם ישראל כוחו בפה ואין סגולה או עצה מול כח התפילה של כל אחד ואחד, ושמענו כמה מקרים מיוחדים מנכדו של רבינו הגר"ג הוויגסברג שליט"א שבהם השיב רבינו במילה אחת: **'תפילה'**. (הדברים מובאים בספרו החשוב 'מנחת תודה').

אברך בא לרבינו ובכה על בעיה ברוחניות של אחד מילדיו אמר לו רבינו **דע לך עם ילדים אין שום עצה שבעולם אלא תפילה** ושאל הלה הרי תפילה עושה רק מחצה אמר לו רבינו **בדורינו מחצה זה גם הרבה**.

פעמים רבות רבינו משיב כששואלים במה להתחזק? **'להתפלל'** אין דבר מועיל יותר מזה, מלהתפלל. אין עצה יותר מתפילה.

רבינו חוזר ושונה שההשתדלות הכי טובה זה תפילה.

רבינו חוזר ואומר כל תפילה עוזרת אין תפילה שחוזרת ריקם, ורגיל תמיד להראות דברי הגמ' בברכות ל"ב ב' אר"ח בר"ח אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנא' קוה אל ה' וגו' וקוה אל ה'.

אשה סיפרה שסובלת מבעיות שונות ורוצה לקבל על עצמה דבר מה לזכות, לשיפור המצב. אמר רבינו, **תקבל על עצמה עוד תפילה**. [אם מתפללת רק שחרית, תוסיף מנחה, ואם מתפללת גם מנחה תוסיף מעריב].

בברכת שבת שמוס

יחזקאל 36:28 (ב')

יצא לאור

ספר "מצותיך שעשעי"

בענין שכתבו פוסקי וגדולי הדורות על הצורך לקיים כל המצוות שאפשר מהתרי"ג, עם פסקי הלכות והדרכה להרבה מצוות שקיומן נדיר, מבוססות הרבה על ספר דרך אמונה

ושו"ת ממרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

כולל כאלף תשובות בעניינים הנ"ל

להשיג בחנויות הספרים

או אצל המחבר: 052-7613718

מעניני הפרשה

האם להניח מפרשי הגמרא. על הגמרא

עלי יניח צדיק ראשו / כבוד הספרים זה מעל זה

פלוני ניגש לרבנו ואמר. מפי השמועה כי הגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל ראה פעם בחור שמניח ידו על גמרא וביקש להעיר לו בעדינות ואמר: ידך קודש, כי יד יהודי וכן תורה בפרט, היא קודש, נכון, אבל הגמרא היא קודש קדשים, ורבי יצחק אלחנן ספקטור פוסק שגם בספרים גופא אין להניח 'ראשון' על 'גמרא' או 'אחרון' על 'ראשון' ולכן אל תניח את היד על הגמרא. הגיב מרן: אבי זצ"ל נהג שלא להניח ראשון על גמרא ואחרון על ראשון, (ויש אומרים כי לא הניח אחרון על רבי עקיבא איגר) ושאלתי פעם את החזו"א על ענינים אלו ואמר לי - הכל מותר להניח על גמרא, כי כולם באים לפרש את הגמרא.

מה עושים בבית הכנסת שנכנסים שם בלילות שתויי יין ועכברים

מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים

א. בהכ"נ שיש שם עכברים רבנו אמר פעם עפ"י ירושלמי בדמאי (פ"א ה"ג) שעכברים בבית, זה עונש שלא מעשרים כראוי, מה יעשו בבית הכנסת שיש שם לצערם עכברים, אולי שלא יכניסו 'לקידושים' רק אוכל מעושר כראוי, או שזה קשור למתפללי בית הכנסת. בשביל שניהם דבר טוב להיזהר בתרומות ומעשרות, גם מה שמכניסים לבית הכנסת וגם מתפללי בית הכנסת (בביתם).

כמה פעמים בא שכור באמצע לילה לבית הכנסת ועשה צרכיו שם באופן בזיון נורא אם זו תביעה משהו ומה להתחזק. אין זה שייך להם. אבל צריכים לסגור את בית הכנסת בלילה.

מדוע לא לתת יותר מחומש

"וכל אשר תיתן לי אשר אעשרנו לך"

"באושא התקינו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש" (כתובות נ' א') וברמב"ם איתא (פ"י מהל' מתנ"ע ה"ב) שמעולם לא נהיה עני מצדקה ואם כן איך יתכן שאם יבזבו שמא יצטרך לבריות על ידי שיתן יותר מחומש? דרכי ההשתדלות של האדם מחייבים שלא לתת יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות, ובאמת לא יהיה עני מהצדקה, אבל זה לא סותר שיש מהלך של דרך השתדלות.

מעשר מזמנו של אדם

שאלתי לגבי מעשר מהזמן של האדם, עד כמה צריך ליתן לציבור, כי נאמר בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ אה"ע ח"ד סכ"ז ועי' טעמא דקרא פ' ואתחתן ד"ה ושננתם) שיש לתת מעשר מהזמן והנה לכאורה רבנו נותן הרבה יותר ממעשר. והגיב: אי אפשר לסגור את הדלת ולסלק את האנשים.

"ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי" / עצות והכוונות בעניני נישואין

וכי חתן וכלה עצובים שצריך לשמחם

יש בחז"ל ענין נרחב מגודל הענין לשמח חתן וכלה. ושאלו לרבינו וכי הם עצובים שיש מצוה כל כך לשמחם, הרי מצוה לשמח מסכנים והם לא כאלו? הנה הם לא יודעים מה יהיה לא בגשמיות ולא ברוחניות והרי המשך דורות תלוי בהן, ותלוי בחוט השערה, ובאמת זה סיבה לעצבות ולכן מצוה לשמחם.

האם מזמינים הורים - בבית החיים

הרב ... שואל האם נהגו לפני חתונה לצאת לבית החיים ולהזמין שם את ההורים? חסידים נהגו כן, יש לזה מקור (עי' דרשות ר"י אבן שועיב עה"פ ויביאה יצחק האהלה שרה אמו בשם מדרש) תגיד לו שאם הוא חסיד יש מנהג אצל חסידים כן ואם אינו חסיד, אין מנהג כזה.

לבקש ברכה לזיווג - לא לשידוך

הייתי אצל מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א ואחד ביקש ברכה לשידוך ומרן הגרא"ל אמר לו: שידוך זה אירוסין, וזה יכול להתבטל, צריך לבקש - זיווג. ואמר רבנו: נכון. אף דבמס' שבת (ק"ג א') איתא "משדכים על התינוקות ליארס", כי בשבת הגידון הוא השידוך ולא הזיווג.

כיצד זיווג שני הוא הראשון

אמרתי לרבנו כי פלוני (שרבנו מכירו) התחתן והתגרש לאחר זמן קצר, ובקרוב מתחתן בזיווג שני, וכי שמעתי אחד מהמשפחה האומר על שידוך כהאי גוונא, שלפעמים הזיווג שני הוא הזיווג הראשון. ת. זה מפורש בספר חסידים (ע"ש סי' שע"ד וסי' תקכ"א), כי יש פעמים אדם מתחתן עם זו שאינה בת זוגו, כדי שיגיע לבת זיווגו כי בזוג ראשון לא היה נושא אותה, וה' מזמין לו אחת שאינו בת זוגו כדי שיתגרש ואז יסכים להתחתן עם בת זוגו.

חופה תחת גג בעת גשמים

בחו"ל מזדמן הרבה שיש גשם בחופה, האם להקל לעשות בפנים? אלמנה עושין בפנים ובתולה בחוץ, זה לא מסמנא מילתא.

(מתוך ספר העומד לראות אור בקרוב: "דרך שיחה החדש-הוראות עצות והדרכות" על סדר פרשיות התורה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 144 • ויצא תשע"ז

ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו (כה, יא)

עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות (רש"י, בשם מ"ר)

בטחון והשתדלות

בחובת הלבבות (שער הבטחון, הקדמה) כתב, ואם הוא בוטח על חכמתו ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו, הוא יתיגע לחנם וכוחו יחלש, לא יעלה בידו להשיג את חפצו ע"י תחבולותיו, וכו', ועל הבוטחים בה' נאמר (תהילים ל"ד י"א) כפירים רשו ורעבו לא יחסרו כל טוב, עיי"ש.

והנה אף שראינו הרבה גדולי ישראל שהיו עניים מופלגים, מ"מ נותנים להם מה שטוב להם, ומן הכפירים לומדים שאף שיש להם כח, עדיין אין זה סיבה שיהיה להם מה לאכול, ועל כרחך שאין זה תלוי אלא בקב"ה ולא בשום דבר אחר, וכן הוא בדורשי ה' שלא יחסרו כל טוב, שמה שנותנים להם זה הטוב להם, ואם הם רעבים הוא מפני שהקב"ה רוצה את העבודת ה' שלהם דרך רעב, ולהם זה טוב מפני שיש תועלת להם, וזה הפירוש שדורשי ה' לא יחסרו כל טוב.

בחזו"א (ספר אמונה ובטחון) כתב, מעשה שאדם עושה השתדלות, ובאמת מצד השכל אין זה השתדלות המועלת, אלא כיון שאין רואה לפניו שום מוצא אחר שעושה מה שבידו לעשות, הוי חסרון בבטחון. ועל פי זה כתב לבאר הא דנתבע יוסף אמאי ביקש משר המשקים, והיינו משום שהם רהבים ולא יעשו טובות, וא"כ אין זה השתדלות מועלת, אלא הבאה מחמת יאוש ועושה מה שבידו לעשות, עיי"ש.

ועל כן אותם שנמצאים במצב כספי קשה והולכים וקונים כרטיס הגרלה הוי חסרון בבטחון, דהא באמת אין ההגרלה השתדלות המועלת על פי השכל שאין כאן הסתברות שירויה, אלא רק בגדר אולי, וכעין 'אם לא יועיל לא יזיק' כיון שעלות הכרטיס קטנה, וא"כ אמאי קונה זאת, אטו יחסרו למקום דרכים ליתן לו המגיע לו, שהוא צריך להמציא לו דרך שישלח לו ע"י הגרלה.

ומה שכתוב **ביעקב שלקח מאבני המקום וישם מראשותיו מפני החיות**, אע"פ שעדיין יכולים לבוא מצד מרגלותיו, אפשר שמ"מ היה מועיל לאיזה סוג חיות, ובזה כלפי הסוג חיות האלו עשה השתדלות מועלת, וכן בעלמא אם יש איזה פרט מן הצרה שבשבילה ההשתדלות מועלת, יש לעשותה.

עוד ענינים:

א. אחרי גניבה, אין זה סיבה לחזק את מנעולי הבית ויכול להשאירם כרגיל, אלא צריך להזהר בדברים הנצרכים לזהירות. ולענין להשאיר מפתח בחדר מדרגות, יש לחפש אחר איזה חור ולא להשאיר במקום העולה על הדעת ששם אפשר לחפש, דמ"מ אחר גניבה נזהרים עד שמתעייפים.

ב. הא דכתוב במשלי (ג, לא) אל תקנא בחמס, ופירש דהעושר הבא ע"י חמס, אע"פ שבאמת אם לא היה מגיע לו לא היה לו, מ"מ כיון שבא לו ע"י חמס אין לייחס לזה כל חשיבות אלא זוהי מציאות של חמס.

ג. כמדומה שאמר החזו"א כי עצם הדבר להיות מנוי בקופת חולים שהוא כעין ביטוח מראש לרפואה, תלוי בכל אחד כפי מדרגתו בבטחון.

ד. ההתעסקות ברפואה כשצריך לכך, הנהגה שראינו אצל רבותינו החזו"א והגר"ז שלא נשתהו מלקיים הרשות שנתנה לרופא לרפאות, אלא היו מזרזין זה. ומה שמוסרין בשם הגר"א הוא על פי שיטת הרמב"ן, אבל בדורותינו ראינו ההנהגה להזדקק להם, גם לעצמם וגם לאחרים, ודרך הרמב"ן היא לא בשביל הדור שלנו, והגר"א אמר שהרופאים לא נבראו אלא בשביל הגויים.

ה. מה שכתב רבינו יונה דאסור לירא מן הצרות וז"ל, (שע"ת ש"ג, ל"ב), כי תצא למלחמה וגו', וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם (דברים כ' א'), הוזהרנו בזה שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה וכו', עיי"ש. היינו שלא ייקא מן הצרה בעצמה, אבל שפיר מותר וצריך לירא מן העונש שרואה שמביא הקב"ה עליו, אמנם פחד זה שמפחד מן העונש, אינו מביא אלא לעבודת ה', שמזדרז בעבודת ה'. ולעצם יכולת הישועה הוא כמו קודם שבאה הצרה. (חוט שני)

בס"ד, חשוון התשע"ז

הוראות למעשה

ע"פ פסקיו של מרן פוסק הדור שליט"א

וכפי שהתבררו בשיעורו של חתדב"נ מורינו הגרמ"מ לובין שליט"א

דגים קפואים עם עור

(כגון סלומון, נסיכת הנילוס, אמנון – מושט)

מיובאים מחו"ל ונשלחים לארץ ע"י בעלי המפעלים הגויים, כאשר הדג חתוך או פרוס וללא ראש ("פילה"). במפעלי הייצור בחו"ל לא קיימת השגחה בשעת הייצור, כך שלמעשה לא נבדקים הדגים הנשלחים אם אכן יש בהם סימני טהרה (אמנם יש הכשרים שבודקים סימני טהרה במספר דגים בודדים כ"מדגם", מתוך אלפי דגים שבאותו פס יצור).

לכן חובה על כ"א בעצמו, לבדוק כל דג ודג שאכן יש בו סימני טהרה, ואין להסתפק בטביעות עין כשהדג חתוך או ללא ראש (טביעות עין מועילה רק כאשר הדג שלם ועם ראש).

במטבחים, מוסדות, אולמות, קייטרינג, וכיוצ"ב

יש לוודא, שהמשגיח במקום בודק על דג ודג שאכן יש לו סימני טהרה, ולא מסתפק בטביעות עין בדג חתוך וללא ראש (יש לתאם זאת כבר בשעת ההזמנה).

בחנויות דגים

על הלקוח לוודא בעצמו שיש על הדג שקוונה, סימני טהרה (או שנבדקו כדין ע"י אדם נאמן שיודע שסומכים עליו) קודם הטחינה או הפריסה.

בדיקת סימני טהרה ע"י ועדות הכשרות

יש לברר אצל הנאמנים בדבר, שאכן בדיקתם מדוקדקת לבדוק כל דג ודג כהלכה (דהיינו, שבדקו בכל דג ודג סימני טהרה, או שנבדק ע"י טביעות עין אך רק כשהדג שלם, ועם ראש), כפי שנאמר במכתבם של גדולי ההוראה שליט"א מחודש אלול תשע"ו.

(הוראות אלו נערכו ע"י ב.ש.)

פרטים נוספים ניתן לשמוע

ב"קו מידע והכוונה לבדיקת סימני טהרה בדגים" 0722-722-360

הקו מעודכן לעיתים קרובות. לשמיעת הודעה קודמת יש להמתין או להקיש 4

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י).

280

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

לראש הישיבה הגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל אמר כי אמנם כן כדברי החפץ חיים אפשר לעשות תשובה עם חרטה, אבל צריכים שהחרטה תהיה חרטה, ואופן החרטה הראוי הוא כמו שכתוב בשערי תשובה (א), (יט) יבין לבבו כי רע ומר עזבו את השם וכו', ויתחרט על מעשיו הרעים, ויאמר בלבו מה עשיתי, איך לא היה פחד אלוקים לנגד עיני, ולא יגורתי מתוכחות על עוון ומן השפטים הרעים וכו'.

זהו "והחי יתן אל לבו" – לקבל את המדרגות שיש בכוח כל אחד ואחד, מה שיש בכוחו והוא מסיח דעת ואינו עוסק בוה, לחזור בתשובה על העבר ולקיים את מה שחייב מכאן ולהבא.

תורה תבלין

והעצה היחידה היא "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין" (קידושין ל, ב), וכתב המסילת ישרים פרק ה' כי **מאחר שהקב"ה שברא את היצר הרע, הוא ברא את הרפואה עבורו, והוא אמר כי הרפואה היא עסק התורה, אם כן בודאי שאין שום רפואה אחרת.**

וכלשון המסילת ישרים שם: "פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שיירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להינצל וזולתה אינו אלא טועה... ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא ייקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, לא יידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו", גם אם אדם ישתדל בכל מיני עצות פסיכולוגיות, שום דבר לא יעזור לו, רק התורה היא התבלין, ובלי תורה אין תבלין.

ואיזו תורה היא התבלין? כבר האריך רבי ישראל סלנטר באיגרת המוסר וכתב, כי אפילו אם ילמד אדם פרק שור שנגח את הפרה זה תרופה גם ליצר הרע של כעס וגאווה, מצד סגולת קדושת התורה המשפיעה על האדם להינצל מטומאת היצר הרע.

אבל יש תבלין המועיל יותר והוא ללמוד בפרטות את דיני החטא שנכשל בו, כגון מי שנכשל בדיני ממונות, לפעמים יש לאדם איזו נגיעה, ומורה היתר על פרוטה, למרות שדין פרוטה כדן מאה, הוא מורה היתר, לא רק לגזול ממש, אלא כגון שלא לשלם, מורה היתר, והתרופה לזה היא ללמוד חושן משפט דיני ממונות, כי **כשלוּמדים את הדינים ויודעים את ההלכות זה משפיע, שמרגישים יותר את חומרת הדבר, וזהו הריש שלא לעשות נגד הדין, נגד התורה.**

וכך גם מי שנכשל בכעס או בגאווה, הרפואה היא ללמוד ספרי המוסר המדברים בענין כעס וגאווה, לידע מה היא גאווה ומה היא ענווה, המסילת ישרים מאריך בזה הרבה, וגם החובות הלבבות בשער הכניעה, שאם אדם מחשיב את עצמו משהו, כל הרגשת חשיבות היא גאווה, אף על פי ששום אדם אינו רואה את זה, הרי נאמר (משלי טז, ה) תועבת השם כל גבה לב, היינו גם אם בלב הוא מרגיש חשיבות במעלות שיש לו, ואילו על החסרונות אינו חושב – כיון שהוא מחשיב את עצמו במעלותיו הרי הוא שוכח מן החסרונות, ועצם הדבר שמרגיש חשיבות מצד המעלות שיש לו, זה כבר גאווה, ונקרא גבה לב.

והאמת היא שאין במה להחשיב את עצמו, וכגון מי שהוא חכם, אם יתבונן מהיכן באה לו החכמה, וכי הוא עשה את עצמו לחכם? הרי זה בהשגחה, וכן מי שהוא בעל כשרון, וכי הוא עשה לעצמו את הכישרונות? האם השיג מעלה זו בכוחות עצמו? הרי זה מן השמים, וגם מה שיש לו מידות טובות, הרי הוא נולד עם טבע של מידות טובות, ומה

והחי יתן אל לבו

אנחנו נמצאים עדיין בתוך ימי השבעה לפטירת האברך רבי **בצלאל משה קלרמן** זצ"ל, שהיה בעל מדרגה, וכבר נאמרו הספדים, ודיברו בשבחיו, ונתעכב עתה על מה שנוגע לנו.

כתוב בקהלת (ז, ב) "והחי יתן אל לבו", ותחילת הפסוק הוא "טוב לכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה", אף על פי שבבית המשתה עוסקים בשמחה של מצוה, כגון שמחת נישואין ושבע ברכות, אבל שם לא מתעוררים, ואילו בבית האבל מתעוררים.

ומהו והחי יתן אל לבו? הגמרא אומרת (כתובות עב, א) מאי והחי יתן אל לבו – דברים של מיתה, דספד יספדוניה, דקבר יקברוניה וכו', היינו לדעת שיש מידה כנגד מידה, וכשם שהוא טורח בקבורתם של אחרים כך יטרחו עימו, ולהתבונן מזה שיש השגחה.

אך צריך גם לתת אל לבו למעשה, להתבונן מה אני חייב, והאם אני יוצא ידי חובתי, שכל אחד יעשה חשבון הנפש, מיום עמדו על דעתו, מגיל בר מצוה שנתחייב במצוות, האם הוא מקיים את מה שהוא חייב, וכגון ביטול תורה, הרי מגיל בר מצוה כבר יש איסור ביטול תורה, וכי הוא מקיים ועוסק בתורה כמה שהיה יכול? – כמה שהוא יכול, לפי כוחו ולא יותר, הרי גם לפי כוחו, בדרך כלל בגיל בר מצוה עדיין חסר ברצינות הדעת, ומי נוהר כל כך מביטול תורה.

דרכי התשובה

זהו מה שיש להתבונן על העבר, והעצה היא לתקן ולחזור בתשובה, ראשית צריכים שתהיה חרטה, לדעת את חומר החטא, מה שחסר לו בשלמות האדם, ובמילים פשוטות: לחשוב מה עם העולם הבא שלו, איזה גן עדן יהיה לו ואיזה גיהנום יהיה לו, האם יהיה לו גיהנום או לא, הרי על חטא יש גיהנום, וצריך לחזור בתשובה, אם יחזור בתשובה הרי זה טוב מאד, אבל בלי תשובה יהיה גיהנום.

ומה היא התשובה? רבינו יונה בשערי תשובה כותב עשרים עיקרי התשובה, ושמעתי שרבי ברוך בער זצ"ל אמר פעם כי **"השערי תשובה סלל לנו כביש ודרך לתשובה"** – אם אין כביש צריכים ללכת בדרך עפר וקשה להתקדם ולנסוע, אבל כשיש כביש אפשר להתקדם ולנסוע מהר, וכך הם עיקרי התשובה של רבינו יונה, עשרים עיקרים שהם דרך סלולה לתשובה, ואפשר בנקל להתקדם בהם.

ובכתר ראש (אות ק"ל) כתב כי עיקר דרכי התשובה מדאורייתא הם חרטה, ועזיבת החטא בלב שלם, וקבלה על להבא.

וכן כתב בשערי תשובה (א, יט) כי אף על פי שיש מדרגות רבות בתשובה, מכל מקום יסודות התשובה הם שלושה: חרטה, וידוי, ועזיבת החטא, וזהו שנאמר "מודה ועוזב ירוחם", מודה היינו חרטה וידוי, שמכיר בחטאו, ולכן הוא מתוודה ומבקש סליחה עליו, ועוזב היינו עזיבת החטא, כגון מי שיש לו חטא של ביטול תורה, אם מכאן ולהבא ייזהר מביטול תורה – זהו עזיבת החטא, והחרטה והוידוי קשים יותר מעזיבת החטא, כי עזיבת החטא מכאן ולהבא לעסוק בתורה הרי זה דבר נעים, אבל להתחרט על העבר כראוי קשה יותר.

והגר"ד פוברסקי זצ"ל סיפר כי החפץ חיים נכנס פעם לשיבתו בראדן בחודש אלול, וראה שיש מתח גדול מיום הדין, ואמר הרי יש עצה פשוטה, לעשות תשובה עם חרטה וקבלה להבא, וכשסיפרו על כך

המעלה בזה, אמנם יש מידות טובות שאדם קונה ומחנך את עצמו, שעושה מעשים לתיקון המידות, וההרגל נעשה לו לטבע, וזוהי באמת מעלה ומדרגה, אבל השאלה היא אם הוא עושה כל מה שהוא יכול בשלמות, או שהוא יכול לעשות יותר ואינו עושה.

זהו מה שצריך לתת אל לבו, להכיר את החסרונות שיש לו, צדיקים תמיד רואים בעצמם חסרונות, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, כא) כי המשגיחים על נפשם רואים בה תמיד דברי עוונות או במידותיה, ובאשר מקצרת מהשגת מדרגות היראה, או באשר מקצרת מן העבודה ומעסק התורה, ובמקום אחר כתב (ב, כו) והנה אנשים צדיקים וישרים בלבבותם, שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם, וינהמו על חטאיהם כנהמת ים, ועל אשר קצור קצרה ידם בעבודת השם.

אמנם יש כאלה שאם יחשבו הרבה על החסרונות שלהם, יתרגשו יותר מדי, ולא יוכלו ללמוד ולתפקד כמו שצריך.

וכבר סיפרתי שרבי ברוך בער זצ"ל למד מוסר פעם אחת, ואמר כי הוא רואה שאסור לו ללמוד מוסר, כי לאחר שלמד מוסר לא היה יכול לישון כל הלילה! רבי ברוך בער לא היה צריך ללמוד מוסר, כי אצלו הייתה התורה תבלין, ולא הסיח דעת מתורה ומיראת שמים, וכפי שסיפר אמו"ר זצ"ל שלמד אצלו כי **כשרבי ברוך בער היה ניגש לברך ברכה, לפני שאמר 'ברוך אתה' היה עומד בפחד וברצינות, ומתבונן וחושב אל מי הוא מדבר, מה הוא אומר ולמי הוא אומר, כך היה דבוק כל הזמן ביראת שמים בלי היסח הדעת!**

יש הרבה מדרגות ביראת שמים, שהיא מהמעלות העליונות, וכפי שהזכיר רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) שיש עשר מעלות עליונות [ולגירסא אחרת: אחת עשרה מעלות] שנמסרו במצוות עשה, ובכל אחת מהן הרבה מדרגות, שאדם חייב להתעלות בהן כפי יכולתו, ביראת שמים ובדבקות בתורה ובשאר המעלות העליונות.

ולמעשה הדרך היחידה להתקדם היא על ידי תורה תבלין ביחד עם מוסר, תורה לבד לא מספיק, וצריכים גם יראת שמים, והדרך לקבל יראת שמים היא על ידי ספרי המוסר, וכבר הזכרנו מדברי המשנה ברורה (סימן א') שכתב בשם קדמונים כי תבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, היינו ספרי המוסר שהם תורת היראה.

לימוד המוסר

לכן בישיבות יש סדר קבוע ללימוד המוסר חצי שעה בכל יום, **זכורני מימי בחרותי בישיבה, שאחרי חצי שעה של לימוד המוסר היה נעים כל כך, הרגשה נעימה מאד!** וכן סיפרו לי רבים שהתחילו ללמוד מוסר ועל ידי זה קיבלו חיים מאושרים, **שיש מה לעשות בכל רגע ורגע, הכל מחושב, הכל מתוכנן, הכל מסודר, חיים של קדושה, עם הרגשה מאושרת. זה לא גאווה, אלא שמחה, שמחה של מצוה, על ידי שילוב של תורה ויראה, עסק התורה וספרי מוסר.**

יש בישיבה ארבעה ספרי מוסר, חובות הלבבות, שערי תשובה, אורחות צדיקים, ומסילת ישרים, וידוע שמי שלומד בספר מוסר שמעניין ומושך אותו – זה משפיע עליו, ויש שנהנים במיוחד מהחובות הלבבות, מסגנון לשונו, ומהאופן בו הוא מסביר כל דבר.

וכבר סיפרתי שהגרי"ח מברסקי ראה פעם את בנו הגרי"ז לומד בספר חובות הלבבות, ואמר לו "תמשיך ללמוד, זהו שולחן ערוך של אידישקייט", **החובות הלבבות הוא שולחן ערוך של יהדות, כיצד לב יהודי צריך להיות, ומה הן המחשבות שצריכות להיות בלב, מחשבות שאדם חייב בהם – ושיינה מהם, מחשבות כאלו שיתנו לו הרגשה טובה, שישמח בהם.** זהו חובות הלבבות.

והגרי"ז בעצמו היה לומד בכל יום פרק מסילת ישרים, בבוקר לפני שיצא לטייל, כידוע שהיה מוכרח לטייל קצת לצורך בריאותו, והיה

שקוע כל הזמן בלי היסח הדעת מתורה, עד כדי כך שלא היה מברך המפיל לפני השינה, כי היה חושש שמא לא יירדם, ומדוע שלא יירדם? מפני שהיה שקוע כל הזמן בתורה, ולא היה יכול להסיח דעת מזה, כנראה שבאמת היו לילות שלא נרדם, ולכן חשש שמא לא יירדם, כי ראשו היה תפוס כל הזמן בתורה בלי היסח הדעת.

כך הם הלכות תלמוד תורה, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות ת"ת ג, ו) "שלא יסיח דעתו לדברים אחרים", וכבר נאמר (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה", והגית היינו במחשבה, וכלשון הכתוב "והגית לבך", שלא יהיה רגע פנוי מדבקות המחשבה בתורה, וכפי שמובא בגמרא (מנחות צט, ב) ששאלו לרבי ישמעאל מהו ללמוד חכמת יונית, ואמר צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית, היינו שאין זמן פנוי לזה, כי בכל רגע ורגע צריכים לעסוק בתורה.

ואמנם יש גם זמנים שצריך לעסוק בצרכי הגוף, אך צריך שגם באותם הזמנים תהיה מחשבתו דבוקה בתורה ובהקב"ה.

כמו שכתב המסילת ישרים בפרק א': "ראוי לו שתהיה כל פנייתו רק לבורא יתברך, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול אלא להתקרב אליו יתברך ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו, הן הנה כל ענייני החומריות והתלוי בהם, עד שיימשך אחריו יתברך ממש כברזל אחר אבן השואבת".

זה נקרא דבקות בהקב"ה, ומצינו גם בחובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ה) שיש מדרגה שאדם נרדם על יצועו באהבת השם ומתעורר במתיקות זכרו. החובות הלבבות וכן המסילת ישרים היו בעלי מדרגה, והם ידעו ששייך להגיע למדרגות כאלו.

והיה הגרי"ז זצ"ל קורא בכל יום פרק מסילת ישרים, מפני שכך אמר הגרי"ח מוואלוז'ין לרבי זונדל מסלנט "כל ספרי מוסר טוב ללמוד, אבל **מסילת ישרים יהיה מנהלך**", כל ספרי המוסר הם טובים, אך בפרט **המסילת ישרים נותן דרך ומסילה לפי כוחות הנפש וטבע האדם, כיצד להתקדם מדרגה לדרגה עד רוח הקודש.**

לכן היה הגרי"ז לומד בזה בקביעות, ואמנם למד גם חובות הלבבות, אך הקביעות היומית הייתה במסילת ישרים.

אם ברצוננו לזכות את הנפטר, הרב קלרמן זצ"ל, ולעשות עימו חסד של אמת, זהו על ידי שנתעורר, כמו שכתוב והחי יתן אל לבו, ונתחזק בדברים האלה, לעסוק בתורה ובספרי מוסר, הזמן הקבוע בישיבות למוסר הוא חצי שעה ביום, אמנם גם במשך היום אפשר לחשוב מחשבות של מוסר, וכפי שאמר מו"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל כי אדם יכול להתהלך כל היום עם מחשבות של יראת שמים.

ובנפש החיים שער ד' כתב "ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו ית"ש בטהרת הלב ביראת השם ולהיטהר מעוונותיו בהרהורי תשובה... וכן באמצע הלימוד הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט טרם יכבה מלבו יראתו ית"ש שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד להתבונן מחדש עוד מעט ביראת השם", אמנם באמצע הלימוד אדם חושב על מה שהוא לומד, ואינו יכול לחשוב ביראת שמים באותו הזמן, כי מחשבתו תפוסה לחשב את החשבונות שהוא עוסק בהם, אך לפעמים יש צורך להפסיק מן הלימוד ולהתבונן מעט ביראת שמים ובהרהורי תשובה כפי הצורך.

אם כן בידינו לזכות לחיים מאושרים, על ידי שילוב עסק התורה עם לימוד המוסר, ויהי רצון שכולנו נזכה להשיג את כל המדרגות שאפשר להשיג, ולהתעלות במעלות העליונות שאין להם סוף.

לעילוי נשמת מרת פנינה הנא פערל קרליץ ע"ה בת הר"ר נחמן הכהן ז"ל נלב"ע ד' כסלו תשע"ב - תנצב"ה נדבת בנה הר"ר נחמן הי"ד	לעילוי נשמת הרה"ג רבי נחמיה ציטרון זצ"ל ב"ר דוד צבי זצ"ל נלב"ע ט' כסלו תשע"ו - תנצב"ה	לעילוי נשמת רבי אליהו כהן רחמני זצ"ל ב"ר יעקב זצ"ל נלב"ע א' כסלו תשס"ה - תנצב"ה	לעילוי נשמת הרב הגאון רבי בצלאל משה קלרמן זצ"ל בן הגאון רבי אורי שרגא זצ"ל נלב"ע כ"ג חשוון תשע"ז - תנצב"ה
--	---	---	--

דברי אמת

מאמרי חיזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 11 ■ יוצא

כח התמדה – ירושה מיעקב אבינו

"ויפגע במקום ההוא וילן שם... וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא" (כח, יא). "וישכב במקום ההוא", באותו מקום שכב, אבל באותם י"ד שנים ששימש בבית שם ועבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה" (רש"י).

ישנם שתמהים, כיצד יתכן שיעקב לא ישן י"ד שנה, והרי הדין הוא שמי שנשבע שלא ישן שלושה ימים רצופים, מלקין אותו וישן לאלתר, משום שאין אפשרות לא לישון שלושה ימים רצופים ושבועתו היא שבועת שוא?

ה'פת תואר' מתרץ, שכונת המדרש היא שיעקב אבינו לא ישן שינת קבע במשך י"ד שנה, אבל שנת ארעי הוא ישן. עוד נראה לבאר כונת המדרש, ש"י"ד שנה יעקב לא הלך לשכב, אבל מפעם לפעם, כאשר כלו כוחותיו, נפלה עליו שינה.

מסופר על בעל ה'הפלאה', שהתנה עם החברותא שלא יפסיקו מלימודם על שיכלו כוחותיהם. באחד הלילות הלך החברותא להביא ספר מהארון ולא שב חזרה. הלך בעל ההפלאה לחפשו, ומצאו סמוך לארון הספרים כשהוא ישן על הרצפה וראשו מונח על כרית. כשראה זאת בעל ההפלאה, ביטל את החברותא, בטענה שאם לחברותא נותר כח לשים כרית תחת לראשו, אות הוא שעדיין יכול היה ללמוד.

מובן מאליו שהנהגה זו אינה מתאימה לרובא דרובא בדורות חלופים כדורנו, ואדרבה, חשוב מאד להקפיד על זמן שינה כפי הדרוש לבריאות הגוף. אך מ"מ כשמתבוננים בהתמסרותו העצומה של יעקב לתורה, כאשר במשך ארבעה עשר שנים תמימות לא שכב לישון אפילו פעם אחת משום "שהיה עוסק בתורה", וכן בהנהגותיהם של גדולי הדורות, שומה עלינו להתעורר לנצל את הזמן עד תום, ולהתמסר בכל הכוחות ללימוד התורה.

פשיטא, שככל שנבין יותר את ערך השקידה בתורה, כך יוקל עלינו להתחזק בהתמדה, ובמיוחד שאת מעלת ההתמדה קיבלנו בירושה מיעקב אבינו, וכפי שכבר הבאנו משמו של רבנו חיים ואלו"ף, שקניינים רוחניים שהצדיק עמל להשיגם, אצל בניו זה כבר כמעט טבע וכמעט עמל יגיעו לזה.

כח התפילה

"ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה" (כ"ט, י"ז). מה ראתה התורה הק' לכתוב שעיני לאה היו רכות? הגמ' במסכת בבא בתרא (דף קכ"ג) מביאה את דברי רב, שאף שודאי שהתורה לא כותבת גנותם של צדיקים, אפילו הכי לא נמנעה התורה לכתוב שעיני לאה היו רכות, משום שלא גנאי הוא ללאה אלא שבח הוא לה, כי הסיבה שעיניה היו רכות נבעה מכך, ששמעה שהיו אומרים שני בנים יש לה לרבקה ושתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול [לאה לעשיו] וקטנה לקטן, והייתה יושבת על פרשת דרכים ושואלת - גדול מה מעשיו? אמרו לה, איש רע הוא מלסטם את הבריות, קטן מה מעשיו? איש תם יושב אוהלים, והייתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה.

ה'מדרש רבה' (פרשה ע') מוסיף, "שהייתה לאה בוכה ואומרת, יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע. אמר ר' הונא קשה היא התפילה שביטלה את הגזירה, ולא זו בלבד, אלא שקדמה לאחותה".

ובזוהר (ויחי רכ"ג) כתוב (בתרגום מארמית): "הרבה דמעות שפכה הצדקת להיות בחלקו של יעקב ולא בחלקו של עשיו, וזהו מה ששינוי שכל אדם שמוזרד דמעות לפני הקב"ה, אעפ"י שנגזר עליו גזירה - הגזירה תקרע ולא תוכל אותה גזירה לשלוט בו". למדנו א"כ, את גודל כחה של תפילה ובפרט בדמעות, שמועילה לבטל אפילו מה שנגזר על האדם.

מעשה שהיה בנערה מסוימת, שמסיבות שונות סברו שהיא צריכה להתפשר על שידוך עם בחור שאינו לומד כל היום, וגם הגר"מ שך זצ"ל הסכים לכך. והנה, כאשר אמרו זאת לנערה, פרצה בבכי ואמרה שמעודה שאפה לבעל שיקדיש את כל יומו ללימוד. כאשר שבו וסיפרו לרב שך את תגובתה, אמר, שאם כך היא רשאית להמתין עד שתשיג את מבוקשה, כי מעלה רוחנית שחפצים מאד להשיג - משיגים! ובאמת, לאחר זמן מה עלה בידה להשתדך עם בן תורה גמור, וזכתה להקים בית של תורה.

להאמור, נערה זו הלכה בדרכה של אמנו לאה, וזכתה בכח בכייתה ודמעותיה לזיווג הגון, כפי שזכתה לכך אמנו לאה מכח תפילה ודמעותיה. בפני כל אחד פתוחה האפשרות לשפוך שיח תפילה על צרותיו ונסיונותיו, הרבה פעמים, עם דמעות ובלי להרפות, וזכה לסייעתא דשמיא.

כח התפילה לשנות הטבע ולהציל מן הסכנה

כתב רבנו בחיי (דברים י"א): "וצריך אתה לדעת כי כח התפילה גדול אפילו לשנות הטבע... כמו שמצינו ביצחק, שנא: 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו', ודרשו חז"ל, מפני מה התעקרו אמהות, מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים. בארו לנו בכאן כי לא בא עקרות האמהות אלא מפני התפילה, וכשהתפללו נשתנה בהן הטבע".

"וכן גדול כח תפילה להנצל מן הסכנה, ממה שכתוב 'יורדי הים באניות... ויעמד רוח סערה ותרומם גליו... ויצעקו אל ה' בצר להם... יקם סערה לרממה ויחשו גליהם', מכאן שהתפילה מצילה מן הסכנה".

"עוד מועילה התפילה לבטל הנגזר, כמו שמצינו בחזקיהו שהוסיף לו הקב"ה חמש עשרה שנה בכוח התפילה, שנא: 'שמעתי את תפילתך ראיתי את דמעתך... הנני יוסיף על ימין חמש עשרה שנה', ומילת "יוסיף" לאות, שהיה זמנו קצוב והועילה לו תפילתו לבטל הגזירה".

ספר העקרים (מאמר רביעי, פרק ט"ז) כותב, ששייך גם אצל אנשים מאמינים, היודעים שהקב"ה משיג על העולם ושולט בבריאה כולה לעשות בה כרצונו, ואף על פי כן הם מתרפים בתפילה. והסיבה לכך, לפי שהם סבורים שאף שבידו של הקב"ה להושיעם, הם אינם ראוים שה' יקבל את תפילתם. ואומר על זה ה'עיקרים', שאף שראוי ומוטל חיוב על כל אדם שלא להיות צדיק בעיניו, אבל אין ראוי שימנע האדם בעבור זה מלהתפלל על צרכיו. והטעם: "לפי שמי שנמנע מלהתפלל בשל כך, טועה לחשוב שהטוב המגיע מאת הבורא הוא בתורת גמול על המעשים הטובים, ומשום כך הוא סבור שלפי מצבו אין מעשיו ראויים לגמול. אך הנחה זו בטעות יסודה, וכפי שאמר דניאל (פרק ט'): 'לא על צדקותנו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים'".

"לפי שחסדי ה' ורחמיו על כל בראיו, על צד החסד הגמור לא על צד הגמול. ויש בידיו כח לרצות, ולעשות חסד חנים בין שיהיה המקבל ראוי לכך ובין שיהיה בלתי ראוי, אלא כשייכן עצמו על ידי התפילה בלבד. ודבר זה התבאר בכמה מקומות, ובפרט במנשה בן חזקיהו מלך יהודה שהיה רשע גמור ולא היה מי שהמורה את הבורא כמוהו, לפניו ולאחריו, ואעפ"י נאמר בו: 'ובצר לו חלה את פני ה' אלוקיו... ויתפלל אליו ויעתר לו' וישמע תחינתו וישיבהו ירושלים למלכותו".

וכותב העיקרים: "ולמדנו מזה שני דברים: האחד, שגם אם יהיה המתפלל בתכלית הרוע כמנשה, מוכן לקבל החסד על ידי התפילה. "והשנית: שהתפילה נשמעת אף מתוך הצרה, וזה מורה על גודל הפלגת חסד השי"ת על בראיו, שמדרך האנשים לומר מדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם, אבל השי"ת הוא חפץ חסד וימינו פשוטה לקבל שבים בכל עת".

בדרך כלל אנשים מתעוררים לתפילה רק כאשר הם נמצאים כבר במצוקה, אך האמת שחבל שלא נתפלל עוד קודם המכה ונקדים רפואה למכה. ולדוגמה צריך להתפלל על הילדים תמיד ולא רק כשח"ו מתעוררים בעיות...

ויתור - סיבה לחסד ה'

"ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אותה אליו ויבא אליה... ויהי בבקר והנה היא לאה" וגו' (כט, כג כה). רש"י מביא את דברי הגמ', שהסיבה שרק בבוקר הכיר יעקב שהיא לאה ולא הבחין בכך כבר בליל החתונה, לפי שיעקב מסר סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו את לאה, אמרה עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה סימנים.

והנה, בשעת מעשה היה אפשר להניח שרחל עומדת להפסיד כתוצאה מהויתור לאחותה, שהרי אפילו אם לבסוף ישאנה יעקב, אבל סו"ס היא מכניסה צרה לתוך ביתה. אך באמת חז"ל (בראשית רבה פרשת ויצא) אומרים על הפסוק: "ויזכור אלוקים את רחל ויפתח את רחמה" - שה' זכר לה את מה שמסרה את הסימנים לאחותה. ונמצא שלא זו בלבד שרחל לא הפסידה, אלא שבזכות זה זכתה לילדים.

ולא זו בלבד: חז"ל מספרים (הובא ברש"י בראשית מ"ח) שבשעה שנחרב ביהמ"ק ועם ישראל עברו ליד מקום קבורתה של רחל בדרך גלות, בכתה רחל אמנו לפני הקב"ה על גלות בניה, וזכתה שתפילתה התקבלה לפני הקב"ה. ומבואר במדרש (פתיחתא דאיכ"ר אות כ"ד) שהסיבה לכך שתפילתה של רחל התקבלה, שרחל אמרה לקב"ה, שבזכות שהיא לא קינאה לצרה שלה, כך הקב"ה לא יקנא על מה שעבדו ישראל עבודה זרה. והיינו שיש בזה עניין של מידה כנגד מידה, שכשם שהיא ויתרה למען טובת אחותה והכניסה צרה לתוך ביתה, אף הקב"ה ויתר על עוון עבודה זרה (שהוא כביכול בבחינת "צרה" לקב"ה), למענה של רחל.

למדנו א"כ, שויתור למען הזולת מהווה זכות למוותיר שתפילתו תתקבל. והדברים מפורשים בחז"ל במסכת כלה: "העבר רצונך מפני רצון חברך, שכן עשתה רחל ללאה, ודוד לשאול".

הגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל סיפר לי על מעשה שהיה עם אחד מראשי הישיבות הנוודים והמערבים ביותר בתקופתנו. סמוך לפרוץ השואה היה אותו ראש ישיבה מאורס עם נערה מליטא, אך במהלך המלחמה נותק הקשר כתוצאה מהמצב. לאחר שנסיימה המלחמה התברר, שרוב בני משפחתה של הכלה נהרגו על ידי המרצחים הארורים, אך הכלה עצמה ניצלה בחסדי שמים ונותרה בחיים. ברם, בריאותה ניזוקה מאוד, והיה אף חשש גדול שמא לא תוכל ללדת.

והנה, למרות מצב בריאותה, לא שעה החתן לעצת קרוביו, וסירב לבטל את קשר האירוסין. נימוקו היה, שלפני המלחמה היה לכלתו גם בריאות וגם משפחה, ובמהלך המלחמה היא אבדה הן את בריאותה והן את משפחתה, והדבר היחיד שנותר לה הוא חתנה, והוא לא מוכן להיות הגורם לכך שגם את זה היא תאבד. הרב הוטנר אמר לי, שלדעתו, הסיבה שאותו ראש ישיבה זכה בהמשך דרכו להצלחה ולהערכה כה רבה, הייתה כגמול מהשמים על הנהגה אצילית ומרוממת זו, של נכונות לויתור ולהקרבת טובתו האישית, בכדי למנוע צער גדול מבת ישראל.

התעקשות - יסוד להצלחה ברוחניות

"ותאמר רחל נפתולי אלקים נפתלתי עם אחתי גם יכלתי ותקרא שמו נפתלי" (ל, ח). "נפתולי אלקים" - אני מפרשו לשון עקש ופתלתול, נתעקשתי והפצתי פצירות ונפתולים הרבה למקום, להיות שוה לאחותי, והסכים על ידי" (רש"י).

אם רחל אמנו הוצרכה להתעקש ולהפציר הרבה, אין זאת אלא משום שעל ידי התעקשות וריבוי הפצרות היא השיגה דברים שלא היה באפשרותה להשיג ללא התעקשות וריבוי הפצרה. ר' ירוחם זצ"ל אומר שלומדים מכאן

שני דברים: א', שמוותר להתעקש לצורך השגת מטרה רוחנית. ב', שעקשנות אמנם מועילה! להתעקש פירושו, לא להירתע מהפרעות וקשיים העומדים בדרך. ר' ירוחם היה אומר, ששום גדול לא נתגדל בלי היסוד של להתעקש!

אנו מוצאים בחז"ל, שבעת שהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק, עשה השטן עצמו נהר וניסה למנוע מאברהם להמשיך בדרכו, אלא שאברהם אבינו לא נרתע ונכנס לתוך הנהר עד אשר הגיעו המים לצוארו, ורק אז ציוה הקב"ה לשטן שישתלק מדרכו של אברהם. ואמנם לא את כל אחד מנסה השטן בנסיון כה קשה, אך הצד השווה הוא שאת כל אחד מעמידים בסוג נסיון המתאים לדרגתו, ועל ידי עקשנות אפשר להצליח לעמוד בנסיון.

תלמיד של הגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל, שיגר אליי מכתב ובו תינה את מר ליבו ואת הסבל שעובר עליו, בגלל הכשלונות הצורבים שנחל במלחמה עם יצרו. את מכתבו הוא מסיים בכך, שלעולם הוא לא ישכח את הרצון שהיה בו להצליח ולעלות מחיל אל חיל, אך בגלל כשלונותיו אבדה תקוותו.

הרב הוטנר זצ"ל שיגר לו מכתב תשובה, ובמכתבו הוא מבאר במתק לשונו, את שורש הטעות שהביאה את התלמיד ליאוש. כי הנה כשנער בעל רוח, בעל תסיסה, מוצא את עצמו נכשל, או מורגז מסערת היצר, הרי הוא דומה בעיני עצמו כמי שאינו שתול בבית ה' וכמי שחסר סיכוי כל-שהו להגיע לגדלות. הסיבה לתחושה זו נובעת מהרושם שנוצר אצל רבים, כאילו גדולי התורה נולדו מושלמים, והגיעו לגדלותם בלי שהיה להם צורך להלחם מלחמה עזה ביצרם. אך האמת אינה כן. "הכל מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות, והנסיגות לאחור שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע".

החכם מכל אדם אמר "שבע יפול צדיק וקם". בפשטות מבינים את כוונתו, שאעפ"י שהצדיק נופל שבע פעמים, הוא מצליח להתרומם ולקום. אך ודאי שיש כאן כונה נוספת, שהקומה של הצדיק היא דרך שבע הנפילות שלו.

הרב הוטנר פונה לתלמידו: "אל תצייר לעצמך גדולים שהם ויצרם הטוב בבחינת חד הוא. לעומת זאת צייר בנפשך גדולתם של גדולי עולם, באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנטיות השפלות והנמוכות. ובזמן שהנך מרגיש את סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים הרבה יותר מאשר בשעה שאתה נמצא במנוחה שלמה שאתה רוצה בה. דוקא באותם מקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות, דוקא באותם המקומות עומד הנך להיות כלי להצטיינות של כבוד שמים".

כאשר החפץ חיים עמד להוציא את המשנה ברורה, ארע לו אסון גדול. החפץ חיים ראה בזה נסיון מצד הבעל-דבר לעכב אותו מלהוציא את הספר, והוא מסר מודעה שאפשר שיהיה גרוע אף יותר, אך הוא אינו נרתע מאבני הנגף שמניח הבעל דבר בדרכו, והוא ממשיך ביתר שאת לעסוק בהוצאת המ"ב. וכן כאשר עמד החפץ חיים לעלות לארץ ישראל וכבר נשלמו כל הסידורים הנדרשים, חלתה אשתו ברגע האחרון והנסיעה התעכבה. ר' ירוחם מספר שהחפץ חיים אומר לחתנו, שהוא ממשיך לדבוק בתוכניתו לעלות לארץ הקודש, ללא התחשבות בעיכובים שמניח השטן בדרכו.

אדם מוכרח לעבוד כדי להשיג רוחניות! אם הוא מחכה שיעשו עבורו את העבודה, את זה אפילו יעקב אבינו לא עשו. אך כשמתחילים - קופצת הארץ! כך אנו מוצאים בפרשה אצל יעקב אבינו שמתחילה כשהלך בדרכו מבאר שבע לחרן, לא נתן דעתו להתפלל בהר המוריה, ומכיון שכך, לא עכבו הקב"ה בהר המוריה. לאחר שהגיע לחרן, ואמר: "אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי, ולא התפללתי בו?" - נתן דעתו לחזור וחזור עד בית אל, ואז קפצה לו הארץ. (נערך ע"פ ספרי 'לעבדך באמת')

השובע זכיתי בס"ד להכניס את בני שיחי' בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, וזכינו וזקני מרן המשגיח שליט"א שימש כסנדק, בסעודה נשא מרן המשגיח שליט"א כמה מילים קצרות - כדרכו, אך יסודיות וחשובות, ומחמת חשיבותם הרבה נביא מהם לתועלת הרבים:

כתוב שיש מעלה גדולה לקרוא את פרשת העקדה. וכתוב בספרים שאדם יעשה חשבון: אם אברהם אבינו היה מוכן להקריב כל כך הרבה לקב"ה - כ"ש שראוי לנו להקריב דברים קטנים... עוד ראוי שאדם יעשה חשבון: אילו היה שעת גזרת השמד והיה חייב למסור את הנפש על קידוש ה' הרי בודאי שגם הוא היה מוכן לההרג על קידוש ה', אז אם היה מוכן לההרג על קידוש ה' - כ"ש שיהיה מוכן להתגבר על קשיים יותר קטנים!!! התבוננות זו יכולה לעזור להתגבר על הרבה קשיים.

שיחת המשגיח הגאון רבי דן סגל שליט"א

בענין מידת האמת

היה לו אמונה עד כדי שצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד, דהיה לו אמונה שכל העתיד מכאן ועד סוף כל הדורות הכל תלוי בברכות אלו של יצחק אבינו. והרמב"ן כתב דהרי יצחק אבינו אמר "הקול קול יעקב" ולמה מזכיר שם שמים, ואם לא היה עשו מזכיר ש"ש כיצד חשב עליו יצחק אבינו לטוב דהרי מי שאין מזכיר ש"ש הוא מופרך מעיקרו. אלא תירץ הרמב"ן דיצחק היה סבור דמה שאין מזכיר עשו ש"ש הוא מצד יראת ד' ד"את ה"א תירא", דהיה דרכו לצוד ציד, ומפני זה היה נמצא במקומות מטונפים, לכך גדר בזה את עצמו שלא להזכיר כלל ש"ש, בכדי שלא יכשל פ"א. כך אומר הרמב"ן שנא' עליו סוד ד' ליראיו.

א"כ היה בעל דרגה בכיבוד אב שהרי התנא התמרמר שלא הגיע לדרגתו בזה, וע"ז אומרת התורה במעלות האיש שבו דהיה "איש יודע ציד איש שדה". ואיש שדה הוא כנגד יושב אהלים, דהרי איש יודע ציד זה כנגד איש תם. ואהל היינו פנימי ושדה הוא חיצוני. "בשר בשדה טריפה לא תאכלו" אמרי' בגמ' דקאי על המוציא איבר לחוץ, וא"כ עשו היה בו מעלות של איש אבל הם היו מעלות של שדה היינו רק הנהגות חיצוניות בלא פנים, וא"כ הוא בלא אמת. וזה נורא נוראות. ויעקב להבדיל היה איש יושב אהלים המעלות שבו היו עם פנים. ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה, וע"ז אמר הנביא שאוסיף להכותם הפלא ופלא, והיינו מפני שזה גורם להשחתה יותר ממה שהיה בלי זה. דמי שמכיר בזה שאינו מתנהג כראוי, יש לו תקווה שיחזור למוטב, מפני שאין לו במה להרגיע עצמו. אבל מי שחי עם החיצוניות מרגיע עצמו דהרי התנהגותו כדבעי, ונראה איש המעלה ודי לו בזה, וא"כ גדל ומתחנך לחיות עם שקר ורק עם חיצוניות, וזה נורא נוראות – הפלא ופלא. בעלי המוסר תמיד התריעו ע"ז להיזהר מחיצוניות, מפני שאם זה בלא פנים החיצוניות הוא שקר והאדם מרגיע ומשתעשע כאילו הוא בעל המעלה, וזה גרוע טפי מפני שאינו יודע חסרונותיו. וכשחי כך יותר משתרש בו דבר זה לחיות בשקר, ואדם יכול להגיע לעולם האמת ומראים לו שכל חייו היו הצגה, שהיה הכל רק

"ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (כ"ז, ל"ה). בפשטות יצחק אבינו אמר לו את המציאות.

אבל תמוה מדוע אמר לו לשה"ר על יעקב אבינו שבא במרמה ולקח הברכות, וביותר שידע מה יכול לגרום לו דבר זה, שהרי יצחק ידע כמה ברכתו חשובה אצל עשיו, וכפי שהיה באמת, שהתורה"ק שכל תיבה מדודה בה מעידה "ויזעק צעקה גדולה ומרה עד מאד", והרי היה יכול לשנות מעט מפני השלום.

אלא דבזה אמר יצחק אבינו לימוד זכות על יעקב אבינו, דאמר בזה לעשיו הרשע שמה שהפסיד את הברכות מפני שהלכו לפי השיטה שלו, ד"בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" מפני שכך נהגת אתה שהיית כולך מרמה, ורק מכח זה בא אחיך ולקח ברכתך, מפני שהמהות של עשיו הרשע היתה רמאות.

בתחילת הפרשה (כ"ה, כ"ז) "ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים". ופירש"י, "ויגדלו שכל זמן שהיו בקטנותם לא היו ניכרים במעשיהם ואין אדם מודקדק בהם מה טבעם", היינו שאין אדם רואה הבדל ביניהם כיון שמעשיהם שווים, וכיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע"ז.

ויש להבין, דהרי א"א לומר שלעשו לא היתה בחירה, דבהפטרה כתוב "ואת עשו שנאתי", ואם אין לו בחירה א"א לשנוא אותו דהרי אינו אשם. אלא ודאי דהיה לו בחירה, והגם שהיה מפרכס בבטן כדי לצאת לבתי ע"ז מ"מ היה לו בחירה. ובאמת דכבר במדרש מבואר שיכל להיות במדריגה של יעקב אבינו. וא"כ תמוה כיצד יתכן שזה פירש וזה פירש, ואפילו שכשם שפרצופיהם אינם שווים כך דעותיהם וכו', מ"מ זה אינו אלא שיהיה שונה במקצת, אבל עד כדי כך כיצד יתכן.

והפסוק בעצמו מיישב קושיא זו "ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים", ואיש היינו המעלות כמ"ש (במדבר י"ג, ג) "כולם אנשים ראשי בני ישראל המה" היינו איש המעלה ולא אדם. ועשו ג"כ היה לו איש המעלות, שהרי

אבל מבפנים היה נבל, ומזה חשש יעקב אבינו דמאד מפתה להאדם וניחא ליה בזה להשתעשע רק בחיצוני.

"עם לבן גרתי", ופירש"י ותר"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. ולכאורה צ"ב דהרי כתב רבינו יונה "כל המעלות העליונות נמסר במצוות עשה", וא"כ המקיים תרי"ג מה שייד אצלו כלל מעשים רעים. אלא התירוץ שאפשר לקיים תרי"ג כמו שלבן קיים עם חיצוני, ומה שאמר הוא דאף לא למד ממעשיו הרעים, דמעשים עשה לבן אבל באמת היו רעים. ולכן האמהות הקדושות קיבלו בתמימות דראו שכל הנגהותיו היו על דרך המעלות עם מוסר, והם קיבלו זאת בפשיטות אבל הוא באמת היה נבל, ולכן חיצוני אין לו קיום מפני שהוא נשחק. וכמה שלבן היה רמאי יעקב אבינו נתעלה בביתו במידת האמת משום שהיה פנים וזה היה מעלתו.

"ויצא יעקב מבאר שבע", מלמד שיציאתו של צדיק עושה רושם כל זמן שצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא פנה וכו'. רואים שיעקב אבינו הלביש את כל באר שבע בהוד בזיו ובמעלות עליונות, למרות שהיה יושב אהלים ולא היה לו עסק עם כל באר שבע, ועד כדי שכשיצא משם רק "פנה הודה" ולא יצא הודה, היינו שנחלש ולא היה כמו בזמן שהיה שם, דהשפעתו היתה כ"כ פנימית עליהם מפני שהוא היה פנים ו"כל הלומד תורה בפנים מכרזת עליו מבחוץ", וזה גרם שהשפעתו היתה כ"כ גם בהיקף וגם באיכות, דהשפיע עליהם בעצם הוד והדר גם בזמן שלא היה שם ע"י שכולו היה פנימיות.

וכן אמר מרן החזו"א זצ"ל, דהלומד תורה כמו שצריך בד' אמותיו משפיע שיהיה בעלי תשובה בקצה העולם, הלימוד חובק זרועות עולם ומדלג אל ליבות בני האדם, כל זה ע"י פנים. וודאי שאין יכול האדם להגיע לזה בבת אחת אבל צריך לעבוד ולהתקדם בזה צעד אחר צעד.

לפנים ומפני מה יאמרו הבריות. ואפילו בעולם רואים את ההערכה הגדולה שיש לכסף וזהב טהור, לעומת מצופה כסף וזהב, דהרי לכאורה הדבר אינו מובן הרי אין השימוש בזה אלא ליופי ולא למאכל, וא"כ מה הנפק"מ אי מצופה או טהור, עד כדי שהטהור מחירו כ"כ יותר יקר מהמצופה, אלא מפני שאם אי"ז כסף בעצם הוא לא שווה. וההבדל ניכר בזמן שהכסף נמצא בתנאים של לכלוך, המצופה כסף נשחת ונפגם אבל הכסף טהור מנקים וחוזר לכשהיה, וזה מחמת שהכסף טהור הוא בעצם משא"כ הציפוי.

וזה מעידה התורה "ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים", ואם בנ"א המהות שלו השקר הוא גם מדבר שקרים כמ"ש החובות הלבבות "כי הלשון שליח המצפון וקולמוס הלב". ואחד הדברים שהעולם עומד עליו הוא האמת, ואפילו בחיי העולם הכל מבוסס על הנחה שהאדם אומר אמת כי בלי זה א"א לנהל חיים. וחיצוני הולך ביחד עם שקר ציד בפיו-איש שדה ויעקב אבינו להבדיל איש תם, פיו וליבו שווים-יושב אהלים.

וזה הלימוד בפרשיות אלו, וכבר הזכרנו שפרשיות אלו מסודרות כסדר עליית האדם, בתחילה אמונה אח"כ חסד וכן הלאה. ובפרשיות אלו רואים את ההבדל עם זה חיצוני או פנימי, דהרי יעקב אבינו נטמן י"ד שנה בכדי שלא להיפגם מלבן, עד כדי שהיה צריך ללמוד י"ד שנה באופן שלא יתן כלל תנומה לעפעפיו בכדי שיהא ספוג כולו רק בתורת אמת. יעקב אביו עם כל גדלותו לא חשש שמא ילמד ממעשי לבן, אלא חששו היה שלא ידבק בזיוף של לבן. דכלפי חוץ לבן היה נראה איש המעלה, והא ראה דאמהות קדושות גדלו אצלו, וקיבלו את המעלות ממה שכלפי חוץ לבן היה נראה איש המעלות ואיש המוסר, "הכי עבדתני חנים" שכיבכול לא רצה לנצל. אבל באמת "ותחלף את משכורתי עשרת מונים", ואף היה נראה שנהר בטומאה וטהרה. לבן היה מבחוץ

נמסר במוצאי שבת פרשת תולדות תשע"ז, בבית מדרשו בירושלים. ונכתב ע"י אחד השומעים כפי הבנתו. יש לציין שמחוסר מקום הובא רק חלקה הראשון של השיחה.

לתרומות והערות ניתן לפנות לכתובת 4006200@gmail.com

משיעורי וחידושי הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

נתן לבנו אופניים חשמליים, והבן פגע באדם, ושבר לו את רגלו, ורק בנס לא הרגו

תיאור העובדות

הלכתי ברחוב על המדרכה ולפתע הגיח מאי מקום בנו של הנתבע עם אופניים חשמליים ופגע ברגלי, כתוצאה מכך נפלתי על הרצפה שברתי את רגלי, שכבתי בבית חולים כמה ימים והייתי מרותק לכסא גלגלים חודשיים, רק בנס לא יצאתי עם פגיעות נרחבות יותר. אני דורש מאבי הילד שקנה את האופניים שישלם לי פיצויים על הנזקים שנגרמו לי, מאה אלף שקל!!! זה כולל את ימי האשפוז, ואת אובדן העבודה שהיו לי, וגם את העוגמת הנפש הגדולה שנגרמה לי, שלא הייתי יכול להתפלל כמה ימים, והתבטלתי משיעורי תורה, כתוצאה מהשבר ברגלי.

טענת האב

אני מאד מתנצל על המקרה הטראגי, בני נדנד לי מאד שהוא רוצה אופניים חשמליות, וטען כי הוא היחיד בכיתה שעדיין אין לו אופניים חשמליים, לא עמדתי בלחץ, וקניתי לו את האופניים, תוך שאני מזהירו באלף אזהרות שיסע רק כחוק, ובזהירות. אבל לטעמי אינו חייב לשלם, כי בני עדיין קטן, וקטן שהזיק פטור לשלם, בכל זאת, אני מוכן לשלם סכום קטן כפיצוי, אבל מאה אלף שקל, זה הרבה כסף, ואני באמצע לחתן את ילדי, ואין לי כסף לשלם?

הצדק עם מי?

פסק דין

אופניים חשמליים זה כלי מאד מסוכן, וזה דומה לאבא שנותן לבנו אקדח מלא כדורים, אמנם אי אפשר לחייבו בדיני אדם, אבל לצאת ידי שמים צריך להתפשר עם הניזק, כדי שיריד את הקפידא מעליו.

מקורות ונימוקים

איתא בשו"ע (ח"מ סימן תיח ס"ז) השולח את הבעירה ביד חרש, שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. במה דברים אמורים, כשמסר להם גחלת וליבוה, שדרך הגחלת להיכבות מאליה קודם שתעבור ותדליק, אבל אם מסר להם שלהבת, חייב, שהרי מעשיו גרמו. והנה מבחינה אחת, אופניים חשמליים גרוע יותר משלהבת, כי הנותן אופניים חשמליים לבנו, "הרי זה דומה להורה שנותן לבנו אקדח מלא כדורים". ובוודאי שהורה שנותן לבנו אקדח עם כדורים, אינו יכול לעמוד מאחורי הקטן, ולומר בני עשה את זה.

ובוודאי שהורה שנותן לבנו אקדח, והילד שיחק עם האקדח אין האב יכול לומר ידי לא שפכו את הדם הזה, כן הדבר הזה, לאור המקרים הרבים והקשים של התאונות והאסונות המתרחשות עם אופניים חשמליים יש להתייחס אליהם כאל כלי שמסכן את הציבור באופן וודאי, והאבא יש לו אשמה בפציעות שהבן גרם. שמעתי ממרן בעל הקהילות יעקב, כי אם היה סנהדרין בזמן הזה, הם היו מורידים מהכביש מינימום 90% מכלי הרכב והיו מותירים רק את אלו הנצרכים לרופאים ולאנשי הצלה, עקב הסכנה הגדולה הנשקפת מהם. ואם בנהגים, שעברו רישיון כך, כל שכן בילדים שאין להם שמץ מושג בכללי הכביש והם מסכנים את הציבור ומסתכנים בנפשם ובוודאי שיש לאסור עליהם את הרכיבה לכל הדעות. אני ראיתי בעיני איך אדם שרכב על אופניים חשמליים הפיל עובר אורח על המדרכה וכמעט הרג אותו.

וידעו ההורים שנתנו הסכמתם לילד לרכב על אופניים חשמליים כי הם שותפים לרצח ממש, כי כתוב בתוספות בשבועות (דף ל ע"ב ד"ה אבל) שכל מי שיכול למנוע מהזולת מלחטוא חטא ולא מונע מאתו נתפס באותו עוון. וכל שכן הכא שההורים היו שותפים ממש, לדבר, והם קנו את האופניים מכספם, ולכן אותם הורים ייחשבו בשמיים כשותפים לאותו עוון אם חלילה יקרה משהו. הם יתבעו על כך. החזו"א כשהיה הולך ברחוב, והיתה מתקרבת מכונית היה מתרחק לצד, והיה אומר שהנהג אולי אינו זוכר את התוס' בבבא קמא (דף כג ע"א ודף כז ע"ב) יותר יש לו לאדם ליזהר ולשמור עצמו שלא יזיק אחרים משלו יוזק.

ומי שנותן אופניים חשמליים לבנו, בוודאי שאינו זוכר את התוס', אבל גם אינו זוכר פסוק מפורש בתורה, ונשמרתם מאד לנפשותיכם. ובזה לא רק שמסכן את ההולכי דרכים, אלא גם מסכן את בנו עצמו. אמנם נראה שבכל זאת לגבי תשלום ממון פטור האבא לשלם, כי שלהבת הוא מזיק ברור, וגם גחלת הוא אש והיא מזיקה, אבל אופניים חשמליים יש הרבה ילדים שנוסעים ולא מזיקים, ולכן נראה שאמנם בדיני אדם אי אפשר לחייבו, אבל בדיני שמים חייב. כי הוא היה הגורם שנותן לבנו את האופניים המזיקים האלו שידוע שסכנתם מרובה, וכתוצאה מכך שבר הניזק את רגלו.

ולכאורה מה שטוען הניזק, שחייב לשלם לו על שבטלו מתפילה ומשיעורי תורה, אין כזה חיוב תשלומים בתורה, שהמזיק אדם חייב בה' דברים, נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת, אבל לא על מה שבטלו מדברים רוחניים.

אמנם האלשיך פירש על הפסוק (שמות כא יט) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו, ונקה המכה, רק שבתו יתן ורפא ירפא. וז"ל: גם אם יקום והתהלך בחוץ כו' וישלם לו דמי בטלת מלאכתו ורפואתו, לא

ינקה מדיני שמים. כי הלא רק שבתו יתן, כלומר בלבד בטלת מלאכתו הוא מה שנותן, אך בטלת מלאכת שמים אחר ביטלו מכמה מצות ה', עודנה עומדות ליפרע לפני אלקים. כלומר מן הדין אי אפשר לחייבו רק על בטלת הדברים הגשמיים, ועל חיובים גשמיים, אבל בטלת דברים הרוחניים, על זה עדיין המכה יקבל עונשו מן השמים.

ולכאורה לדברי האלשיך אם המזיק רוצה להפטר לגמרי מדיני שמים, צריך לשלם גם על נזק רוחני. אך יתכן שאין כוונת האלשיך, שאם רוצה להנצל שישלם לו על זה, אלא שעל זה אין מועיל תשלום, כי מה מועיל שישלם לו כמה פרוטות, וכי זה שווה ביטול תפילה, וביטול תורה, אלא שעל זה אין המכה, יכול לשלם, ועל זה יועיל רק עונש בדיני שמים.

ואמנם מאה אלף שקל, הוא סכום גדול מאד, לאבא שלא היה יכול לעמוד בהפצרת בנו, ונתן לו אופניים חשמליים, והילד הפך לאדם המזיק, וכמעט לרוצח, כי סוף כל סוף יש הרבה ילדים שנוסעים עם האופניים ואינם מזיקים, אבל בכל זאת, כדאי לו להתפשר בסכום הגון, כדי שהניזק יוריד את הקפיידא ממנו ומבנו.

הקונה לבנו אופניים כי כולם קונים, מה יענה על טענת הקב"ה איכה

והנה לגבי טענת האבא שלכן נתן לבנו אופניים חשמליים כי לא עמד בלחץ שבנו הפעיל עליו, וטען שלכל הכיתה יש אופניים חשמליים.

יש לומר לאבא, שהוא חוזר על טענת אדם הראשון לאחר החטא.

כידוע שהבעל התניא נאסר בבית הסוהר, ועבר שם חקירות מתישות, מפקד הכלא שהיה אדם מלומד, שאלו אמור לי רבי כאשר אלקים קרא לעבר אדם הראשון "איכה" האמנם לא ידע היכן הוא נמצא?

ענה לו בעל התניא התשובה לשאלתך טמונה בדבריו של אדם הראשון, כאשר הבורא שאלו המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, השיב האדם, האשה אשר נתת עמדי היא נתני לי מן העץ ואכל, כלומר נגררתי אחריה. כך גם עונה האשה לשאלת הבורא למה עשתה זאת, ותאמר האשה הנחש השיאני ואוכל, לאמור נגררתי אחריו.

הדגיש הרב בעל התניא זו היתה כוונת הבורא בשאלת איכה, מדוע נגררת, היכן אישיותך העצמאית, הרי נבראת יחידי כדי שתאמר בשבילי נברא העולם, ולא כדי שתיגרר אחר אחרים.

הוסיף ואמר דע לך שלא רק את האדם הראשון שואל הקב"ה איכה, אלא כל אדם בכל דור נשאל על ידי הקב"ה את אותה שאלה נצחית, איכה אתה אוכל ישן ומתלבש כמו כולם, רצונותיך וחציקם הם כמו של כולם, אז היכן אישיותך העצמאית איכה.

כך גם האבא, יש לומר לו, איכה, אין לך אישיות עצמית, הרי אתה יודע כמה מסוכן לתת לבנך אופניים חשמליים, ומה אתה עושה אתה חוזר על חטא אדם הראשון, נגרר אחרי כולם.

מי שנגרר אחר כולם, ועושה מה שכולם עושים, לבסוף יטפחו לו זאת בפניו

במדרש תנחומא (פרשת קדושים) מסופר, מעשה באדרינוס המלך שהיה עובר למלחמה, והיה הולך עם גייסות שלו להלחם עם מדינה אחת שמרדה בו, ומצא זקן אחד שהיה נוטע נטיעות של תאנים, א"ל אדרינוס אתה זקן עומד וטורח ומתייגע לאחרים, א"ל לאדרינוס אדוני המלך, הריני נוטע אם אזכה אוכל מפירות נטיעתי, ואם לאו יאכלו בני.

עשה שלש שנים במלחמה, וחזר לאחר שלש שנים, מה עשה אותו זקן, נטל כלכלה ומילא אותה ביכורים של תאנים יפות, וקירב לפני אדרינוס, א"ל אדוני המלך קבלאלו התאנים, שאני הוא אותו זקן שמצאת בהילוכך, ואמרת אתה זקן מה אתה מצטער ומתייגע לאחרים, הרי כבר זיכני הקדוש ברוך הוא לאכול מפירות נטיעוטי, ואלו בתוך הכלכלה מהם, אמר אדרינוס לעבדיו, טלו אותה ממנו ומלאו אותה זהובים, ועשו כך.

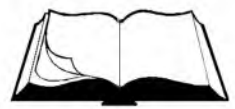
נטל הזקן את הכלכלה מלאה זהובים, והתחיל הולך ומשתבח בביתו לאשתו ולבניו, וסח להם את המעשה. היתה שכינתו עומדת שם שמעה מה אמר הזקן, אמרה לבעלה כל בני אדם הולכים, והקב"ה נותן להם, ומזמן להם טובה, ואתה יושב בביתך חשוך באופל, הרי שכן שלנו כיבד את המלך בכלכלה של תאנים, ומילא אותה לו זהובים, ואתה עמוד וטול סל גדול, ומילא אותו מיני מגדים מן תפוחים ותאנים, מיני פירות יפים, שהוא אוהב אותן הרבה, לך וכיבדו בהן, אולי ימלא אותו לך זהובים, כמו שעשה לשכננו הזקן. הלך ושמע לאשתו ונטל סל גדול ומילא אותו תפוחים ותאנים, וטען על כתיפו, וקירב לפני המלך בקופנדר, ואמר לו אדוני המלך שמעתי שאתה אוהב את הפירות, ובאתי לכבדך בתאנים ותפוחים, אמר המלך לסרדיוטין, טלו הסל וטפחו לו על פניו, וכן עשו וטפחו אותו על פניו, עד שנפחו פניו, ושברו את עיניו, ועשאוהו דוגמא, והלך לביתו כשהוא עשוי דוגמא ובוכה, והיא סבורה שהוא בא בסל מלא זהובים, וראתה אותו פניו נפוחות, וגופו מושבר ומוכה. אמרה לו מה לך, אמר לה ששמעתי לך והלכתי וכבדתי אותו באותו דורון, וטפחו אותי על פני, אילולי שמעתי לך והיטלתי בסל מיני פירות קשין, כבר היו מרגמין את פני ואת כל גופי בהן.

מה היתה טענת האשה, כולם הולכים גם אתה תלך, מי שנגרר אחר כולם ואומרים לו, כולם עושים כך, גם אתה תעשה לבסוף לא רק שאינו מקבל זהובים, אלא מקבל מכות והכל טופח לו על פניו.

אבא שקונה לבנו אופניים חשמליים כי כולם קונים, לבסוף יצטרך לשלם טבין ותקילין, על הנזקים שבנו עשה, כי קנה לו אופניים כמו שכולם קונים.

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה לבד" (ברכות ח').

כסלו תשע"ז

שאלות המצוות

גליון 302

ההלכות זערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

משא"כ כאן). וכן יש לברך עוד פעם "המוציא" על הפרוסה השניה, כיון שהיה דעתו בודאי שלא לאכלו.

מעין ג' או "בורא נפשות"

שאלה: אכל מזונות ושהכל, איזו ברכה אחרונה יברך קודם, ברכה מעין ג' שהיא חשובה יותר או ברכת "בורא נפשות" שהוא תדיר?
תשובה: מסתבר שיש לברך מעין שלוש קודם מכיון שהוא חשוב, אע"פ שהוא לא תדיר כ"כ ("ביאור הלכה" סי' ר"ב סעיף י"א ד"ה ובורא).

ברכת "אשר יצר" או "בורא נפשות"

שאלה: אכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח לברך והטיל מים, וזכר בזה קודם ברכת "אשר יצר", איזה קודם?
תשובה: ברכת "אשר יצר" קודם שהיא תדירה (משנ"ב סי' ז' ס"ק ב' בשם רש"י), וכאן אין חשיבות בברכה אחת יותר מהשניה.

בירך "האדמה" על ביצים וגבינה

שאלה: בטעות בירך "בורא פרי האדמה" על גבינה או ביצים, האם יצא ידי חוב?
תשובה: יש סוברים שבדיעבד לא יצא מכיון שאין זה דומה לירקות ולא גדל על הקרקע כלל ("באר היטב" סי' ר"ד ס"ק א'), ויש סוברים מכיון שבגמרא (עירובין כ"ז:) מבוואר (לענין מה מותר לקנות מכספי מעשר שני) שבהמה נקראת גידולי קרקע, מכיון שניזונה מן הקרקע, ולכן אם בדיעבד בירך עליהם "האדמה" יצא כיון שהם באים מבעל חיים ("כף החיים" שם ס"ק ב').

ברכה על סגולת האתרוג

שאלה: יש סגולה שחותכים אתרוג חי (לא מבושל) לחתיכות קטנות כמו בסלט, והוא מר מאוד, וכל יום אוכל כמה חתיכות כמות שהוא, ומשאירים בערך דקה בפה) איזו ברכה יש לברך עליו?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' ר"ב סעיף ט"ז) כל פלפל וזנוויל יבשים וכו' שאין דרך לאוכלם אלא ע"י תערובות, אין מברך עליהם כלום. ומפרש המשנ"ב (סי' ע"ט) שאין הנאה באכילתם כשהם יבשים, ואם אכלם עם סוכר וכדומה מברך עליהם "בורא פרי האדמה", עכ"ל.
לפיכך לכאורה ה"נ שאין דרך לאוכלו כן והוא מר, אין לברך עליהם כלל, ועכ"פ כדי להוציא עצמו מספק אפשר לברך "שהכל" על סוכר או "העץ" על פרי אחר ולהוציא בזה הברכה.

פירות וירקות שגדלו בעציץ שאינו נקוב

שאלה: מגדל פירות וירקות בעציץ שאינו נקוב, האם מברכים עליהם בברכתם הראויה, או שמא יש לברך עליהם ברכת "שהכל" היות שאינם יונקים מן האדמה כלל?
תשובה: יש סוברים שעל לחם (מקמח שגדל בעציץ שאינו נקוב), יברך מזונות (שאין זה גדל ב"ארץ" וא"י לברך "המוציא לחם מן הארץ"), וכן על ירקות אינו מברך "בורא פרי האדמה" כיון שהעציץ לא מחובר לאדמה, אבל לענין פרי העץ אפשר לברך "בורא פרי העץ" דסו"ס יש עליו שם עץ ("חיי אדם" כלל נ"א סעיף י"ז).

ויש סוברים שגם על פרי אדמה מברך ברכה הראויה לו מכיון שבירושלמי (שהוא המקור לדברי "חיי אדם"), משמע שהסתפק בעציץ רק על שם "ארץ" ("ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ג), וכן לענין גידולי מים מסתבר שאפשר לברך על כל מין את הברכה הראויה לו (שו"ת "שבט הלוי" ח"א סי' ר"ה הערות לס' ר"ד).

שתיית מים לאחר אכילת הצ'ולנט

שאלה: לאחר סעודת שבת בירך ברכת המזון והרגיש "מלא וגדוש" מהצ'ולנט, ורוצה לשתות מים כדי "להשרות הצ'ולנט" בתוך מעיו אבל אינו צמא כלל, האם צריך לברך על מים אלו?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' ר"ד סעיף ז') השותה מים לצמא מברך "שהכל" ולאחריו "בורא נפשות", אבל אם חנקתיה עצם ושתה מים להעביר את העצם אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו, ע"י שם. וה"ה אם אינו צמא ושותה מים כדי לבלוע כדור רפואה וכדומה לא מברך, אבל אם שותה שאר משקים עם הכדור חייב לברך ("שלמי תודה" הל' ברכות בשם הגר"א) שטיינמן שליט"א). וכן השותה ביצה לצחצח קולו אף שאינו נהנה מטעמה נהנה ממזונה וצריך לברך (קישו"ע סי' נ' סעיף ח').

הוריד טליתו בטעות בר"ח

שאלה: בר"ח, לפני תפילת מוסף הוריד את התפילין וקיפל אותם, והוריד גם את הטלית והתחיל לקפלה, וזכר שהיום ר"ח וצריך להתפלל מוסף עם הטלית, האם צריך לחזור ולברך?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' ח' ס"ק ל"ב) דאם בעת הפשיטה לא היתה דעתו ללבוש מיד רק לאחר איזה זמן, אף שאח"כ חזר ונתעטף בה מיד, לכו"ע צריך לחזור ולברך, עכ"ל. וה"נ בזה אע"פ שבטעות חשב להורידה, סו"ס בפועל לא היתה דעתו להחזירה, וצריך לחזור ולברך (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לרמז באמצע תפילת לחש לומר "יעלה ויבא"

שאלה: בר"ח, באמצע תפילת לחש של מנחה שמע את חברו מדלג על "יעלה ויבא" (ובגלל זה יצטרך לחזור על כל השמו"ע), האם מותר לרמז לו על כך?

תשובה: מותר לרמז ולהצילו מברכות לבטלה (הגר"ח קניבסקי שליט"א), וכעין זה מבוואר במשנ"ב סי' צ"ב ס"ק פ"ד וק"ד ס"ק א').

התרגל ב"טל ומטר" לפני הזמן

שאלה: האם אפשר להתרגל לומר "טל ומטר" (ע"י אמירת תשעים פעמים) כמה ימים לפני שמתחילים לאומרו?

תשובה: מיד שאדם אמר תשעים פעמים הרי כבר התרגל לאומרו, וכך נכנס בתוך הרגלו, רק חייב לעמוד על המשמר בשעת תפילת שמו"ע שלא לאומרו בינתיים, עד ז' בחשוון, ובה שאומר "ותן ברכה" עוד יומיים לא מקלקל את הרגלו, ואם באמת לא שם לב ומסתפק מה אמר, אזי אמרינן שמסתמא אמר "טל ומטר", ודינו תלוי במחלוקת אם אמר "טל ומטר" לפני ז' בחשוון, אם יצא או לא (ע"י "מים חיים" גליון 300).

להתרגל באמירת "טל ומטר"

שאלה: אמר תשעים פעמים "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה", אבל אמר רק בפיו ולא השמיע לאוזניו, האם נחשב שהתרגל לומר "טל ומטר"?

תשובה: יש סוברים שרק אם השמיע לאוזניו יצא, אבל בלא"ה לא נתרגל (הגר"א) שטיינמן שליט"א), ויש סוברים דסו"ס נתרגל ע"י, ומסתמא אמר כהרגלו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ומסתבר שזה רק אם באמת חשב על מה שהוא אומר, ויחד את מחשבתו לכך, והחליט שמתרגל אמירת "טל ומטר", אבל אם סתם אמר וחשב תוך כדי כך על דברים אחרים, לכו"ע לא נתרגל בזה ולא מועיל.

תפילה על חולה בלי שם

שאלה: אם לא זוכרים את שם החולה, האם יש אפשרות להתפלל עליו, ואיך?

תשובה: פעם ביקשו מה"חזון איש" צ"ל להתפלל על חולה, ולא זכרו את שמו, ואמר שיאמרו לו לכל הפחות באיזו עיר גר החולה, ואז התפלל בעד "הזקן מרמת גן" ("ספר "צדיק כתמר יפרח" עמ' ש"ס).

מתי מתחילים חזרת הש"ץ

שאלה: אחרי תפילת לחש, לכמה אנשים צריך הש"ץ להמתין (כשאין ראש ישיבה או רב ביהכ"נ), כדי להתחיל חזרת הש"ץ?

תשובה: יש סוברים שימתינו לרוב הציבור ("ערוך השולחן" סי' קכ"ד סעיף ח'), ו"סידור בית יעקב" עמ' ע"ז). ויש סוברים שימתין על המתפללים מילה במילה, אלו שמאריכים, אין להמתין עליהם (משנ"ב סי' קכ"ד ס"ק י"ג), וזה בערך 7-8 דקות, ובמנינים שממהירים להתחיל מיד כשיש עשרה שגמרו, גורמים לאלו שמתפללים להפסיד לעונת 'קדושה'.

נטל ידיו ושכח לברך

שאלה: נטל ידיו על מנת לאכול פרוסה אחת (לשם בריאות), על דעת שלא לברך "על נטילת ידיים" מכיון שאין בו שיעור כביצה (ע"י שו"ע סי' קנ"ה ב'), ושכח וברך על הנטילה, מה עליו לעשות?

תשובה: כדי שלא תהיה ברכה לבטלה, יש לו לאכול עכשיו עוד פרוסה (ולא דמי לדברי הריטב"א (מובא ב"שערי תשובה" ריש סי' קנ"ה) שסבר שאם נטל וברך "על נטילת ידיים", והתחרט מלאכול, שאין זו ברכה לבטלה, דהתם בשעת הנטילה היתה דעתו לאכול כשיעור,

אבל השותה מים לשרות האכילה שבמעיו מקרי זה שותה לצמא וצריך לברך ("ביאור הלכה" ד"ה השותה).

מתי יין פוטר שאר משקים

◀ **שאלה:** שתי משקין ונתחייב בברכת "בורא נפשות", וחזר ושתה רביעית יין, האם אמרינן שיין פוטר שאר משקים ועכשיו יברך רק מעין ג', או לא?

תשובה: רק מה ששתה לאחר שתיית היין, נפטר ע"י היין, אבל אם שתי יין לאחר שתיית המשקים צריך לברך ברכה אחרונה על שאר משקים (משנ"ב סי' ר"ח ס"ק ע"ב).
(והא דכתב ב"ביאור הלכה", סי' ר"ב שישתה יין ויפטור ספק יין חמוץ מברכתו, ע"כ כוונתו שישתה יין קודם ששותה את היין שנתחמץ).

להסתכל בשעון לאור הנר

◀ **שאלה:** האם מותר להסתכל בשעון בליל שבת לאור הנר בלי שומר?

תשובה: ה"חזון איש" וצ"ל היה מסתכל על שעון רק ע"י שומר, ואמר שהוא ספק אצלו, ואפשר דנסתפק אם הסתכלות בשעון הוא כמו קריאה, והעולם מקילים בזה. וי"ל דהטעם משום שדבר הנראה בדרך אגב אין דינו כקריאה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

מאה ברכות בשבת

◀ **שאלה:** איזו עצה יש כדי להשלים מאה ברכות בשבת?
תשובה: בשבת חסרות לנו תשע עשרה ברכות, ואפשר בקלות להשלימם, יכול לאכול:

- א. קצת מזונות, ואפילו על כמה פירורי עוגה מברך "בורא מיני מזונות".
- ב. לשתות כמה טיפות יין ולברך "בורא פרי הגפן".
- ג. לאכול פרוסת פרי העץ ולברך "העץ".
- ד. וכן חתיכת פרי האדמה.
- ה. לאכול חתיכת במבה וכד' ולברך "שהכל", ואם רוצה לברך "שהכל" על שתייה, כיון שיש ספק אם יין כלשהו פוטר משקין, יברך על היין בסוף (ע"י "ביאור הלכה" סי' קע"ד סעיף ב').
- ו. אם אוכל כזית עוגה מברך גם ברכה מעין ג'.
- ז. אם שתי שיעור רביעית של משקים לפני היין, מברך "בורא נפשות" (ולא נפטר ע"י היין ששתה לאחריו שהיין פוטר רק מה ששותים לאחריו ולא לפניו).
- ואם עושה כן שלוש פעמים במשך כל השבת הרי בקלות יש לו תשלום של מאה ברכות.
- ויש המכניסים לעצמם כמה ברכות מיני בשמים:
- א. ברכת "נותן ריח טוב בפירות".
- ב. ברכת "בורא מיני בשמים".
- ג. ברכת "בורא עצי בשמים".
- ד. ברכת "בורא עשבי בשמים".

תשלום לרופא או לתומכת לידה בשבת

◀ **שאלה:** תומכת לידה שעוזרת בשעת הלידה, והלידה היתה בשבת, האם מותר לקחת כסף על זה, או יש בזה משום שכר שבת (ע"י שו"ע סי' ש"ו סעיף ו)?

תשובה: אם היתה צריכה לעשות איזה פעולות והכנות גם לפני שבת, אם כן יש בו הבלעה עם שכר פעולה של יום חול, וכן אם צריכה לבוא עם מונית וכדו' יש לה גם הוצאות שעל זה מותר לקחת כסף, וממילא יש כאן הבלעה ומותר (ע"י משנ"ב שם סי' ק"ח).

ואפילו אם אין לה שום שאר הוצאות או טרחה כלל, בודאי מותר לקחת שכר שבת (משנ"ב שם סי' ק"ד) הן משום שהוא דבר מצוה (שו"ע שם סעיף ה') והן משום שהתירו סופן משום תחילתן, שאם נאסר לקבל שכר יתעצלו מלבוא, ואף אם אין הרופא רוצה לקבל שכר יש להשתדל לשלם לו בכל דרך ("ארחות רבינו" ח"א עמ' קל"ט).
ומ"מ עדיין הוא בכלל "אינו רואה סימן ברכה" לכן נכון שתעשה עבורה עוד דברים ויתקבלו בהבלעה, או שיתנו לה בתורת מתנה.

פתיחת הדלת בשבת ע"י כלב

◀ **שאלה:** מי שצריך להיכנס לבית חולים ויש שם דלתות חשמליות, האם אפשר שהכלב ילך קדימה, ויפתח את הדלת, ואז אפשר יהיה גם להיכנס?

תשובה: כתוב בפרשת משפטים (כ"ג, י"ב): "למען ינוח שורך וחמורך...", הרי הזהירה תורה שגם בהמת ישראל תנוח בשבת, ולא דוקא בהמה ה"ה עופות וכל בעלי חיים (משנ"ב סי' ש"ה ס"ק א').

לפי"ז אם כלבו עושה מלאכת פתיחת הדלת הרי עושה מלאכה בשבת עבור אחרים, ואע"פ שהכלב לא יודע כלל שהליכתו עושה מלאכה והוא בגדר מתעסק (וע"י שו"ת רע"א מה"ק תש"ח, אם יש איסור מתעסק בשבת). בכל זאת לגבי בהמתו אין פטור מתעסק כלל ואסור (הגר"א"ל שטיינמן שליט"א).

וראיה לכך, שעלולם כשהמתו מושך חרישה, או מושך אבנים לשם טוחן, או יש לו משא על צווארו, אין לו מושג שזו חרישה, וכן אין לו כוונה לעשות הוצאה מרשות לרשות וכדומה, ובכל זאת אסרה תורה

מכיון שבפועל יצא ממנו מלאכה (הגר"א"ל שטיינמן שליט"א).
אולם אם הכלב למשל אוכל ירקות ותולשם מהקרקע, מותר כיון שעושה כן לצורך עצמו, וכמבואר בגמרא (שבת): "למען ינוח" – תן לו נייח נפשיה, ע"י שם. ולפי"ז אם הכלב צריך להיכנס לגינה כדי לאכול ויש שם דלת חשמלית מותר לו לעבור שם, כיון שעושה לצורך עצמו.

תרומת כליה מכהן

◀ **שאלה:** האם מותר לכהן לתרום כליה עבור אחר, או שמא אסור משום שנעשה בעל מוס ע"י"ז, ולא יוכל לעבוד בקרוב בבית המקדש?

תשובה: כתב הרמב"ם (הל' ביאת מקדש פרק ו' הל' ז') שאין פוסל בכהן רק מוס שבגלוי, אבל מוס שבחלל הגוף כגון שניטלה כלייתו של אדם או טחול שלו, ואפילו באופן שנעשה טריפה, אין זה מוס ועבודתו כשרה, ע"י שם. לפי"ז בנד"ד שפיר יכול לתרום, ובקרוב יזכה לעבוד בבית המקדש.

ובעצם הדבר האם יש איסור לעשות מוס לכהן, ע"י בגמרא (קידושין כ"א:): שאין עבד עברי שהוא כהן נרצע משום שנעשה בעל מוס, ומפרש רש"י משום שלא יכול לחזור למצבו הראשון שהיה לפני כן, וכתב "ושב אל משפחתו", וכ"כ הרמב"ם (עבדים פ"ג הל' ח'), ע"י שם, משמע שבלא"ה אין איסור לעשות מוס לכהן, ולא דמי לעשיית מוס בבכור שאסור משום מטיל מוס בקדשים.

אצבע שנחתכה וחזרו וחיברוה

◀ **שאלה:** אצבע נתפסה בדלת ונחתכה לגמרי, ור"ל, ונסע לבית החולים ותפרו, ואמרו לו הרופאים שיקח עשרה ימים עד שהאצבע תתאחה שוב, האם מותר לחזור לביתו?

תשובה: כתוב ברמב"ם (הל' טומאת מת פ"ב הל' ג'), איבר שלם שנחתך מן החי מטמא באוהל כמו מת שלם, ע"י שם, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' שס"ט א') ואפילו של הכהן עצמו (נו"ב מה"ת סי' כ"ט), וכל זמן שעדיין מחובר קצת אינו מטמא, אבל עד שהאצבע תחזור ותתאחה הר"ז מחובר רק ע"י תפירות, וא"כ לכאורה עדיין מטמא באוהל, וכשניכר שהאיבר מחלים ודאי כבר אינו מטמא ("אגרות משה" יו"ד ח"א סי' ר"ל, ספר "טהרת כהנים" עמ' כ"א).

לכן אסור לו ללכת לביהכ"נ שהרי מטמא שם את הכהנים, וכן לחזור לדירתו אם יש שכנים כהנים אסור כי נמצא שכל חדר המדרגות יש בו טומאה, ואפילו אם יסגור את דלת דירתו, הרי סוף טומאה לצאת ונחשב כאילו הדלת פתוחה, וכל הבנין טמא.

ויש איסור על ישראל לטמאות את הכהן כמבואר ברמב"ם (הל' אבל פ"ג הל' ה') ולוקה עליו, וכן אסור משום "לפני עור" ומשום "קדשות".
כהן שנחתכה לו האצבע אע"פ שהאצבע מטמאת באוהל אפשר להקל לכהן לחזור ולחברה הגם שבינתיים עובר בלאו של טומאה, ולצרף את דעת הש"ך (יו"ד סי' קנ"ז ס"ק ג'), שמתיר לעבור על איסור דאורייתא להצלת איבר (ספר "טומאת כהנים" עמ' כ"א).

מחל חוב לחברו, האם יכול לחזור בו

◀ **שאלה:** הלווה לחברו כסף ונודע לו שהוא בעל חוב גדול ומחל בלב שלם, לאחר זמן שב הלווה למעמדו הראשון ויכול לשלם, האם המלווה יכול לגבות את כספו לאחר שמחל בלבו על החוב?

תשובה: יש סוברים כיון שמחל לו בלב, אפילו עדיין השטר אצל המלווה אינו יכול לחזור בו (קצה"ח סי' י"ב ס"ק א') בשם המהרש"ל והסמ"ג).

הרבה חולקים וסוברים שמחשבה לא מועיל במחילה, וכמו לגבי הקדש והפקר שצריך דיבור ממש (ורק באופן שיש אומדנא בלבו ובלב כל אדם, מהני כמו מחילת כתובה לאחר כ"ה שנים (גמרא כתובות ק"ד). או מפקיד כליו לבית שמאי בערב שבת (גמרא שבת י"ח:), וכן טוענו חיתין והודה בשעורים, שנחשב כאן מחילה על השעורים), ואין זה מחילה כלל (קצה"ח שם, "אמרי בינה" חו"מ סי' כ" ס"ק א'), וכן נקט להלכה בשו"ת "מנחת יצחק" חלק א' סי' קי"ב).

ולפי"ז בנד"ד שרק חשב בלבו ולא אמר כלום, שפיר יכול לגבות חובו, כיון שמחילתו לא מהני, אבל אם אמר למישהו שמחל את חובו לפלוני, כבר חלה המחילה ואסור לו לגבות את חובו, אע"פ שהלווה לא יודע ממחילתו.

כרטיס חופשי חודשי

◀ **שאלה:** בתחילת החודש רצה לקנות כרטיס חופשי חודשי ולנסוע באוטובוס, ולא הספיק לקנות ובינתיים נסע בלי לשלם, רק לאחר כמה ימים קנה את הכרטיס, האם קניה זו פוטרת את הנסיעות הראשונות היות והכרטיס מאפשר לו נסיעה חופשית כל החודש?

תשובה: הכרטיס מאפשר נסיעות חופשיות רק לאחר קנייתו, אבל כל מה שנסע לפני כן ללא תשלום לא נפטר ע"י הכרטיס וצריך לשלם (פשוט).

מראה קשת במים

◀ **שאלה:** האם מותר להסתכל על מראה צבעים של הקשת שיש במים, או שמא לכתחילה אין להסתכל בו כעין שמצינו שלא יגיד לחברו שיש קשת (ע"י משנ"ב סי' רכ"ט ס"ק א')?

תשובה: מותר לכתחילה להסתכל בו, ודוקא הקשת עצמה שמזכירה את השבועה של הקב"ה, אבל מראה שלו מותר (ובדרך אסמכתא, הרי אנו אומרים במוסף של יום כיפור שהכחן גדול נראה "כמראה קשת בתוך הענן", ע"י שם, ואם אסור מראה כזה לא היו משבחים בו!).

ספרים ט"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקדים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" - ויצא גיליון מס' 91

ברכת ה' תעשיר

וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך (כח, כב). ויאמר אליו לכן... נחשתי ויברכני ה' בגללך (ל, כז)
חז"ל (כתובות נ, א) דייקו מכפל לשון "עשר אעשרנו", שיש לתת שתי מעשרות, עשירית ועוד עשירית שזה יחד חומש. וכך נפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' רמט ס"א): "יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר, ואחד מעשרה מדה בינונית, פחות מכאן עין רעה".

רבנו (אהבת חסד ח"ב פ"ט) מעיר, מדוע יעקב אמר זאת בצורה כזו, הלא יכול היה לומר 'חמישית'. ולמד מכך רבנו, שלכתחילה צריך לחלק את החומש, ולתת אותו בשני חצאים, עשירית ועשירית. וסיבת הדבר, מפני שמעשר הכספים הוא רמז לשתי המעשרות שמפרישים בכל שנה מהתבואה והפירות, בשנות השמיטה השלישית והשישית מעשר ראשון ולויים ומעשר עני, ובשאר שנות השמיטה מעשר ראשון ומעשר שני. ושורש הדבר מושרש בסודות גדולים מסתרי התורה, שהמעשר רומז עליהם [שתתיש רקיעים ניוונים מהמעשר]. לכן, גם כשנותן מן המובחר - חומש, יש לתתו ב' מעשרות. וכן, היכול לתת יותר ממעשר ואינו יכול לתת חומש, עדיף שיתן מעשר מצומצם בנתינה אחת, ואח"כ יוסיף ככל יכולתו בתורת צדקה בעלמא. גם מטרות הצדקה, יש לחלקם לשתיים, מחצית אחת ייתן לתלמידי חכמים עמלי תורה, ואות המחצית שניה ייתן לשאר צרכי מצוה וצדקה.

והנה, את המעשרות נותנים לכהנים וללויים, ועיקר הסיבה היא שהרי הם היו מחזיקים בעמל התורה, כפי שנאמר בברכת משה ללוי (דברים לג, ט-י) "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו. יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל", לכן צריך לתת להם מתנות אלו בכדי שיוכלו להמשיך ולהחזיק בלימוד התורה. ומפני כך אין לתת מעשרות לכהן עם הארץ, כפי שאמרו חז"ל (חולין קל, ב): 'מניין שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ שנאמר (דה"י ב לא, ד) "ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת לכהנים וללויים למען יחזקו בתורת ה' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת'. נמצא, שעיקר נתינת המעשרות היא כדי להחזיק תורה.

גם ברכת ה' המובטחת לנותן מעשרות, ניתנה לנותנים להחזקת תורה, כפי שאמרו חז"ל (תנחומא פר' ראה סי' יח): "עשר תעשר" (דברים יד, כב) עשר בשביל שתתעשר, עשר כדי שלא תתחסר, רמז למפרישי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה. ומפרישי ימים הוא ביטוי כללי לכלל העוסקים במסחר, נמצא שעיקר ברכת ה' לעשירות היא בעבור החזקת תורה. וכך משמע בפסוק שבהפסדת שבת הגדול (מלאכי ג, ז), שנאמר "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בבית... והריקותי לכם ברכה עד בלי די". מבואר בפסוק, שעיקר מטרת המעשר היא שיהיה טרף - פרנסה - בבית ה', שיוכלו יושביו - הכהנים והלויים - להמשיך לעסוק בתורה, ואז תתקיים ההבטחה לברכת ה' ולעשירות. וכפי שאמרו בגמ' (ברכות מב, א) 'יתכף לתלמידי חכמים ברכה שנאמר (ל, כז) "ויברכני ה' בגללך".

וכתב רבנו (אגרות ומאמרים ס), שבימינו שבעוונות חרב בית המקדש, ואין הכהנים והלויים עוסקים בתורה יותר משאר בני השבטים האחרים, בני הישיבות הם במקום הכהנים והלויים, שהם הנושאים את דגל התורה בתקופתנו. וכל הרוצה לזכות לעשירות, ייתן להם את מעשרות הכספים שלו, שכל ישראל מחויבים להחזיקם ולתת להם את חלקם המגיע להם על פי הדין. ועל המחזיקים בהם נאמר 'בורך אשר יקים את דברי התורה'.

אורחות חיים "במחיצת רבינו" שיחותיו של רבינו תורה היא... פעם התארח החפץ חיים בביתו של הגאון הצדיק רבי נפתלי זילברברג זצ"ל. כשנשאל החפץ חיים על מטרת בואו לוורשה, ענה שחיבר איזה ספר קטן ומסבב הוא בעיירות למוכרו. וכה ארכה השיחה ביניהם כערך שעה, עד שזכר הר"נ שעליו עוד להגיד שיעור בבית הכנסת, ופנה אל החפץ חיים בדברי ריצוי, שקשה לו לבלות בכל יום שעות מרובות בשיחות, ואם ככה יעשה - תורתו אימתני נעשית. והחפץ חיים ענה במתק שפתיו: "אמנם הצדק את כת"ר, אין לך מעולה שבשיחות מדברי תורה, אבל גם אנחנו לא התעסקנו בשיחות חולין ובמשך שיחתנו לא נתקלנו בלשון הרע רכילות וכדומה, וגם זה לתורה ייחשב". ומכיון ששמע הר"נ דברים אלו יוצאים מפי כהן-גדול החפץ חיים זצ"ל, הסתכל בו ושאלהו: "מה שם הספר שחיבר כת"ר?" "חפץ חיים" - נתקבלה תשובתו.

אז קפץ הר"נ ממקומו באימה ויראת הכבוד: "כת"ר הוא החפץ חיים, ואני לא ידעתי. אנא יסלח לי כת"ר על אשר אולי זלזלתי בכבודו בהערותיי". ומן אז והלאה היה משתדל הר"נ להיפגש את החפץ חיים בבואו לוורשה, ולשוחח אתו שעות מרובות. וכך היה אומר: "להקשיב לקח מפי החפץ חיים, זהו דברי תורה ממש". וכן שמעתי מפי גאון דורנו מרן הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, שכשמוסרים שיחה מהחפץ חיים בעת שמסובים על השולחן, יוצאים בזה בדברי תורה על השולחן. מעשי למלך

ספרים ט"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

בס"ד

**פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"
פרשת ויצא**

סולם מוצב ארצה.

האדם דומה לסולם, שאין עומדים על סולם תמיד על מדריגה אחת, רק הולכים או למטה או למעלה. כן הוא האדם, אין עומד על מדריגה אחת.

(מכתבי הרב יחפץ חיים)

וידר יעקב נדר לאמר.

נכון לנדור איזה דבר אם יזכהו הקב"ה שישוב מן המלחמה ולבוא אל ביתו בשלום, כדכתיב "וידר יעקב נדר לאמר", ר"ל לאמר לעולם שידרו בעת צרה, כי גם יעקב ידע אז שהוא הולך למקום מסוכן מאוד, ללבן שכתוב בו "ארמי אובר אבי", וכמו שהיה באמת לבסוף שרדף אחריו וניצול ממנו רק בדרך נס, על כן אמר "אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך" וגו' – כנגד לבן, "ושבתי בשלום אל בית אבי" – כנגד עשיו, שינצל מידו בעת שיפגשו בשובו לבית אביו.

ויראה שטוב שיתנהג בנדר ליתן מעשר כמו שנדר יעקב, אבל כל זה אם משער בעצמו שישמור את נדרו, אבל בלאו הכי טוב שלא ידור כלל.

(מחנה ישראל פ"ו)

אם יהיה אלוקים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש.

"ואל תתאוה לשולחנם של מלכים" (אבות פ"ו מ"ה). – באמת צריך האדם ללמוד את עצמו מידות מאבותינו ע"ה, וכמו שכתוב בשיר השירים (א, ה) "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן" וגו', וכמו שפירש רש"י שם. והנה מצינו ביעקב אבינו ע"ה, אף שהיה בן יצחק שהיה עשיר גדול יותר מאביו יעקב כמו שכתוב בתורה, אע"פ כן לא שאל מאת הקב"ה כי אם לחם לאכול ובגד ללבוש, כמו שכתוב בתורה (בראשית כח, כ) "אם יהיה אלקים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".

ולכאורה תיבת "לאכול" ו"ללבוש" יתר הוא. אבל באמת נחא, דידוע דמדרך העשירים להתנהג בעניי סעודתן בדרך גבוה, כי יותר מתפזר ממה שהוא אוכל. וכחאי גוונא בעניי מלבוש, להיות לו בגדים שהוא לובש על בשרו וגם בגדים להתראות בו בין הסוחרים, מינים ממינים שונים, וכיוצא בזה הרבה. אבל יעקב אבינו, אף שגדל בבית יצחק אבינו שהיה עשיר גדול עד מאוד, לא ביקש מאת השי"ת כי אם ההכרחיות: "לחם לאכול ובגד ללבוש", ולא יותר.

(שפת תמים)

"ויוסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה" – מידת הכנסת אורחים של לבן

המדרש רבה דורש, שלבן לקח מכל אורחיו המוזמנים אה מלבושיהם, נתן אותם בעבוט, בכסף שלה הכין סעודה, ולאחר הסעודה השאיר בשביל כל אחד את התפקיד לפדות את משכונו. מניין הגיעו חז"ל לכלל דרשה זו? התשובה היא, שהדבר מרומז בפסוק. בדרך הרגיל, בשעה שחוגגים איזו שמחה מכינים בתחילה את הסעודה ואחרי כן מזמינים את האורחים, ואילו בפסוק זה הסדר הפוך, תחילה – "ויוסוף לבן את כל אנשי המקום", ורק לאחר מכן "ויעש משתה"; דייקו איפוא חז"ל מכאן, שערך את הסעודה על חשבונם בכסף הם...

(הח"ח – חיו ופעלו)

ספר שתי הלכות "במחיצת החפץ חיים" – יוגרל כרטיס טיסה לקברו של רבינו בראדני

בימים אילו עמלים במכון, להוצאת הספר שתי הלכות "במחיצת החפץ חיים". הכולל לימוד יומי מתוך הספר חפץ חיים. וכן מאות מאמרים, ביאורים, רעיונות, משלים, המשולבים בתוך הלימוד היומי, ניתנת בזה הזדמנות להקדשת יום בספר, להצלחה, או לע"נ, בסך 365 ₪ בלבד מתוך מכתב שכתב רבינו: אך זה אומר לו שבאם יזכני ה' אמליץ עליו טוב במקום שצריכים פרקליטים, בזכות זו המצוה. היו שותפים בהחדרת לימוד שתי ההלכות, ולימוד תורת רבינו, מבין השותפים, תערך הגרלה אי"ה על כרטיס טיסה לקברו של רבינו בעיירת ראדני. זכות רבינו תעמוד לכם, להצלחה רבה בכל משלח ידכם, ותזכו לדורות ישרים מבורכים, אכ"ר

להשתתפות חייגו - 1800-32-33-34

דעת תורה

תפילה ומקום תפילה

בעת הזו ניגשים אנו לפני בורא עולם אשר יושב, מצפה, מחכה ומבקש שניגש אליו. יכולים אנו בשעה גדולה זו, שעת התפילה, לזכות לדברים הגדולים ביותר. יש בכוחנו באמצעות כח התפילה לבטל גזירות, ולשנות לטובה מצבים של נצח.

עוד אנו מוצאים באותו ענין - "ויזכור אלודים את רחל וישמע אליה אלודים" (בראשית ל', כ"ב). שתי חלקים ישנם לפסוק. החלק הראשון הינו הזכירה. זוכר בורא עולם את מעשיה הטובים של רחל, וזכויות זו עומדות לה בעת הזו. אולם עוד חלק ישנו בפסוק - "וישמע אלודים", לשון שמיעה כוונתה לשמיעת תפילתה של רחל. אודות כך מלמד אותנו הילקוט - "כי רבים היו עמדי. בהרבה תפילות נפקדה רחל: רחל - בזכות עצמה. את רחל - בזכות אחותה". ביאור הדברים נראה יהיה לומר, דווקא רחל בזכות תפילת עצמה ובזכות תפילת אחותה. דבר זה על פי המבואר בגמרא (ברכות ס'). דלאה - בשעת עיבורה קודם שילדה את דינה - דנה דין בעצמה ואמרה: "ב שבתים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני וארבעה מן השפחות, הרי עשרה, אם זה זכר לא תהא אחותי כאחת מהשפחות, מיד נהפכה לבת. היינו שתפילתה של לאה שינתה לגמרי את הבריאה ונעשה נס והבן שברחמה נעשה לבת. זהו כוחה של תפילה!

אכן במהרש"א (קידושין כ"ט:) מבואר שע"י התפילה נעשה הנס לטבע, עד כי לא נאמר בזה מה שאמרו על מי שנעשה לו נס ש"מנכין לו מזכויותיו". הרי לנו עד כמה גדול כוחה של תפילה, עד כי משנה את הנס לטבע ואין הוא בכלל נס כלל ועיקר!

מקום תפילה

מוצאים אנו בפרשתן שהולך יעקב אבינו ללבן הרשע, בכדי להימלט מרוגזו של עשיו. "וילך חרנה ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" - באותה שנת לילה ניצב עליו בורא עולם ומגלה לו את כל העתיד של הדורות עד דור אחרון, עד ביאת גואל צדק. עוד זוכה יעקב באותו לילה לקבל את ההבטחות המופלאות - "והיה זרעך כעפר הארץ", "ואנכי אהיה עמך כי לא אעזבך כאשר דיברתי לך".

הבה נחשוב, יעקב אבינו נמצא בעת צרה, בורח הוא מעשיו הרשע להציל את נפשו. מאיש תם יושב אוהלים נהפך הוא להיות איש גולה. האם יכולים אנו לתאר לעצמינו עד כמה קשה לו גלות זאת? והנה

בשבועות אלו כאשר קוראים אנו את קורות האבות, את דרכיהם והנהגותיהם, נשוב ונדגיש את אשר כבר הבאנו מספר פעמים משמו של רבינו זללה"ה - פרשיות אלו באות ללמד אותנו את דרכי החיים. האבות הקדושים השרישו את השורשים של צורת החיים, איך לחיות ואיך להשיג את המעלות אותם רוצה בורא עולם שנשיג.

זהו שורשו של ענין "מעשה אבות". לא סיפורים בעלמא הם חלילה, כי אם דרך החיים ממש. זה החשוב שאין אלו כי אם ספורים בעלמא הרי שחסר הוא אחד מי"ג עיקרים של אמונה שתורה מן השמים.

נתבונן בגליון זה בשני עניינים הקשורים האחד בשני קשר בלינתק.

יש

בכוחינו

באמצעות כח

התפילה לבטל גזירות,

ולשנות לטובה

מצבים של

נצח.

כוחה של תפילה

לומדים אנו בדברי חז"ל אודות הפסוק "ועיני לאה רכות" שהיתה לאה סבורה לעלות בגורלו של עשו ולכך בכתה מאין הפוגות.

היו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן. המעיין בדברי חז"ל יווכח לראות שלא היו אלו דיבורי אנשים בעלמא, אלא כך נגזרה גזירה מלפני הבורא יתברך. על פי טבע הבריאה בעולם צריכה היתה לאה להינשא לעשיו וראויה היתה הבכורה לצאת מרחל.

אבל היתה לאה יושבת ובוכה עד כי נשרו ריסי עיניה, ומכח בכיותיה אלו, מכח תפילתה ותחנוניה זכתה ונתבטלה הגזירה ונפלה בחלקו של יעקב - "א"ר חוניא קשה התפילה שביטלה הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה".

הדברים נוראים למתבונן - בכח התפילה זכתה לאה אימנו לשנות את הגזירה. במקום להיות אשת עשו הרשע, אמה של אומה הרשעה - אדום, אמה של האומה אשר אנו סובלים ממנה עד היום ולכך מתפללים אנו שירדו מטה מטה ויאבדו מן העולם, כל זאת נתבטל בכח תפילתה של לאה. ולא זו אף זו, תחת זאת זכתה לאה להעמיד שבטי קה, את רוב מנין ובניין של האומה הישראלית הקיימת לנצח נצחים, ואף זכתה שיצא ממנה הבכור בין כל השבטים.

הן ידיעה נפלאה זו באם נעמיק לחשוב בה צריכה לעורר אותנו התעוררות גדולה. נתבונן על מהות התפילה, נחשוב שבשעה שניגשים אנו לתפילה, הן

נשים נא לב, שנת יעקב אשר אותה ישן במקום הזה מתרחשת לאחר י"ד שנה בישיבת שם ועבר. היתה זו שינה קדושה וטהורה. ובכל זאת עדיין יש בזה חסרון כבוד המקום ולכן, אילו ידעתי לא ישנתי. מלמד מו"ר בעל ה"אור יהל" זצ"ל ומביא הוא את דברי חז"ל במדרש על הפסוק "וישכב במקום ההוא, במקום ההוא שכב אבל בבית מדרשו של שם ועבר לא שכב".

בכל אותם ארבע עשרה שנה בהם היה יעקב בבית מדרשם של שם ועבר לא שכב הוא לישן. ובכל זאת ולמרות כל הזכיות להם זכה באותה שינה, אומר הוא "אילו ידעתי לא ישנתי". הן כאשר זוכה הוא שאותה שינה לכאלה גילויים נפלאים, ודאי שיכול היה יעקב לומר לעצמו שאין ספק ששינה זו היתה רצויה לפני הבורא יתברך, אבל לא! כאן הוא מקום המקדש ואילו ידעתי לא ישנתי.

נייקר את כוחה של התפילה, נכבד את מקום התפילה ונזכה לישיבה ולנחמה.

בתוך גלות זו זוכה יעקב לגילויי שכינה מאין כמותו, הבטחות נפלאות ונשגבות. סבורים היינו שכאשר מקיץ הוא משנתו מיד נקרא אודות שמחתו הגדולה על כך שזוכה להקים את כלל ישראל, בית המקדש וכל שאר הדברים הנפלאים אותם הבטיח לו בורא עולם. האם יכולים אנו לתאר לעצמינו שמחה גדולה יותר מזו...

תחת זאת לומדים אנו בפסוק - "ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי". מבאר רש"י - "אילו ידעתי לא ישנתי". יעקב קם עם צער גדול על שעבר על מידת דרך ארץ המחייבת לכבד מקום קדוש ונורא. כה גדול הוא הצער עד ש"ואילו ידעתי לא ישנתי".

הדברים נוראים למתבונן, ליעקב אבינו כדאי היה לוותר על כל הגילויים, כדי שלא יבוא ח"ו לשכב במקום המקדש. עד כדי כך מוטל עליו לשמור על קדושת המקדש, עד שלו היה יודע קודם היה בוחר לוותר על כל הגילויים עבורו ועבור כלל ישראל.

למען דעת

מֶרֶן הַגָּאוֹן רַבִּי אִיסֵר זִלְמָן מִלְצֵר זצ"ל י' כסלו תשי"ד - תשע"ז [63 שנים לפטירתו].

רבינו זללה"ה זכה להיות תלמיד מובהק לרבו הגדול מֶרֶן הַגָּאוֹן רַבִּי אִיסֵר זִלְמָן מִלְצֵר זצ"ל, בשנה שעברה ואף בשנה שקדמה לה הקדשנו בשבוע זה את מדורינו לעובדות שנשמעו מפִּי רבינו זללה"ה על רבו הגדול זי"ע. אף בשנה זו נמשיך בדרך זו, ונתמקד בנקודות מסוימות בדמותו הענקית של מֶרֶן רַבִּי אִיסֵר זִלְמָן זצ"ל אותם סיפר רבינו זללה"ה. אמנם, כל אשר הכיר את רבינו זללה"ה יעיד כי בדמותו נשקפה בבואה מדמות רבו הגדול בזה.

הרבי ר' איסר זלמן בענייני קדשים, והציע בפניו הערה ממה שנתחדש לו, לפתע הרבי רבי איסר זלמן אומר לו בהתפעלות גדולה: אה, הנך מדבר כמו ר' ברוך בער - בקדשים!... ומיד פנה בקול אל הרבנית שהיתה בחדר הסמוך, רבצע'ן הביאי נא משקה לעשות לחיים על כזה ווארט טוב שהשמיע כעת בפני, הנעימה שבה נאמרו הדברים הוסיפה לו לבחור נשמה ורוח שמכוחם עלה ונתעלה בתורתו ויראתו. ככה זה, לאדם גדול יש את הסייעתא דשמיא להגיד מה שצריך, ומתי שצריך.

מסירות נפש בבין אדם לחבירו

עוד סיפר רבינו זללה"ה מה שסיפר לו ידידו הגדול הגאון ר' זבולון גרז זצ"ל, שכאשר הציע מֶרֶן הַגָּאוֹן מסלבודקא הגרנ"צ פינקל זצ"ל, למֶרֶן הַגָּאוֹן זצ"ל מלצר להתמנות לעמוד בראשות ישיבתו וישיבת "כנסת ישראל" בסלובדקה, אמר אז הגרא"ז שהוא אינו מקבל את המינוי כל עוד אין ממנים גם את גיסו הגרמ"מ אפשטיין זצ"ל, ואז לקח הגרנ"צ את שניהם לתפקיד. לאחר זמן הגיע מכתב פנייה לסבא מסלבודקה, מהגאון הרידב"ז, כי רוצים לייסד ישיבה בעירו בסלוצק, הסבא קרא להגרא"ז ולהגרמ"מ והראה להם את המכתב. אמר מיד הגרא"ז מלצר כי הוא מיד הולך לשם, כי הוא גר קרוב יותר למקום, וכן אינו בא בקביעות לישיבה של הסבא כמו גיסו הגרמ"מ, וממילא סביר הוא שעליו לנסוע. ללמדנו מסירות נפש בבין אדם לחבירו מהי. וכך ויתר הגרא"ז על סלבודקה ונסע למקום חדש!

רצה למנוע ממנו איבוד זמן ללא צורך

סיפר רבינו זללה"ה: מו"ר הגרא"ז מלצר היה מרבה ללמוד עם תלמידו רבי יצחק אפשטיין. בלילה אחד בשעת הלימוד, אמר הגרא"ז דבר חידוש לרבי יצחק והסתייע לצורך חידושו בדברי "תוספות" מסויים, אולם הוא לא הצליח להיזכר היכן נמצא אותו תוס', אשר יכול היה לשמש בבחינת אחיזר ואחיסמך לחידושו. חיפשו הרב ותלמידו את התוס' ולא מצאו, אולם הואיל והשעה כבר היתה מאוחרת הלך ר' יצחק לחדרו בישיבת חברון מבלי שמצאו את מה שחיפשו. למחרת בבוקר, לפני התפילה, קראו לפתע לר' יצחק ומסרו לו שהרבנית מלצר ממתנה לו ליד בית המדרש. מיהר ר' יצחק אל הרבנית, ומסרה לו שבעלה, הגרא"ז מלצר, שלח אותה להודיע שכבר מצא את התוס'. הוא ביקש להודיע זאת בשעה כה מוקדמת הואיל והבין שר' יצחק יוסיף ויחפש, ואילו הוא רצה למנוע ממנו איבוד זמן ללא צורך.

כל מעשיו היו בגאונות של פשטות וענוה

כשהיה נכנס להתפלל מנחה בביהכנ"ס בבתי ברוידא, והבחין בספרים שעל הסטנדר, נהג להחזירם לארון הספרים. פ"א עיניו צדו בספר שדפיו התקפלו בתוכו, הוא פסע וסידר את הספר. כל מעשיו היו בגאונות של פשטות וענוה.

הנעימה שבה נאמרו הדברים

הוסיפה לו לבחור נשמה ורוח

היה בינינו בחור חשוב שלמד מצויין, אלא שהיה זקוק לעוד מילה טובה של בנייה וצמיחה. הוא שוחח עם

גלין מס' 140

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

כסלו (1) תשע"ז

.....

דברי מוסר והתעוררות

מי שיש לו נטיה לעניני עולם הזה לא יוכל להשיג

עולם הבא

וזה מה שאנחנו אומרים בתפילה 'זחיי עולם נטע בתוכינו' ומבאר רבינו חיים מואלוזין זצוק"ל שהעולם הזה הוא מקום הנטיעה של העולם הבא, וזה תלוי במעשי האדם, כמה מעשים טובים עושה, ואיך הוא מקיים את רצון השי"ת ובמידה הזאת הוא זוכה בעולם הבא.

ובחובת הלבבות שער חשבון הנפש כותב שאדם לא יחשוב שיוכל להשיג גם עולם הזה וגם עולם הבא, שכמו שלא יתכנו בכלי אחד אש ומים, כך לא יתכנו בלב אחד אהבת עולם הזה ואהבת עולם הבא. וכמו באש ומים או שהמים מתגברים ומכבים את האש, או שהאש מתגברת ומייבשת את המים, כן הדבר לענין עולם הזה ועולם הבא, אם יש לו לאדם נטיה לעוה"ז הרי הוא רחוק מלהשיג עולם הבא, ולהיפך כמה שהוא מתרחק מתאוות העולם הזה, על ידי זה הוא מתקרב לעולם הבא. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו (תהילים מ"ט).

ומסביר מו"ר רבי לייב חסמן זצוק"ל שהאדם יש לו יקרות מאוד גדולה, כיון שהוא עומד להיות בעולם הבא, וגם ישנם כאלו שכבר כאן בעולם הזה הם זוכים להיות 'בן העולם הבא', ואדם שהוא כזה בעל מעלה שיש בידו להשיג כל זאת, והוא לא מבין שצריך לנצל ולייקר את מה שיכול להשיג, הרי הוא נמשל ונדמה לבהמה.

האדם על ידי מעשיו בעולם הזה צריך להוציא פירות שטעמם

טעם גן עדן

וכך גם האריך רבינו יונה בשערי תשובה שער א' פסקה י' וכתב בדברים חוצבים להבות אש, את האמת הברורה שצריכה לחדור לנבכי נפש האדם שיעמוד על דרך האמת, שאחרי שהבעל תשובה מתחרט צריך הוא לטעון על עצמו ולומר, כי הייתי על הנפש היקרה אכזרי ונטמאה בגלולי יצרי, ומה הועילה בכל קניניה אם רעה בעיני אדוניה? ואיך החלפתי בעולם חולף, עולם עומד לעד לעולם? איך נמשלתי כבהמות נדמיות, והלכתי אחרי יצרי כסוס כפרד אין הבין ותעיתי מדרך השכל? והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו כאשר המשילה על שאר בעלי חיים שאינם מדברים מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי, ויהי בי הפך מזה, למה לי חיים? וכו'.

האדם משיג חלקו בעולם הבא לפי מעשיו בעולם

הזה

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנא' ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ וגו'. הטעם בזה הוא משום שעיקר תכלית האדם הוא בשביל הכלל ישראל וכל הבריאה כולה היא בשביל התורה, וא"כ בהכרח שלכל אחד ואחד מהכלל ישראל יש חלק בעוה"ב כיון שהעולם הזה הוא רק מקום ההכנה להגיע לעולם הבא, אולם הקב"ה הרוצה בטובת ישראל קבע שכל אחד מישראל יהיה לו חלקו בעולם הבא לפי מה שקיים ויגע בתורה ובמצוות כאן בעולם הזה, ויש בידו גם להפסיד את חלקו.

ומובא בילקוט שכשיעקב ועשיו היו במעי אמם אמר יעקב לעשיו, שני עולמות לפנינו, אנחנו עומדים לצאת לאויר העולם, ולפנינו עומדים שני עולמות, האחד הוא העולם הזה שאליו נצא מיד, והשני הוא העולם הבא שאותו נשיג על ידי מעשיו בעולם הזה, ותיאר בפניו את מראה העולמות, העולם הזה יש בו אכילה ושתיה משא ומתן, והעולם הבא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנים מזיו השכינה, ואין בו שום דבר מעניני העולם הזה, והציע יעקב לעשיו, רצונך טול אתה את העולם הזה ואני אטול את העולם הבא, שנא' מכרה לי כיום את בכורתך, מהו כיום – כאותו היום שהיינו במעי אמנו, מיד כפר עשיו בתחיית המתים, שנא' הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה, ולכן העדיף את הנזיד עדשים. ועל אף שבשכל הבין וידע מהו העולם הבא, כי רואים שהרים קולו בצעקה גדולה ומרה, ולמרות הידיעה בבחירות לא היה בכולו לעמוד מול כח התאוה, נורא למאוד לראות מהי מידת התאוה, שאף שידע את גדולת העוה"ב, בכל זאת כח התאוה הביא אותו להתנהג כטיפש שבטיפשים, ומכר הבכורה תמורת נזיד עדשים. ובאותה השעה נטל יעקב חלקו בעולם הבא ועשיו בעולם הזה.

מי שזוכה בעולם הבא יש לו גם עולם הזה

וכשיעקב לאחר עשרות שנים בא לבית לבן והקב"ה העשירו למאוד והעמיד בנים ובנות, כשיצא מבית לבן לחזור לארץ ישראל, נפגש עם עשיו שבא להורגו, ועשיו ראה לפניו את כל העשירות של יעקב ותמה תמיהה הרי חילקנו את העולמות ואם כן איך אתה יעקב נטלת חלק בעולם הזה?! ענה לו יעקב כל מה שאתה רואה לפניך כל זה חנן אותי האלוקים. רואים מכאן שהעולם הבא זה כולל את כל הבריאה. וכעין מה שמצינו בשלמה המלך ע"ה ששאל מהקב"ה חכמה ועל ידי זה היה לו הכל.

ועוד, כי כמשפט הבהמה לא עשיתי, אבל שפלתי ממנה, כי ידע שור קונוה וחמור אבוס בעליו, ואני לא ידעתי ולא התבוננתי. כל אחד צריך לחיות בידיעה ברורה שכל מה שנמצא כאן בעולם הוא כדי לעבוד את ד' על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, וכשם שמשקים נטיעה והיא צומחת וגודלת לעץ גדול ומוציאה הרבה פירות, כך האדם צריך להוציא מעצמו עץ גדול ופירות שטעמם טעם גן עדן, וזה בידינו על ידי לימוד התורה ומידות

טובות שבבין אדם לחבירו, שזה גם א' ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ועל ידי זה יש תקווה גדולה שנזכה לחיי עולם הבא. אמן.

[שיחת רבינו בהיכל הישיבה ד' כסלו תשמ"ה. מכתבי הרב הגאון ר' אליהו אליעזר זכריש זצ"ל. שרשם בעת לומדו כתלמיד אצל רבינו, יהיו הדברים לעלוי נשמתו, נלב"ע מזוכך ומוכתר בכתר שם טוב של סגולת המעלות. ב' תמוז תשע"ו. יש"כ לבני המשפחה שמסרו בידינו את המכתבת]

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

נשמעו מפי רבינו על רבו מרן רבי איסר זלמן זצוק"ל בעל האבן האזל – לקראת ה"צ י' כסלו תשי"ד

עמוד הענוה

וביותר ראינו אצל מורי ורבי זצוק"ל, שעל אף רב גודלו בתורה כגאון אמיתי מגאוני הדור, הרי היה מיוחד ומופלא במדת הענוה ובכל הנהגתו והליכות חייו התנהג בענוה מופלגת מאד ובפשטות אמיתית עם כל אחד ואחד אפילו הקטן שבתלמידים, ולפי מושגי הדורות שלנו הרי ראינו אצלו ויכולנו ללמדו ממנו שלימות דרכי הענוה. ממכתבו של רבינו לספר בדרך עץ החיים

"הרב'ה רבי איסר זלמן, היה 'רבי' לא רק בשיעוריו, אלא כל הנהגתו היתה לימוד, לימוד ביראת שמים, לימוד של מידות טובות, צדקות ועוד" - אמר רבינו, והביא דוגמאות רבות.

תוך כדי לימודם היה צריך להוציא מידי פעם ספר מן הארון, לעיין בו בהקשר לסוגיה הנלמדת אז. מעולם לא הצליחו התלמידים להקדימו ולהוציא עבורו את הספר הדרוש מהארון. עוד לפני שהתלמידים חשו בצורך בספר זה או אחר, היה רבי איסר זלמן קם ממקומו במהירות, בזריזות מדהימה ניגש לארון הספרים ומוציא את הספר הדרוש. הוא לא רצה שאחרים יטרחו בעבורו. [מובא בשם רבינו בספר בדרך עץ החיים ח"א, עמ' 212. וראה שם הסברו של מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שרבי איסר זלמן ראה בטרחה זו חלק מעמלה של תורה, וראה שם הע' 12 שהובאו מקורות לענין זה].

למנוע טרחת חנים

סיפר רבינו מפי בעל המעשה - רבי יצחק אפשטיין, חברו מיישיבת חברון, שלמד רבות עם רבי איסר זלמן ומסייע בידו בהתקנת ספרו 'אבן האזל' לדפוס.

באחד הערבים בשעת לימודם המשותף, העלה רבי איסר זלמן חידוש תוך שהוא נסמך על דברי תוספות מסוים, אלא שלא הצליח להזכר היכן הם דברי תוספות אלו. במשך זמן רב חיפשו הרב והתלמיד אחר אותו תוספות נעלם ולא מצאוהו. משהתאחרה השעה נאלץ רבי יצחק לשוב לאכסנייתו שבישיבה מבלי שמצאו את מקור התוספות.

בשעת בוקר מוקדמת, עוד טרם תפילת השחר בהיכל הישיבה, קראו לפתע לרבי יצחק ואמרו לו כי הרבנית מלצר ממתנה לו ליד בנין הישיבה. בני הישיבה נבהלו לפשר קריאה דחופה זו, ובלב הומה וחרד מיהר רבי יצחק אל הרבנית.

אמרה לו הרבנית: "הרב ביקש להודיעך כי מצא את התוספות. הוא ביקש להודיעך זאת בשעה כה מוקדמת, משום ששיער שלאחר התפילה, במקום לשבת וללמוד תמשיך להוסיף ולחפש את התוספות, וביקש למנוע ממך טרחת חנים זו".

מסיים רבינו לספר את העובדה (באוזני צאצאיו של רבי יצחק אפשטיין) אמר: הלא יודעים אתם את המרחק משכונת 'משכנות' - מקום מגורי רבי איסר זלמן, ועד לישיבה בגאולה. גדלותו של הרב'ה רבי איסר זלמן במידות הנאצלות, הלא ידועה, ובפרט הנהגתו הזהירה בכבוד וטרחת אשתו הרבנית, והכיצד ראה לנכון להטריח את הרבנית, שכבר לא היתה צעירה לימים, בשעת בוקר מוקדמת לעשות את כל הדרך הארוכה - הלון ושוב - מביתם ועד לישיבת חברון?

ורבינו השיב על אתר: "אלא יש להבין את ענין חלקה של הרבנית בלימוד התורה של רבי איסר זלמן. אין הפירוש שרבי איסר זלמן ישב ולמד, והרבנית 'עזרה' לו ללמוד. לא ולא! היתה כאן שותפות מלאה - חלק כחלק - בתורה. הרבנית הלא היתה מסייעת לו בכתיבת החידושים... היא לא הלכה עד שכונת גאולה כדי לסייע לתורה של בעלה - לא! היא הלכה מתוך אחריות של החלק שלה עצמה בתורת בעלה הגדול".

וכאן הוסיף רבינו וביאר: "היום מדריכים חתנים וכלות בבנין בית של תורה - שהבעל צריך לשבת וללמוד והתפקיד של האשה לעזור ולסייע לו לקיים את תפקידו. אבל זו טעות. בצורה כזו - זה לא יחזיק מעמד לאורך זמן... כמה מסוגלת האשה לעזור ולהתמסר לדבר שאינו שלה? רק אם שניהם יהיו 'שותפים' במידה שווה בתורה - רק בצורה כזו יש לזה קיום".

"אני אומר לך את הדברים כדברי הדרכה לקראת בנין ביתך" - פנה רבינו ואמר לחתן (נכדו של רבי יצחק שהיה במעמד) "שתזכה גם אתה עם כלתך לבנות את ביתכם, באופן של שותפות מלאה כדוגמת השותפות של הרב'ה רבי איסר זלמן והרבנית". (מפי בעל המעשה הרב אברהם יואל אפשטיין).

תמהתי על עצמי

באחת משיחותיו של רבינו בהיכל הישיבה לקראת חג השבועות, תיאר את מידת 'מודה על האמת' המפליגה של הרב'ה רבי איסר זלמן: "אפשר לומר שראינו אצלו, שמידה זו, להיות מודה על האמת, לא משה ממנו... כשהיו מעירים ושואלים משהו, היה מקשיב ומאזין ברוב ענין, ומיד חושב שאולי באמת יש להודות שדברי התלמיד צודקים.

וסיפר את ששמע מפי רבי יצחק אפשטיין תלמידו ויד ימינו של רבי איסר זלמן בעריכת ספריו 'אבן האזל', מעשה שרושמו נחקק ב'אבן האזל'.

וכך היה מעשה: בשנת תרצ"ד עלה לירושלים רבי שמואל אביגדור דרצ'ינסקי, ששימש קודם לכן כמו"ץ בוולוז'ין. הוא היה שאר-בשר רחוק לרבי איסר זלמן, ונכנס פעם לשמוע את שיעורו בישיבת 'עץ חיים'.

לאחר השיעור העיר לו רבי שמואל אביגדור, כי היסוד שאמר בשיעור נסתר לכאורה מגמרא מפורשת. רבי איסר זלמן נדהם כיצד נשמטה ממנו גמרא זו, ובפרט שחידוש זה כבר סודר לדפוס בספרו 'אבן האזל' ההולך ונדפס. הלך רבי איסר זלמן והוסיף ב'השמטות ומילואים' שבסוף הכרך, פירכה זו בשם אומרה, ולא נחה דעתו עד שהוסיף וכתב עליה: "ותמהתי על עצמי שכתבתי כן". [נמצא באבן האזל ח"ג, השמטות ומילואים הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ב].

סיפר רבי יצחק אפשטיין, כי בשעה שכתב רבי איסר זלמן את הדברים הללו בכתב ידו, ביקש להוסיף ולהצליף עוד בדברי תוכחה איך נשמטה ממנו גמרא מפורשת, עד שהנוכחים עצרוהו מלהוסיף בביטויים על חומרת הטעות שהיתה בידו.

והדברים מדהימים עד היכן הם מגיעים. כי למעשה, אחר כך הראוהו לו שלפי פירוש רבינו חננאל צדקו דבריו (כמובא שם), ומכל מקום לא נמנע רבי איסר זלמן מלהתבטא בלשון חריפה זו על עצמו.

הוראות והדרכות

מתוך אוצר פנינים שנשמעו מרבינו אודות רבו בעל האבן האזל

דרכה של תורה

מרבנו זה קיבל את דרכי הלימוד - הן כשלומד לעצמו, והן צורת לימוד לתלמידים: "כשהתחיל את שיעורו, לא התחיל מדברי הרמב"ם - אף שעליו היה בנוי השיעור - אלא ראשית כל העמיד את דברי הגמרא כצורתן ובהרחבה, מבאר את דברי רש"י ותוספות כמות שהן, מברר את המשא-ומתן של הסוגיה בהרחבה, פרט אחר פרט, ורק לאחר בירור הסוגיה לכל אופניה, המשיך לדברי הרמב"ם". "וכך צריך ללמוד וללמד" - הדגיש רבינו.

אירע פעם, בעת שרבינו לימד לתלמידיו קטע מדברי בעל 'אבן האזל' (בריש הלכות שאלה ופקדון), הביע את תמהונו על שרבי איסר זלמן נטה מדרכו וחידש חידושים שלא כדרכו: "פה הוא אומר הכל 'חידושים', זכיתי לשמוע ממנו שיעורים, ותמיד הלא היה מפחד מפני 'חידושים'... סיפר לי אחד מתלמידיו הקרובים, שרבי איסר זלמן כתב פעם בספרו חידוש גדול על דברי הרמב"ם, אך לאחר מכן הוציאו ולא הדפיסו בספרו, כי זה דבר מחודש ולא לפי הפשט הפשוט - ומה לו ששינה כאן מדרכו?" - תמה רבינו, והשיב: "אלא מה? הלשון של הרמב"ם עצמו כאן כולה חידוש, לכן גם האבן האזל נאלץ היה ללכת בדרך החידוש".

תורה שלימה בקשר וביחס של רב לתלמידיו

"ועוד נתייחד מאד בדבר שיש לנו ללמוד והוא בהנהגת רב ותלמיד, ויכלו ללמוד ממנו תורה שלימה בקשר וביחס של רב לתלמידיו, באהבה ובקירבה הגדולה שהרעיק והשפיע לתלמידיו הרבים שאהבם אהבת נפש, ואף התלמידים נתקרבו ואהבו לרבים אהבה ללא מיצרים ממש".

ממכתבו של רבינו לספר 'בדרך עץ החיים'

רבי איסר זלמן נודע עוד בבחרותו, בלומדו בישיבת וולוז'ין כעילוי. ו'העילוי שקייט שלו התבטאה בענוה והסבלנות והכה לרדת ממרומי גדלותו אל התלמידים' - אמר רבינו.

הוא היה מקרב כל תלמיד באופן יוצא מגדר הרגיל - כל מי שרק נכנס למחיצתו חש בכך. דבריו נאמרו בניחותא בשקט ובשלוה. בסבלנות יוצאת מגדר הרגיל היה מקשיב לדבריו של כל אחד מן המשתתפים בשיעורו. כאשר אחד מהמשתתפים העיר הערה נכונה, התייחס באהבה וחיבוב רבה לדבריו, ולא חדל לאורך כל השיעור לחזור על היסוד ולהדגיש באהבה שאין לה גבול: "הרי פלוני אומר טוב, הוא אמר דבר אמת...".

בתקופה שרבינו הגיע לשמוע את שיעוריו במסכת גיטין, העיר תוך כדי השיעור הערה אשר הוסיפה להבנת הסוגיה. ורבי איסר זלמן כדרכו הגיב: "אתה הרי אומר טוב, דבריך אכן מאירים את הסוגיה". ושוב חזר ואמר במשך השיעור "טוב אמרת, טוב אמרת". גם לאחר השיעור, כאשר הלך אחריהם ולווה אותם לכיוון דלת היציאה כדרכו תמיד, חזר על דבריו ואמר: "אמרת טוב, אמרת טוב, ההסבר שאמרת היה טוב מאוד".

עוד היה בדידו של רבינו, שהיה רגיל לספרו בעילום שמו וחלקו במעשה:

היה בינינו בחור חשוב שלמד מצוין, אלא שהיה זקוק למילה טובה נוספת שתעודדו להיבנות ולצמות. הוא שוחח עם הרב'ה רבי איסר זלמן בעניני קדשים, והעלה חידוש מסוים, ואז אמר לו הרב'ה: "הלא מדבר אתה כמו רבי ברוך בער בקדשים!"

תיאר רבינו את ההשפעה העצומה שהייתה למשפט הזה (כאמור מבלי לגלות כי בו עצמו מדובר): "הנעימה שבה נאמרו הדברים, הוסיפה לאותו בחור, נשמה ורוח".

ושוב היה מעשה בעת שישה עם הרביה, ובתוך דבריו אמר סברא שמצאה חן בעיני רבי איסר זלמן, שקרא בקול לרבינית ואמר לה: "הביאי משקה! הוולוז'נער אמר סברא טובה". וגם מעשה זה, רגיל היה רבינו לספר בהצטנעות, בהשמטת זהות אותו 'בחור'.

*

באחת ההזדמנויות כשסיפר רבינו סיפור זה, העיר אחד מבני המשפחה, כי לרבי איסר זלמן היתה פיקחות מיוחדת להרגיש מתי ואיך לקרב את התלמידים.

הגיב על כך רבינו: אתה רואה זאת כ'פיקחות' מיוחדת, אולם אני אינני סובר כך, אלא היתה זו סייעתא דשמיא מיוחדת לכון את השעה ואת האופן לקרב ולומר דברי עידוד. כי מי שמחפש תמיד בכל מעשה ומעשה שלו סייעתא דשמיא, אזי אכן מסייעים בידו מן השמים שבכל מעשה ודיבור שלו יהיו תוצאות גדולות - וזה היה הרביה.

מעמידו על האמת

גם כאשר התלמיד שאל שלא כענין או העלה סברא שאינה מתקנת, היה רבי איסר זלמן מגיב מיד: "מן הסתם כוונתכם לומר כך וכך...", והיה מרחיב ומבאר למה אכן צריך לומר כך ודווקא כך, ויחד עם התלמיד היה בונה את השאלה ומרחיב את הסברא, עד שהתלמיד היה משוכנע שאכן לזאת התכוון בדבריו.

תלמודו בידו

רבות עודד רבי איסר זלמן את רבינו לרשום ולכתוב את כל חידושי: "הוא אמר לי, שצריך לכתוב כל הערה והערה המתעוררים בעת הלימוד, כל דבר שהתעכבו עליו כדי להבינו עד שהגיעו להבנה הברורה, יש להעלותו על הכתב".

הוסיף רבי איסר זלמן וסח לרבינו: "הנה אני עצמי, את 'אבן האזל' כתבתי כתוצאה מן ההערות אשר נהגתי לרשום בכל יום ב'טאג-בוק' [יומן]...". תוך כדי דיבורו, קם מתוך התרגשות, ניגש בזריזות לארון, הוציא פנקס גדול ועבה, הראה אותו לרבינו ואמר לו: "מתוך ההערות הללו יצא ספרי 'אבן האזל'...".

אמר רבינו, כי בשעה ששמעו את ה'חבורות' של רבי איסר זלמן, היו הדברים כל כך מתוקים ומשמחים כל לב, עד שהיתה התחושה שהדברים נחקקו בלבם ולא יישכחו לעולם. ולמעשה? עתה, לאחר השנים הרבות שחלפו, לא נותרו בידנו כי אם החבורות שרשמנו בשעתו. בעידודו ובדברו של רבי איסר זלמן, חיבר רבינו את ביאור 'עמק השער' על ספר 'המקח והממכר' לרב האי גאון. בגליון טופס 'אבן האזל' של רבי איסר זלמן, נמצאה הגהה כתובה בכתב ידו, ובה הערה בשם רבינו. וזו נדפסה לימים בסוף אחד מכרכי 'אבן האזל'.

דרכי החידוש

"כאשר רוצים לחדש" - אמר פעם בשם רבי איסר זלמן - "אין להרפות מן הסוגיה, אלא יש ללומדה שוב ושוב, בעקביות ובסבלנות אין קץ. יש ללמוד את הסוגיה, ולחזור וללמוד, לשנותה שוב ושוב, מבלי להביט על הזמן החולף - ואז ממילא, מתוך כך יתחדשו ללומד חידושים". וגם אם בסופו של דבר לא יתחדש - ביקש רבי איסר זלמן לפייס את השומעים: "יגיעת התורה בודאי שתהיה כאן".

החזרה

באחת משיחותיו של רבינו עם רבו רבי איסר זלמן, עלה ענין חשיבות 'החזרה' והשינון על הנלמד, וסיפר לו רבי איסר זלמן: "בזמני, בישיבת וולוז'ין, אף אלו שלא נחשבו בין המתמידים הגדולים שבישיבה, היו חוזרים על כל מסכת לפחות שמונה פעמים".

תגובות קוראים על גליון 139 חשון 2

א. במה שכתב שלא נתן רבינו להדליק בחשמל לאחר לכה דודי, שמעתי מרבינו שעוד קודם לכן, מהזמן של תחילת קבלת שבת, כבר נקרא שהציבור קיבל שבת ולא נתן להדליק החשמל אפילו שעוד היה קודם השקיעה. וכן היה פעם בערב שבועות ולכן הוצרכו כל הלילה ללמוד באהל קדושים, וגם מרן הגראי"ל שהיה נוהג להגיע באמצע הלילה לישיבה הגיע לשם.

ב. לגבי נפילת אפים שלא נפל בחדר שיעורים כיון שלא היה שם ס"ת, וזכורני שלאחר שלמד הלכה זו בספר חיי אדם ואמרו לו שהחזון איש סובר שכשיש ספרים כן נהגו ליפול, התחיל רבינו ג"כ ליפול.

ג. בהלוית מרן הגרש"ז זצ"ל כפי זכורני נראה לי שסיים את השיעור קצת קודם הזמן הרגיל ונסע להר המנוחות. (עד כאן מתלמיד בשנת תשנ"ה).

ד. לגבי נפילת אפים בחדר שיעורים, וזכורני שכשאמרו לו שמרן הגראי"ל נופל על אפיו כי סובר שחדר שיעורים יש לו דין בית המדרש, התחיל רבינו גם ליפול פניו. (מתלמיד בשנת תשנ"ז).

ה. גם זכורני בחנוכה תשנ"ז שהיה בחור אבל על אמו [ה"ה הרה"ג רש"ג], ושאל לרבינו האם לגשת לפני העמוד במנחה ומעריב, והסתפק בזה רבינו, וכשאמרו לו שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א סובר שלא לגשת גם במנחה ומעריב בימי החנוכה, הורה לו לנהוג כן.

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליון בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לסל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר חודעה בתא קולי] או דרך

036186624 פקס

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרוביץ זצוק"ל

גליון 121 ויצא תשע"ז

לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

בשבועות הבאים נביא מעט מהגשמי ברכה שהיו שופעים בימי החנוכה וקצרה היריעה מלהכיל הכל. כדי להבין הדברים היטב ראינו להביא הקדמה כוללת לרבים ממאמרי רבינו ז"ל. הדברים מבוססים על מה שקיבלנו מרבינו ז"ל מ"מ האחריות הינה של העורך בלבד.

כמו כן ממשיכים בסדרת מאמרי עקבתא דמשיחא.

הבהרה: מחמת סגנון היחודי שאין שום לכל נפש דבר תורת של רבים ז"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפש גחלים תלהט" ש"ל בעדחז. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. כל הערה תתקבל בברכה.

המערכת

הקדמה כוללת

הדברים הבאים הינם הקדמה כללית למאמרי חנוכה בפרט ושאר מאמרי רבינו זצ"ל. מורגלים אנו לתפוס את תפקידו של היהודי בעולם החולף לעשות כמה שיותר מצוות על מנת לזכות לעולם הנצח שם יתענג לנצח נצחים מפרי מעשיו. וכך הם דברי המסילת ישרים בפתיחת ספרו. **אך יש בזה עומק נוסף** אשר מאיר את כל מציאות החיים באור חדש ממש. רבינו היה חוזר תדיר על דברי הגר"א שהובאו בסידור אישי ישראל "טוב יצר כבוד לשמו". הטובה הגדולה ביותר שעשה הבורא לנברא היא שנתן לו אפשרות לתת לו כבוד. היינו שהאדם הוא באמת "פירור" שחיי קצרים וחולפים ביעף ונראים כחסרי חשיבות. בורא עולם איפשר לאדם לתת לו כבוד ובזה נפקעת ארעיותו. זהו ה"טוב", מה ש"נתן" הקב"ה ברוב חסדיו אפשרות לתת "כבוד לשמו". ומהו הכבוד שניתן לשמו?

כדי לאפשר לאדם בחירה הבורא ית' יצר מציאות של הסתר פנים בה מסתיר את שליטתו הבלעדית על הבריאה. כביכול נוצרה מציאות שפנויה מנוכחותו [עכ"פ בהרגשת הנבראים]. על האדם למלא חסרון זה. על ידי שנותן כבוד לשמו, כשמקבל עול מלכותו ומקיים רצונו. היפך תפקיד נעלה זה הוא פריקת עול מלכותו. כאן נמצא הציר עליו סובב כל ה"פלפול הגדול" [כלשון הרמח"ל] של שית אלפי שנים. הד' מלכויות שתחתם השתעבדו ישראל היו גוונים שונים של פריקת עול

מלכותו. וכנגדם ישראל גילו גוונים אחרים של עול קבלת עול מלכות שמים.

יסוד נוסף המשלים את הראשון הוא החידוש המופלא שעבודת ישראל מלתתא "לתת כבוד לשמו" מעוררת תגובה מלעילא להתגלות בהירות מציאותו ית' בתוך עולמנו. כיצד זה יתכן, אין בשכל אנוש לתפוס אבל זו עובדה. אין לך ענין בעבודת ה' שאינו עומד על יסוד זה. ורבינו היה חושף בכל מועד ובכל תחומי העבודה [תפילה, בטחון, שבת תלמוד תורה וכו'] את המסילות בהם פסעו ישראל לגלות כבודו ית' במחשכים ומאידך כיצד עבודה זו עוררה גלויים מופלאים מאתו ית'. הרי מפתח גדול להבנת רבים מדברי תורתו של רבינו זצ"ל ואספקלריא להשקיף בעדה על כל התורה כולה.

שורש התנגדות יון לישראל – גלויות מול נעלמות [עיני ישראל עמ' קס"ד]

השאירו אותו בנוי על תילו, רק שיהא מחולל ותהא בו טומאה. **עוד יש להבין** מש"כ הב"ח (או"ח ס"ס תר"ע) שמתחילה התרשלו בעבודה וכו' וכשמסרו נפשם עלי' וכו', וצ"ב דהא העבודה אינה מג' עברות שיהרג ואל יעבור, ומדוע נדרש כאן מסי"נ לחזרת העבודה.

ב. חקיקת ה"אנוכי ה' אלקיך" בנפש הישראלית

הגמ' (ברכות ל"ב ב') מביאה מו"מ בין כנס"י ובין הקב"ה (בישעיה נ"ט) יעוי"ש. המהר"ל בספר נר מצוה מבאר דברי חז"ל הללו, וזת"ד: מה שכנס"י טוענת שאולי הקב"ה שכחה, ודאי שאין המכוון לשכחה במובן הרגיל אצל בנ"א, שכן זה אינו שייך כלפי מעלה ח"ו, והמכוון הוא שההנהגה כלפיהם היא **כהתייחסות** האדם לדבר ששכח אותו, וזהו שאמרה כנס"י ה' שכחני, א"ל הקב"ה שכשם שא"א לאשה לשכוח פרי בטנה, משום עומק חיבורם באופן מוכרח, כך אין שייך שכחת ישראל אצל הקב"ה.

א. קטרוג חטא העגל, ב. חילול העבודה ולא ביטול הבהמ"ק, ג. מסי"נ על העבודה

על הפסוק והארץ היתה תהו וכו' וחושך על פני תהום, דרשו חז"ל (מד"ר שם) וחושך זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל שהיו אומרים להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, ע"כ. **ויש להבין** מדוע רצו שיכתבו דוקא על קרן השור. וביארו המפרשים (יעוין רש"י על המד"ר שם וכן באורך בנר מצוה להמהר"ל ז"ל) דכוונת היונים בזה היתה להזכיר להם **קטרוג חטא העגל**, ע"כ. ויש להבין מה השייכות שיש בין גלות יון לבין חטא העגל, שכן ברור שאם חז"ל הגדירו בזה מהות הגלות תחתם ודאי שבקטרוג זה של חטא העגל מונח עיקר התנגדותם לכלל ישראל. **עוד יש להבין** השוני שבצורת התנגדותם ולחימתם של יון בישראל משאר כל הגלויות, כי בשאר גלויות חלק מעיקרי הגלות היה החרבת ביהמ"ק, משא"כ ביון רק באו לטמאו ולחללו ואדרבה

מחמת עומק החיבור ביניהם באופן מוכרח, אח"כ שאלה שא"כ תזכור לי מעשה העגל, כי בשל היותו בראשית היות ישראל לעם, אולי יש בזה ביטוי על פירוד כבר מהשורש גופא (בבחי' בוצין בוצין מקטפי ידיע), וע"ז עונה לה הקב"ה גם אלה תשכחנה, כי לא היה זה מצד המהות שלכם, וע"ז שאלו א"כ תשכח מעשה סיני. וע"ז א"ל ואנכי לא אשכחך, והיינו שמציאות זו אינה בתורת שכחה, דוהו מציאותם הפנימי באמת, יעו"ש שמבאר זאת באורך. המהר"ל מישב בזה את קושיית הקדמונים מדוע הדיבור ד"אנכי" נכתב בלשון עובדא מציאותית (על אף היותו מתרי"ג מצוות שהוא ציווי על האמונה), ודלא כשאר הדיברות שנכתבו בלשון ציוויים. מישב המהר"ל שענין זה ד"אנכי ה' אלקיך", הוא חלק ממהותם הפנימית של ישראל, היינו שבנפש הישראלית מוטבעת בעצם הכרה זו, ולכן נכתב בלשון עובדא, להורות שכך היא המציאות בעצם. וזהו משום שבחירת ה' בישראל הוא בחירה בעצם שבאה מצידו ית', ולא מסיבה שחוצה לו כלל, וזהו "אנכי לא אשכחך" ("אנכי" היינו מצדי), כי זה דבר שבנפש ולא בר שכחה כלל, עכת"ד. מבואר מדבריו שבכל אחד ואחד מישראל מונחת בתשתית נפשו פנימה (עמוק עמוק) נקודת הכרה בתכלית הברירות שאין עוד מלבדו כפשוטו. ודבר זה הוא חקוק כ"כ עמוק בנפש, עד שא"א להפריד בין הנפש להכרה זו. ובאופן שאם תסיר הכרה זו תסיר את הנפש וכן להיפך. [א.ה. עיין במסגרת שמוש מעשי לידיעה נפלאה זו]

ג. התגלות חקיקה הנ"ל ע"י מסירות נפש

חקיקה זו שבעומק הנפש מתגלית בזמן של קיום מסי"נ על קידוש שמו ית'. משום שמסירות נפש פירושו לקיחת כל החיים, עם כל העולם ומלואו, עם כל ההיקף שלהם ומסירתם לעומת ההכרה ביחודו ית'. והיינו מבט שהכל הוא כאין וכאפס לעומת יחודו ית'. ויותר מזה, שחוץ ממנו ית' אין כלום! כפשוטו, אף לא אני, ואף לא החיים שלי, אפס זולתו! מבט זה, הוא התפיסה שבו נמצא המוסר נפשו באותה שעה, וזה הפי' במש"כ בספר תשוב"ץ קטן (בהל' מס"נ) אשר קבלה בידו מרבו המהר"ם מרטנבורג, שהמוסר נפשו אינו מרגיש ביסורין באותה שעה ומביא על כך ראייה שמעולם לא שמענו מהקדושים שנהגו על קידוש ה' שהוציאו אנחה מפיהם, ע"כ. היינו משום שבזמן מסירות נפשו נמצאים באוירה שהכל בטל כלפיו ית'. כאן מתגלה ש"אנכי" חקוק עמוק בתשתית הנפש פנימה, ופורץ החוצה בזמן עבודת המסי"נ.

ד. ביהמ"ק – מפגש העבודה מצידנו עם התגלות שמו ית' מצדו

נתקדם שלב נוסף להבין ענין ביהמ"ק. הנה ידוע שעיקר ענינו של ביהמ"ק היה היותו מקום העבודה - עבודת הקרבנות. אך מצינו בו ענין נוסף, והוא מה שדרשו חז"ל מהמקרא "זה שמי לעלם וזה זכרי לדור ודור", לא כפי שאני נכתב אני נקרא, אני נכתב בשם הויה ונקרא בשם אדנות (פסחים נ' א.). היינו שהגם דשמו הגדול ית' של ד' אותיות נכתב באופן אחד מ"מ אינו נקרא כפי כתיבתו. וביאורו, כי ה"כתיב" פירושו, הדבר עצמו, ואילו ה"קרי" הוא הצורה שבו מתגלה ומופיע החוצה, וכאשר אין

ה"קרי" וה"כתיב" שוים, פירושו שמהות הענין הוא בהעלמה, ואין מתגלה ממנו רק ה"קרי" המלבישו. וכן כאן הכתיב דשם הויה הוא נעלם (כי היותו מהוה הכל ואין עוד מלבדו נעלם מתפיסתנו היום) ואין אנו תופסים אלא אדנותו ית'. אבל בביהמ"ק היו קוראים שמו הגדול כפי כתיבתו, משום שביהמ"ק הוא מקום שבו מופיע יחודו ית' ש בגלוי ממש, וממילא הרקע והתפיסה שם - גם בגלוי - היא היחוד הגמור. באופן שמה שמחוץ לביהמ"ק הוא "נעלם" בביהמ"ק הוא "גלוי".

למדנו איפא שב' ענינים נמצאים בביהמ"ק, ענין העבודה, וענין יחודו ית' ש. ובודאי שאין פגישה זו בין ב' ענינים אלו, ענין מקרי בעלמא, כב' שנודמנו לפונדק אחד, אלא הוא בדווקא, וכמשי"ת.

ה. הנהגת המשפט והנהגת היחוד

הנה ידוע שבורא עולם מנהג עולמו בב' הנהגות כלליות. ההנהגה הא' היא הנהגת שכר ועונש, וכפי שקורא אותה הרמח"ל בספר דעת תבונות שלו "הנהגת המשפט", במהלך זה כביכול ההנהגה העליונה תלויה במעשי התחתונים, וכמ"ש תנו עוז לאלקים, או להיפך חלילה צור ילדך תשי. וזוהי ההנהגה ה"גלויה" שבתפיסה זו אנו חיים שמעשינו הם הקובעים דרכי ההנהגה העליונה.

אבל ישנה הנהגה נוספת שהרמח"ל ז"ל מכנה אותה בשם "הנהגת היחוד". היינו שישנם מהלכים נעלמים מצידו ית' להביא את הבריאה אל תכליתה, ואין להנהגה זו שום תלות בשום מציאות חוץ ממנו ית', והרי היא הנהגה אשר כולה מצידו ית', והיא למעלה מעלה ממהלכי התחתונים והשגתם, והרי היא בגדר "תעלומות" כלפי הבריאה. והגם שהם ב' מהלכים נראים לכאורה סותרים זא"ז, וכ"א מחייב היפוך חבירו, דממ"נ אם הכל תלוי בעבודה א"כ אין זה תלוי רק בו כביכול, ואילו הכל תלוי רק בו ואין שום דבר שישנה ויזיז משהו מן התכלית המכוון, א"כ שוב אין שום משמעות לעבודה כלל, מ"מ אין זה עסקינו לידע איך יתכן, אך זאת נדע ודאי שהם ב' מהלכים הנעוצים זה בזה, ועל אף סתירתם, הם קיימים יחד, וזהו מנפלאות תמים דעים לקיים הסתירות (וזה בדומה לסוגית הידיעה ובחירה שהרגישו בה קדמונים ז"ל שגם שם כן הוא, שבוחר הוא שתוך מסגרת ידיעתו קיימת בחירתו, ואילו איך, זה כבר למעלה מתפיסתו, אך זה ידענו בברירות גמורה שכך הוא!). המקום שבו נפגשות ב' הנהגות אלו, הוא ביהמ"ק, שהרי נתבאר שמצד אחד הוא מקום העבודה הנעשית על ידינו, ומאידך מתגלה בו הנהגת היחוד, כי שמו הגדול נקרא בו כתיבתו, כי ביהמ"ק הוא מקום שרקע התפיסה שם הוא איך שהכל אינו אלא גילוי היחוד, ואף מהלכי העבודה אשר נראים כאילו הם תלויים באחר כביכול, גם הם בכלל הנהגת היחוד באמת. נמצא שביהמ"ק הוא המקום אשר שם שופע כל השפע השמימי (מצידו ית') אל תוך עולמינו (מצידנו) וככל שנתבאר.

ו. מסי"נ – עבודה מצידנו, המגיע עד השגת הנעלמות

אצל כל אחד ואחד מישראל ישנה עבודה אחת מיוחדת שחובקת בעצמותה ב' מהלכים אלו, מהלך העבודה, ומהלך יחודו ית'. מצד אחד היא עבודה מעשית כפשוטו מצד האדם, ומאידך האדם מרקיע שחקים עמה ונכנס

הפנימי הוא "אתה הראית" – במתן תורה – לדעת כי הויה הוא האלקים אין עוד, ואם אין משה אז אין תורה, וא"כ אין גילוי להיחוד.

ובזה גם מבואר מדוע התנגדו לביהמ"ק רק כמקום העבודה ולא החריבוהו כשאר הגלויות. כי עצם שפע חכמה בעולם ודאי שרצו, ואדרבא זה היה חלק מאופיים, אך חכמה אלוקית, שהיא חכמה הנעוצה בנעלמות, זה רצו להפקיע ורצו חכמת החול, ולכן רק חיללוהו, וכוונתם היתה להפקיע את העבודה שם בדוקא, כי הלא כבר נתבאר בדברינו כי עבודת המקדש אופי מיוחד לה, שאצלה מופיע נעיצת מהלכי העבודה במהלכי היחוד, וע"ז כל נקודת ניגודם וכו"ל. ובוה נבין גם מדוע ריכזו את החילול בטומאת השמינים דווקא, כי ידוע הגמ' מנחות (פה:) דשמן הוא סמל החכמה.

ט. התשועה ע"י מסי"נ על העבודה

ועתה ית' היטב ענין החזרת העבודה במסי"נ דוקא, כי הלא נתבאר שהקטרוג היה על נקודת חיבור דחכמה בה"אין, היינו חיבור העבודה בהיחוד (וכן יעוי' בלשון הב"ח שנענשו על התרשלות בעבודה), א"כ אין שום אפשרות לצאת ממיצר זה ולהחזיר הכל על תילו אלא בדרך אחת, והיא עבודת המסי"נ, וכפי שנת' שהיא חיבור העבודה והיחוד בשיאו, ובה היא ההגעה לרקע אשר שם אין שום חציצה לפניו, ואז מופיע אותו מבט חזרה ביתר שאת, ובאין שום כח מנגד. כשמסרו נפשם על העבודה הוחזר להם (לשון הב"ח הנ"ל), שיש כאן מסירות נפש שהוא השגת היחוד, על העבודה שהוא העסק מצידנו, ויש כאן חיבור אמיץ בין ב' ההנהגות, ועי"ז הפקיעו את קטרוג היונים להפריד ביניהם כמש"נ, והיתה להם הישועה בעזר אלקי.

לרקע התפיסה אשר אין עוד מלבדו כפשוטו, ביטול כל היש בתכלית. זוהי עבודת המסירות נפש וכמו שנתבאר לעיל. שמחד יש כאן "עבודה" מצד האדם למסור את הכל, ומאידך הרי הוא באותו רקע אדיר ונורא, וממילא פשוט, שאין מרגיש ביסוריו, כפי שהובא בשם המהר"ם מרוטנבורג זצ"ל, והבן.

ז. יון חכמת הטבע – גלויות, חכמת התורה "מאין" תמצא

ומעתה נחזור לפתח דברינו וליישב התמיהות שהעמדנו שם. הקשינו מה ראו יון לעורר דוקא את קטרוג העגל. הנה ידוע דיון הם "סמל חכמת הטבע", הם שהעמידו ופיתחו את החכמות הטבעיות וכל חכמת הפילוסופיה. והגם שהחכמה כוללת גם מדע ותוכן אשר נתפס בשכלינו, מ"מ שורשיה מגיעים עד למעמקים כאלה אשר הם למעלה מגדר התפיסה לגמרי, וזה הפירוש בהקרא (איוב כ"ח) "החכמה מאין תמצא", פירושו שאף שחכמה נחשבת ממהלכי ה"גלויות" כבר, מ"מ נעוצה היא במהלכים הנקראים "אין", נעלמות. בנקודה זו, דוקא, בא כח הניגוד של מלכות יון. זו היא שיטתם שאין שום מהלך של נעלמות כלל, אלא הכל גלוי ומובן, וזהו חכמת הטבע שכל התוכן גלוי ונראה ומעבר לזה אין כלום. (א"ה. וכמ"ש הרמב"ן עליהם (ויקרא ט"ז ח') "והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו, איננו אמת" עכ"ל, הבן, שחסרו בה"למעלה מהשכל", התפיסה בנעלמות), ובנקודה זו ריכזו את כל לחימתם עם הכלל ישראל, שרצו להפקיע אותו רקע שאליו שייכים הכלל ישראל, אותו רקע ומבט שהכל שייך ליחודו ית"ש.

ח. קטרוג חטא העגל, והתנגדותם לביהמ"ק דוקא

וממילא מבואר מדוע רצו להזכיר קטרוג חטא העגל בדוקא, שבאו לשייך אותם לחטא העגל ששם אמרו ישראל אלה אלהיך ישראל, שהוא ההיפך הגמור מאמונת היחוד ד"אנכי הויה אלקיך", וכן אמרו ומשה לא ידענו מה היה לו, שמשה הוא הורדת תורה לעולם, שהתוכן

ביאור "הסגולה" הידועה בנפש החיים [אגרות דעת רנ"א]

נוגע לדברי הנפה"ח ששאלתני בטלפון לברר לפניך (והוא ענין הבטחון הנזכר בשער ג' פי"ב), ענינו הוא כי עומק המציאות, ועומק האמת, היא שאותו שלטון יחידי שהיה להקב"ה עד שלא נברא העולם לא השתנה כלום גם מעת שמסר ענין הבחירה ומעשה לידי נבראים שיהיו נקראים מעתה את הנעשה בהם "מעשיהם", רק תפיסת הנבראים "בחוש" הוא – שהוא מעשיהם וכך נצטייר להם כל ההשגחה עליונה, וכאילו ניתן להם שלטון גמור ברקע חזון העולמות שלהם. זה נקרא שמשיגים רק בדמות מיניאטורית את האמת בהשגחה עליונה ומקבלים אותה רק בציור "אכן אתה ק"ל מסתתר".

אמנם יש נקודה בעומק נפשנו שמסוגלת לקלוט את האמת המוחלט ולחיות תחת חזון זה. והוא נקודת האמונה בנפש אשר צורה כזו היא רק נחלת כנסת ישראל ולא אומות העולם כמ"ש (דברים ד, יט) אשר חלק אותם ה' וכו' וברש"י שם, ובעת שהרגשת החיים שלו הוא תחת חזון האמת הזו אז מדה כנגד מדה מתנהג עמו הקב"ה כן, דהרי נתבאר לעיל (שם) כי באתערותא דלתתא אתער דוגמתא ממש לעילא, ואז באמת אין שייך שלטון לשום כח בגבול הנבראים לשלוט עליו דהרי הופקע כאן הגדר דהמעשים הם שלהם.

פרק ו' סכנת ירידת ערכה של תורה

[אנו ממשיכים להביא כאן עיקרי משנת רבינו זצ"ל בביאור סוגית תקופת העקבתא דמשיחא כפי שדלה מדברי הגר"א בכתביו ובהם הראה כחו לבסס ההשקפה הטהורה בתקופה מסוערת זו. עיקרי הדברים נדפסו בספרו "התקופה בסערת אליהו" שהוצאנו בחסדי ה' לאור במהדור"ח חדשה. ובעדודו בסגנון קל יותר עם הוספות משאר כתביו בספר "נפשו גחלים תלהט". תמצית הפרקים הקודמים. - תפקידם של ישראל בתיקון הבריאה - מהות הרע שפושט ולובש צורה בכל דור ודור - חובתנו לברר היטב דרכי פעולתו - שורשי הרע בבריאה וכיצד באים לידי בטוי בכחות הנפש ובאומות העולם - ביאור דברי הגר"א שבעקבתא דמשיחא יועמדו בני השפחות, הערב רב בראש העם, אחריהם העם ובתחתית השפלות הת"ח - ג' תועלויות שיש במצב הנ"ל - סכנת השפלת ערך התורה בעיני הלומד תגרום נהירה אחר עוה"ז].

[המשך המאמר הקודם שבסכנת השפלת ערך התורה בעיני הלומדים]

צניעות

נציע עוד דוגמא אחת. הצניעות היתה סמל הצורה של קדושת בנותינו ועקרות ביתינו. ובדורינו [א.ה. הדברים נכתבו לפני כ-40 שנה ולדאבון לב עדיין אקטואליים] רואים אנו לדאבוננו איך נפרץ ענין קדוש זו גם בין חוג חובשי ביהמ"ד. הסיבה העיקרית היא משום שכבר יצאו בנפשם פנימה ממסגרת אותם הדבוקים באמת בתורה וחיפשו להתערב גם בצורת החיים של הרחוב. וממילא הם נגררים בלי מעצור אחרי קלי הדעת אשר עליהם נאמר בפשטות "מותר אדם מן הבהמה אין". וכל עין תדמע לראות כיצד פוחזים ופוחזות ממש הם המציעים ומשכנעים את נשות ישראל הצנועות מה ללבוש, ולפי איזו מודה חדשה. והוא פליאה עצומה אלא שמגלה מו"ר זצ"ל פתרון פליאה עצומה זו דמה לו עם חיי בעלי תאוה מאוסה זו לעשות כמעשיהם.

התשובה הכואבת שבאמת כבר התפשרה נפשו עם צורת חייהם. והרי יתכן שיהיה נחשב בעיניו כבן תורה החובש ספסל בביהמ"ד אצל ספר פתוח ולמעשה חובקת נפשו חיק פריז הנכריה, בכל שפלותה. ומה שהיה מופרך במסורת אבות נעשה היום כמציאות שאין לחיים טעם בלעדיו.

הסכנה שבהוספת ספסלים לביהמ"ד בדורנו

בעת שהיה ענין הכולל רעיון חדש, הגבורים שהצטרפו אז ללגיון המלך ידעו שמוותרים לגמרי על צורת חיי הרחוב. ולכן כל מי שבחר להיות בין חובשי ביהמ"ד היה זה לאות על כנות נפשו להדבק בתורה בלי כחל וסרק ופירכוס, ויעלת חן. ואז היתה נראית צורה נקיה של בן תורה בכל מובנו של הדבר. בהנהגותיו היום יומיים, ובמסירות נפשו להשגת התורה. היה בו סמל של חיי היהדות בנקיותה. כי מי שלא היה מוכן לוותר לא נקלט לביהמ"ד זה. אמנם ברצות

ה', והתרחב חוג הלומדים, נוספו ספסלים לביהמ"ד. אכן, הגם שזוהי בעצם ברכה מן השמים להרחיב חוג הלומדי תורה, וגשמי ברכה הם, אבל כרוכה בתופעה זו גם אפשרות של קוץ מכאיב. כי מעתה נעשה בית המדרש מקום קליטה גם לאלו שאינם מוכנים לוותר על חיי עוה"ז בשביל חיי עולם הבא. ורק משום הרחבת האפשרות ליכנס לביהמ"ד נכנסו גם הם.

וביותר גברה הסכנה כשנעשית הכניסה לבין כותלי ביהמ"ד צורת חיים מוכרחת שהחי בה מעולם לא בחר בה. חיידר, ישיבה קטנה, ישיבה גדולה וכולל. כאילו שכך צורת החיים חייבת להיות.

העצה לשימור מהות ביהמ"ד

אך כל זמן שעדיין נמצאים בין כותלי ביהמ"ד ת"ח המעמידים דברים כחומה, והם ת"ח אמיתיים בגישתם לתורה, אז יש תקווה שגם סוג זה החדש יגרר אחרי אבירי הלב הללו. אך אם ח"ו יתרופפו עמודי ביהמ"ד הללו, וישלוט בביהמ"ד עצמו טשטוש צורת החיים בחיי תורה, אז לא ישוער ח"ו התוצאות מזה. כי המקלט היחידי שנשאר בדורינו מכל אורת הרחוב הוא רק הד' אמות של הלכה בביהמ"ד. ומכיון שנתבאר כבר כי נמצאים אנחנו בגלות המיוחדת לתורה והדבקים בה באמת, ושהם מוכרחים לסבול דחק אחרי דחק בשבילה כנ"ל בארוכה, על כן מחויבים הם להעמיד דבריהם ומעשיהם כחומה דווקא. ואם לא, הם בסכנה להימשך אחרי הפורצים מתוך מחנינו. ולדבק עצמם לשפחות וילדיהם שעומדים בראש העם וכל גרוריהם.

ויש לדעת [ויבתאר בהמשך] שדווקא מנשיאת עול תורה בזמנינו בלי שום פניה צדדית זה בעצמו יביא את הגאולה. על זה התבטאו חז"ל הקדושים ואמרו עתידה בת קול להיות מפוצצת בראשי הרים ומכרות מי שפעל עם ק- ל יבוא ויטול שכרו [מדרש רבה ויקרא פ' כ"ז].

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ויצא תשע"ז -

ושבתי בשלום

וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים (כ"ח כ"א)
הנה אמרינן בסוף מסכת ברכות (ס"ד א') אמר רבי אבין הלוי, הנפטר מחברו אל יאמר לו 'לך בשלום' אלא 'לך לשלום', שהרי יתרו שאמר לו למשה 'לך לשלום' עלה והצליח, דוד שאמר לו לאבשלום 'לך בשלום' הלך ונתלה. אבל בנפטר מן המת אמרינן איפכא, דאל יאמר לו 'לך לשלום' אלא 'לך בשלום', שנאמר 'ואתה תבוא אל אבותיך בשלום'.

ולפי זה תיקשי אמאי אמר יעקב אבינו 'ושבתי בשלום' ולא 'ושבתי לשלום' כמו שאומרים לאדם חי.

ויש ליישב, דהנה בפרשת יתרו איתא 'אם את הדבר הזה תעשה וְצַדִּיק אֱלֹקִים וְיִצְלָתָ עַמּוֹד וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מִקְמוֹ זָבָא בְּשָׁלוֹם (שמות י"ח כ"ג), וכתב בחתם סופר (א"ה, לא מצאתי, ועיין כעין זה בחתם סופר עה"ת פרשת יתרו שיצא לאור ע"י הרב י"נ שטרן) דהכוונה 'בשלום' היינו דהכל יתנהג על פי התורה, דזה ענין שרי אלפים ושרי מאות שיתנהגו על פי התורה.

והיינו דלאדם לחי אמרינן לשלום שיחא מוסיף והולך לקראת השלום, והיינו שיעלה ממדרגה למדרגה בדרך התורה, ומת אינו עולה ממדרגה למדרגה, אלא כל העליה על פי העבר שהיה במתן תורה. והלכך זהו מה שאמר יתרו, שעל ידי השרי אלפים וכ"ה הכל יבוא על פי התורה.

ולפי זה יש ליישב קושיין, דהרי רש"י פירש 'ושבתי בשלום', היינו שלם מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן, והיינו שיעקב אבינו התפלל שיחא על פי דרך התורה. [שוב העירו שכך הקשה בשו"ת פני מבין או"ח סי' ס"ט].

מעשר כספים

וְכָל אִשְׁרֵי תֵּתֶן לִי עֶשֶׂר אֶעֱשֶׂרְנִי לָךְ (כ"ח כ"ב)
הנה חזינן מיעקב אבינו שנתן מעשר כספים, וכתבו בהדר זקנים (מבעלי התוספות) שאיתא במדרש, דיעקב תקן להם לתת מעשר מממון. וכך קיימא לן בשולחן ערוך (יו"ד סי' רמ"ט סע' א') דמדה בינונית שיתן אחד מעשרה מכספו לצדקה.

הנה עובדא הוה במאפיה שנשארו להם הרבה חלות קודם שבת, ואמר בעל המאפיה שיהיו לעניים ויחלקום לפני שבת, ויוריד זאת מכסף מעשר.

אך העירו ששומת החלות סמוך לשבת זולה יותר, ואם כן יוכל רק לחשוב כפי השומא דאז, והיינו כפי שמזיק החלות באותה שעה היה משלם.

אמנם הא חזינן גוונא דאע"פ דלמעשה כבר אינו שוה ממון, מכל מקום אמרינן דשומתו לא ירדה. דהנה דיינינן בגמרא בבא קמא (י"ז ב') בזרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל, האם האחרון חייב. וכתב רמב"ן (מלחמות בסוף פרק ב') דאע"פ דאין הכלי נחשב שבור על ידי הראשון שזרקו, [דלא אזלינן בתר מעיקרא], ונמצא שהשני שבר כלי שלם, מכל מקום ודאי השני יהא פטור מפאת חסרון שומא, דהרי בשעה שזרק הראשון את הכלי, שוב אין לכלי זה שויות דמים, שהרי עומד הוא להישבר, וכלי העומד להישבר אין לו שויות ממונית. ולפיכך השני פטור ששבר כלי שאין לו שומא.

אך דעת שאר קמאי דאין כאן חסרון שומא. וצריך לומר דסברי דבעצם יש שומא להכלי ושווה ממון, והא דזרקו הוה ליה רק סיבה

מן הצד. [ועיין בחזון איש בבא קמא סי' י"א ס"ק י"ג].

אך לכאורה אינו דומה לנידון דידן, דהרי הכא הא באמת שומתו ירדה. וכעין זה יש לדון לענין לתת לעני אתרוג סמוך לסוכות שאז מחירו זול מכה יכול להוריד מכסף מעשרות.

[ובנתערב אשם בבהמות חולין, שמקדשה לאשם בכל מקום שהיא, תיקשי הא בעינן כסף שקלים. וצריך לומר דמכל מקום זה שומתה, אע"פ דאם היה אחר מזיק הא היה משלם נחות. וצריך תלמוד].

וישם אותה מצבה

וַיִּשָּׂם יַעֲקֹב בִּבְקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מִרְאשֵׁיתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצַּק שָׁמָּן עַל רֹאשָׁהּ (כ"ח י"ח)

הנה איתא בקרא דיעקב אבינו עשה מהאבן שישן עליו מצבה. והקשה בפירוש הטור על התורה היאך עשהו מצבה, הא אמרינן בגמרא בפרק בתרא דזבחים (קט"ז ב') דאין עושים מזבח מדבר שנשתמש בו הדיוט:

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. במה שאני

בטור (שם) תירץ דדוקא במזבח אסור אבל בבמה שרי. והקשה במנחת חינוך (מצוה מ' בקומץ המנחה) דבגמרא זבחים (שם) ומנחות (כ"ב א') מבואר דגם בבמה אמרינן דאין לעשותו מדבר שנשתמש בו הדיוט, אלא עושין אותו דוקא בחדתי, והיינו עצים חדשים שלא נשתמשו בהם לעולם.

ב. אבנים מהעקידה

במנחת חינוך (שם) כתב ליישב קושיית הטור, דהנה מבואר בילקוט (בראשית רמז קי"ט, והובא גם בתשובות חתם סופר או"ח סי' מ') דהאבנים שלקח יעקב אבינו היו מהמזבח שנעקד עליו יצחק, והם מהאבנים שהקריב עליהם אדם הראשון, ואם כן היו האבנים הללו קדוש, כי אדם היה יכול להקדישן שהיו שלו, ומכיון שהאבנים היו כבר קדושים, הרי בדבר שבקדושה לא מצינו שאם נשתמש בו הדיוט שיהיה אסור לגבוה.

וכעין זה יש לדון בהא דמצינו כעין הנ"ל לענין ספר תורה, דהנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' קמ"ז סע' א') דאסור לעשות מעיל לספר תורה מדברים ישנים שכבר נעשו בהם שימוש לצורך הדיוט. וילפינן לה מהא דאמרינן בגמרא זבחים (קט"ז ב') מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים שלא נשתמש בהן הדיוט, חזינן דגם בשימוש למזבח כגון בעצים למזבח, אין לעשותו מדבר שנשתמש בו הדיוט. [נעין ביאור הגר"א שם].

אמנם להאמור, מעיל של ספר תורה שהורידוהו מהספר תורה והשתמשו בו להדיוט, יכולים להמשיך להשתמש בו למעיל. וכמו לענין האבנים, דאע"פ דנשתמש בו שימוש הדיוט, מכל מקום מכיון דמקודם היו כבר קדושים למזבח, אם כן עדיין הם מותרים למזבח. והנה כתב במגן אברהם (שם סק"ה) דהעולם נוהגים לעשות מעיל לספר תורה אפילו מישנים, וטעמא דדוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי, דהרי הכיור נעשה ממראות הצובאות, ושאני לענין מזבח דבעינן עצים שלא נשתמשו בהם הדיוט אע"פ שנשתנו צורתן, ולענין זה לא ילפינן ממזבח. [וכן כתב ד"ש לומר דבית המקדש שאני].

ולפי זה יש לעיין בנשתנה מה שהיה מקודם אי מהני מה שנשתמשו בו לקודש מקודם, דהא חזינן דכתב במגן אברהם דלקולא שרינן

בנשתנה, ואם כן יש לדון האם לחומרא נמי חיישינן, ונימא דכיון דנשתנה, אם כן מעכשיו אסור להשתמש בו לספר תורה אע"פ דמקודם היה לספר תורה. וצריך עיון.

[תו אייתי במגן אברהם, דהט"ז (יו"ד סי' רפ"ב ס"ק י"ג) כתב דתשמיש דתשמיש שרי, אך אייתי דמתשובות מהרי"ל (סי' קכ"א) משמע לא כך, דהרי כתב דאף פרוכת אסור לעשות מדברים ישנים, והרי פרוכת שלנו זה תשמיש דתשמיש. (כמבאר בשולחן ערוך סי' קנ"ד סעי' ו').

ולענין תיק טלית כתב המשנה ברורה (סי' קמ"ז ס"ק י"ג) דשרי דזה רק תשמיש מצוה. אך לפי זה בתיק לתפילין דהוה תשמיש דקדושה יהא אסור].

ג. נבלעו האבנים זה בזה

בחידושי חתם סופר (תורת משה) כתב ליישב קושיית הטור, דהכא בשעה שעשאוה מצבה כבר נשתנה דהרי נבלעו האבנים זה בזה.

וצריך עיון דהא גם לאחר השינוי נשתמש, דהרי המשיך לישן על האבנים.

ואולי נימא דכיון דנשתמשו בתוך השינה לא חשיבא נשתמש דהוה שלא מדעת, והשימוש רק ההליכה לישון, והלכך מהני השינוי. אבל הוא חידושה רבנא.

ומעתה לענין התירוף דהמנחת חינוך משום דהיה קדוש מקודם, בזה יש לעיין דהא נבלעו זה בזה. וקא נגעא בספיקא דידן דלעיל האם מהני מה שהיה קדוש מוקדם כשבאמצע נשתנה.

מעלין בקודש ואין מורידין

וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמִּקְדָּשׁ וַיִּשֶׂם מֵרָאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (כ"ח י"א). וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ (כ"ח י"ח)

איתא בקרא בתחילה 'ויקח מאבני המקום', ואחר כך כתיב 'ויקח את האבן', ופירש רש"י דבתחילה היו כמה אבנים כדכתיב 'ויקח מאבני המקום', והתחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקדוש ברוך הוא אבן אחת, כדכתיב אחר כך בלשון יחיד 'ויקח את האבן'.

והקשה באליה רבה (סי' מ"ב סק"א) בשם זקנו, הרי לאחר שנתאחדו לאבן אחת אכתי תהא קנאה בין חלק האבן שבצד שאין עליה ראשו ובין חלק האבן שיש עליה ראשו.

ומצאנו כמה דרכים היאך ליישב קושיית האליה רבה, ונפקא מינה מדבריהם אם להוכיח מהכא לענין דינא דאין מורידין:

א. אין בזה קפיда

באליה רבה תירץ דמכיון דנעשו אבן אחת אם כן באותה אבן אין קפיда באיזה חלק ממנה יניח עליו ראשו.

והוכיח מהכא לענין הא דמעלין בקודש ואין מורידין, דבתחילה אחת לא אמרינן מעלין בקודש. והיינו בכגון שנפסקה הרצועה בתפילין דראש, לא בתוך ההיקף של הראש, אלא אחר הקשר, ורוצה להקטין הרצועה דמסביב הראש על ידי שמעלה הקשר יותר למעלה, ובכך יהא מספיק לשיעור דהרצועה, נמצא דבחלק דהרצועה דבתחילה היה בה הקשר, עתה תלוי למטה וירד מקדושתה, אמנם עכ"פ כל הרצועה הוה חתיכה אחת.

ומצאנו דפליגי בזה מגן אברהם ושאר אחרונים, דלדעת מגן אברהם שרי, אמנם במשנה ברורה (שם סק"ג) מביא דיש חולקים ואוסרים, דאף באותה חתיכה איכא קצת הורדת קדושה, דמוריד האי חלק דהרצועה מקדושתה, ואמרינן מעלין בקודש ואין מורידין.

ב. נבלעו ביחד

כתב בשערי תשובה (שם סק"ג) דאינו ראיא כל כך לדינא דמעלין בקודש, דיש לבאר הא דהאבנים, דכיון דהאבנים נתאחדו על ידי מעשה נסים, שמא לא היו בדרך דביקות זה בזה, אלא נעשה גוש אחד בלול מכולם, וכל אבן ואבן נבללה בין האבנים. [והוסיף דבלאו הכי אין ראיא מדברי אגדה ואסמכתא בעלמא קאמר].

ג. מעלה חיצונית או מעלה עצמית

יש שביארו באופן אחר, דאיכא חילוק אם דיינינן מצד מעלת הדבר בהא שמשמש לדבר אחר, או אם דיינינן מצד מעלה עצמית.

דבגוונא דהאבנים, אין מעלה עצמית בהאבן אלא איכא מעלה מצד

הא דמשמש ליעקב אבינו, ובהא אמרינן דאי הוי חתיכה אחת חשיב דכולה משמשת, אבל בגוונא דרצועת התפילין, דיינינן מצד מעלה עצמית דרצועה דאית ביה הקשר, ובהא לא אמרינן רק דהרצועה משמשת הקשר אלא דהרצועה מקודשת יותר, ובהא יש לומר דגם במחליף באותה חתיכה איכא קפיда, דהרי מוריד הקדושה דהאי חלק מהרצועה, ואמרינן דינא דמעלין בקודש ואין מורידין.

ד. קנאה ומעלין בקודש

היה נראה לבאר דאינו דומה כלל, דאיכא חילוק בין רגש קנאה, לדינא דמעלין בקודש, דבגוונא דרש"י באבנים, דיינינן משום קנאה, דבכהאי גוונא איכא רגש של קנאה, ובהא אמרינן דבנעשה אבן אחת ליכא קנאה, משא"כ בגוונא דרצועת תפילין, דיינינן משום דינא דמעלין בקודש ואין מורידין, ויסוד האי נידון הוי בכבוד הדבר, ובהא סברי דאמרינן הכי אף בחתיכה אחת.

אך חזינן דרבותינו האליה רבה והשערי תשובה לא תירצו כן, ועל כרחך סברי דהאי רגש של קנאה מתלי תלי וקאי בדין מעלין בקודש ואין מורידין.

מעלין בקודש במזוזות

הנה יש לעיין עוד בהאי דינא דמעלין בקודש ואין מורידין לענין מזוזה, והיינו בגוונא דמזוזה שהיתה קבועה במקום החייבת מן התורה, והשתא רוצה להניחה במקום החייב מדרבנן, כגון מזוזה שהסיר מהבית ורוצה לקובעה על בית תבן ועצים דחיובם במזוזה היא רק דרבנן.

וכתב בספר מזוזות מלכים (הלכה למשה אית קפ"ו) דאין לקובעה, מפאת דינא דמעלין בקודש ואין מורידין.

ויש לעיין בהאי דינא בכמה אנפי:

א. לדעת השאגת אריה

הנה היה מקום לדון דלא כהנ"ל אלא מותר לקובעה, דהרי כתב בשאגת אריה (סי' כ"ב) דתדיר דרבנן ואינו תדיר דאורייתא מקדמינן דהרבנן, דממה נפשך, הרי לענין דהרבנן הרי דהרבנן הוי תדיר, ולענין דהאורייתא דהרבנן הוה ליה כרשות ונמצא דלא הקדים קיום מצוה להדאורייתא.

אם כן יש לומר הוא הדין לענין אין מורידין, דיכול להקדים דהרבנן, דלענין המצוה דאורייתא דהרבנן אינו מצוה כלל.

אך צריך עיון אם נקטינן כהשאגת אריה לכל מילי, דהא הגרע"א (גליון או"ח סי' ז') נסתפק בזה, ואיירי הגרע"א בגוונא דחייב לברך אשר יצר וברכות המזון, האם נימא דברכת המזון קדים משום דהוה דאורייתא, או דילמא אשר יצר קדים משום דהוה תדיר. [ועיין בדברי מלכיאל (ח"א סימן ט"ו) דכתב דהוה פלוגתא קמאי].

ואף אי ניעביד כהשאגת אריה, היינו משום דלדידיה אין להקדים דהאורייתא ואם כן חיישינן להא, אבל מנא לן להקל לענין אין מורידין.

ב. ממקום שחייב מדאורייתא למקום ספק

יש לעיין לענין ליטול מזוזה ממקום המחוייב בודאי מדאורייתא, למקום המחוייב מספק, האם לדעת מזוזות מלכים גם בזה אסרינן. ולכאורה כן הוא בפשוטו.

אלא אם כן נימא דממה נפשך אין כאן הורדה בקדושה, דהרי אם באמת חייב במזוזה, אם כן אין הורדה, דשני המקומות חייבים מדאורייתא, ואם באמת פטור במזוזה, אם כן לא עשה כלום, והרי הוא כמונח בקופסא.

אבל צריך לזה ראיא, דהרי יש לומר דמכל מקום חייב מספק.

ג. התערבו המזוזות

יש לעיין בהוריד מזוזות מכל הבית ולא ציין מנין הוריד כל אחד והתערבו כולם, ויש מקום שחייב רק מספק, אם כן היאך יקבע מזוזה במקום שחייב רק מספק, הרי שמא מקודם היה במקום שחייב בתורת ודאי ונמצא מורידו מקדושתו. [להצד הנ"ל דמניח במקום שספק חייב הוה הורדה בקדושה].

ולכאורה יש להקל מפאת ספק ספיקא, דספק דילמא המקום

שחייב מספק באמת חייב ואם כן אין הורדה, ותו דילמא כל מזוזה באה למקומה שהיה מקודם.

אך יש לומר דלא הוה ספק ספיקא ואסור להניח בהמקום שחייב רק מספק, דהרוב קאמר דהמזוזה שבאה למקום הספק פרשה מהרוב שהיו במקומות ודאים.

אך בזה יש להעיר שיניח תחילה במקומות הוודאים וזה שרי ממה נפשך, ואחר כך ישאר רק אחד ובזה לא שייך כל דפריש מרובא פריש, וכדינא דשנים אחרונים דאסרינן ולא אמרינן בהם כל דפריש.

אך כמדומה שראיתי בשם החזון איש דיש לומר דשני אחרונים הוא חומרא מדרבנן.

לעלות או לא להוריד

הנה הבאנו לעיל לדינא דמעלין בקדש ואין מורידין. ויש לעיין מהו היכא דנהי דלא העלה אך גם לא הוריד. מי אמרינן דבעינן לעלות, או דילמא העיקר שלא יוריד.

א. מעיל לספר תורה אחר

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' קנ"ד סעי' ט') דדעת הרשב"א דאין לקחת מעיל מספר תורה אחד לספר תורה אחר. ויש חולקים.

וביאר במשנה ברורה (שם סי' ק"ט-מ') דפלוגתאם אם בעינן מעלין או סגי באין מורידין.

[וכתב הרמ"א דהמנהג להקל משום לב בית דין מתנה. אך תמה בביאור הלכה דהרי אמרינן בשולחן ערוך (שם) דבנתן לבית הכנסת דעתו על כל ספרי תורה בבית הכנסת, ופלוגתאם רק בספר תורה שיש לו בביתו, והרי בספר תורה שבביתו לא שייך לב בית דין מתנה. וכתב דאולי איירי שרצה לכתחילה ליתן הספר תורה לציבור. ונשאר בצריך עיון].

ב. לוקח בית הכנסת חדשה

וכן אשכחן בשולחן ערוך (סי' קנ"ג סעי' ד') פלוגתא במוכר דבר שבקדושה, האם צריך לקנות בהדמים דבר מעולה יותר, או דילמא שרי אף בשוין. כגון שמכרו בית הכנסת ישנה ורוצה בדמיה ליקח חדשה וכן כיוצא בו. וביאר במשנה ברורה (שם סי' ק"י-י"א) דסברת פלוגתאם כהנ"ל אם צריך להעלות או דילמא העיקר שאינו מוריד.

[ויש להעיר, דלכאורה מצאנו סתירה בדברי המשנה ברורה בהני ב' הלכות הנ"ל, דהרי בביאור הלכה בסימן קנ"ג (סעי' ד') אייתי דהפרי מגדים כתב דהיה ראוי להקל, מדכתב המחבר להאי יש מתירין בסופו והוא מילתא דרבנן, רק הביא בשם המאירי דרוב הגאונים סברי דצריך להחמיר, אך במשנה ברורה בסימן קנ"ד (סי' ק"י) כתב בפשיטות דדעת רוב הפוסקים להחמיר דשינוי מקדושה לקדושה ששונה לה אסור, אלא דהרמ"א הקיל משום לב בית דין מתנה].

ג. קושיית מחנה חיים

הקשה בתשובות מחנה חיים (ח"א סי' א') דלכאורה מצאנו סתירה בשולחן ערוך בחקירה הנ"ל האם בעינן לעלות או רק שלא להוריד.

דהנה אמרינן בגמרא מגילה (כ"ו ב') אמר רבא האי תיבואת דאירפט [היינו ארון הקודש שנתקלקל] מותר לעשות ממנה תיבה קטנה מן הראשונה, אבל למעבדה בימה אסור, שהרי מורידה מקדושתה, דהרי בארון הספר תורה מונח תמיד, משא"כ בבימה נותנין עליה הספר תורה רק לפעמים. [כך ביאר במשנה ברורה סי' קנ"ד ס"ק כ"ו].

וכתב בשולחן ערוך (סי' קנ"ד סעי' ו') דמותר לעשות מתיבה גדולה תיבה קטנה, [ולא הזכיר דהיינו דוקא בנתקלקל והוא בלשון הגמרא אירפט], משמע דיכול להשתמש בהתיבה לספר תורה אחר, דאע"פ דאינו עולה בקדושה מכל מקום סגי דאינו יורד, אך לאידך גיסא לענין מעיל ספר תורה (שם סעי' ט') הבאנו לעיל באות א' דבשולחן ערוך מביא דעת הרשב"א דאסור להשתמש במעיל מספר תורה אחד לספר תורה אחר, חזינן דלא סגי דאינו מורידו אלא צריך להעלות.

ויש ליישב בב' אופנים, או דאיירי לעשותו תיבה קטנה לאותו ספר תורה, נמצא דאינו משנה כלום בהקדושה, אלא סלקא דעתך דאסירא לעשות מתיבה גדולה תיבה קטנה, וקא משמע לן דשרי, או דילמא איירי בהקדישו התיבה לבית הכנסת ובזה הא גם הרשב"א מודה להיתירא כיון דדעתו על כל ספרי תורה. [והוא דאמרינן בגמרא דאיירי באירפט, יש לומר דבהוה נקט דבלא זה למה יעשה קטנה. וצריך תלמוד].

[ובמחנה חיים תירץ דבאמת איירי בשולחן ערוך נמי באירפט, ומכיון דנתקלקל מותר לעשות ממנו תיבה קטנה כיון דעכ"פ אינו מורידו,

והרשב"א דאסר גם באינו מורידו מכיון דאינו מעלהו, היינו רק בחזי לתשמיש הראשון, ואתי אף להחולקים על הט"ז דלקמן וסברי דאין מורידין אף בלא חזי, דמכל מקום בשוין יודו].

ד. חזי למילתיה

הנה כתב בט"ז (סי' קנ"ד סק"ז) דלולי דמסתפינא אמינא מילתא חדתא, דהא דאמרינן בהנך מילי דאסור לעשות מקדושה גדולה קדושה קלה, היינו דוקא כל זמן שראויה לקדושה גדולה, אבל אם אינה ראויה לזה רק לקלה, טפי עדיף שיעשו בה לכל הפחות קדושה קלה ממה שתהיה פנויה ותגנו.

והקשה בפרי מגדים (שם משב"ז ס"ק ז') דהא אמרינן בגמרא מגילה (שם) דתיבה דאירפט לא עבדינן מיניה בימה, אלא דוקא תיבה קטנה, ומשמע דאפילו שאינו ראוי לכל לתיבה קטנה אפילו הכי אסור לעשות ממנו בימה.

וכתב במחנה חיים (שם) ליישב דכוונת הגמרא רק דכיון דיכול לעשות תיבה קטנה הלכך לא יעשה בימה, וזו סברא מכיון דיכול לעשות בשוין, אבל אין הכי נמי באינו יכול לעשות תיבה קטנה ודאי דמותר לעשות בימה. [ואף אם נימא דהאי שוין איירי בספר תורה אחר ולא איירי בנותן לציבור דאסירא, מכל מקום באירפט שרי, וממילא אמרינן דמוטב לעשות בקדושה שווה מאשר להוריד].

ודעת הפרי מגדים דמשמעות הגמרא דהא דאסרינן לעשות בימה, אינו מפאת דיכול לעשות תיבה קטנה, אלא אפילו בגוונא דאינו יכול לעשות תיבה קטנה, כגון שאין לו שום ספר תורה שיכול להיכנס לתיבה הקטנה, נמי אסרינן לעשות בימה. [וצריך עוד לעיין בדברי הראשונים והפוסקים].

עד קידושין גזלן

וְיִהְיֶה בְּעֶרְבּ וַיִּקַּח אֶת לָאָה בְּתוֹ וַיֵּבֵא אֶתָּה אֶלְיוֹ וַיֵּבֵא אֶלֶיהָ (כ"ט כ"ג) אֵיתָא בְּקָרָא דִּיעֻקֵּב קִידֻשׁ אֶת לָאָה. ונביא עובדא בדינא דעדי קידושין:

הנה שמעתי עובדא שאדם ניגש למסדר קידושין ואמר לו שאחד מהעדים גזלן, והמסדר קידושין לא שם לב לדבריו דהרי אין להאמינו, ואחר כך כיבדו אותו אדם באחד מהשבע ברכות, ואמר לו המסדר קידושין שלא יברך דהוה ליה ברכה לבטלה, דלדידיה אין קידושין. [כך סיפר הג"ר א"ש שליט"א].

ויש לדון בהאי עובדא בכמה אנפי:

א. מהו לענין עניית אמן

הנה נלענ"ד דאם נימא דלא יברך, אם כן גם לא יאמר אמן על שאר הברכות, דהרי אין לענות אמן על ברכה לבטלה.

וכי תימא דהא מבואר בביאור הלכה (סי' רט"ו סעי' ד') דאם הוא סובר דאין מברכין איזה ברכה, אמנם שומע הברכה מאחד שנוהג כאיזה דעה ואותה דעה לא הודחה לגמרי מן הפוסקים, אע"פ שמן הדין אינו מחוייב לענות עליה אמן דספק אמן לקולא, מכל מקום אין איסור אם עונה עליה.

אמנם לא דמי לנידון דידן, דדוקא התם הא איכא דעה דמברכין הברכה, משא"כ בידן הרי לפי ידיעתו לא היה קידושין ובאמת אין לברך כלל.

ב. יודע בעצמו שפסול

הנה יש לדון שאע"פ שהעד הוא גזלן, מכל מקום מכיון דלא נודע פסולו כשר לעדות.

דהנה בתשובות חוות יאיר (השטמות דף רנ"ה) דן במי שראה מאורע ויודע בנפשו שהוא פסול לעדות, אבל בית דין אינם יודעים מפסולו, האם רשאי להעיד עלה.

וכתב בתומים (באורים סי' כ"ח סק"ג, תומים סי' פ"ז ס"ק כ"ז) דתליא איזה פסול עדות, דאם הוה פסול קרוב, לא יעיד כיון דהתם הוה פסול מגזירת מלך ולא מפאת חשש משקר, אבל היכא דהנידון דהוה פסול נוגע או רשע, בזה אמרינן דכיון דפסולו רק מחשש משקר ואיהו הא ידע דאינו משקר שפיר יעיד. וכך כתב חתם סופר בתשובות (וי"ד סי' י"א) בפשיטות.

[ובנתיבות המשפט (שם) כתב דחלוק נוגע מרשע, דנוגע פסולו נמי משום בעל דבר ודמי לקרוב והלכך לא יעיד, אבל רשע שפיר יעיד].

אמנם מצאנו חולקים על הנ"ל, דבישועות ישראל (סי' כ"ח) ובחידושי הר"ם (שם) כתבו דבידועים שהם פסולים אסורים להעיד בכל גווני, גם בפסול רשע, דולת החשש משקר איכא גם פסול הגוף. ואייתי בחידושי הר"ם ראייה מהא דאמרין בגמרא שבועות (ל' ב') לענין עד היודע בחבירו שהוא גזלן, שלא יצטרף להעיד עמו, שנאמר מדבר שקר תרחק, חזינן דביודע בחבירו לא יעיד, ואם כן הכי נמי ביודע בעצמו. [והיה אפשר לומר דאיירי התם שאינו יודע אם חבירו אומר אמת כגון שלא ראהו שם, אבל דוחק להעמידו דוקא בכהאי גוונא]. ואמנם בחוות יאיר גופיה כתב דאין ראייה מהאי סוגיא, דדילמא איירי בעדי קדושין או בעדי שטר מקח, דאם חד פסול לא יחולו הקידושין והשטר. אך צריך עיון אם כן אמאי אמרין עלה מדבר שקר תרחק, תיפוק ליה דהקידושין והשטר לא חייל.

[ועיין תוספות בגיטין (ד' א' ד"ה מודה) דאע"פ שהדבר אמת אין לגשות אלא בעדות כשר, תיקשי על תומים ונתיבות המשפט, ויש לומר דיאמרו דהתם לכתחילה יש לך ליקח עדים כשרים על השטר, ומשום הכי פסלו חכמים במזויף מתוכו, וגוונא דתומים ונתיבות המשפט כשאי אפשר בענין אחר, ודוחק].

ג. תשובה בלבו

תו מצאנו דלא כהתומים וחתם סופר, דהנה כתב בקצות החושן (סי' כ"ח סק"ח) דבאמת היודע בעצמו שהוא פסול, נפסל לעדות, רק בזה מהני תשובה בלבו לחזור מרשעותו.

וביאור דבריו, דמי שידוע בעצמו שעבר עבירה ונפסל לעדות אבל בית דין אינן יודעים מפסולו, אע"פ שלא עשה תשובה שמהני לדיון, כגון הא דמבואר בסנהדרין (פרק זה בורר כ"ה ב') דבעינן שישברו את פיספסיהם [היינו במשחק בקוביא בעצים שבורים שצריך לשבור אותם], מכל מקום אם הוא יודע שעשה תשובה מהני ושרי ליה להעיד, דכל הא דבעינן תשובה מעולה היינו רק על מנת שאנן נדע שעשה תשובה, אבל לדידה הוי שפיר תשובה אלא שאין מאמינים לו, ובכהאי גוונא דכל הנידון לדידה רשאי להעיד.

[וכן חזינן בחזון איש (ח"מ סי' י" סק"יט) לענין הקושיא בלא נשבע בנקיטת חפץ דחוזרים ומשביעין, והרי יש ממה נפשך, כתב ליישב לא מפאת דאין יודעין מפסולו, ואמנם כד אתינן להכי, הרי מוכחא כן מהא דאמרין מידו דחשיד אממונא חשיד אשבעתא. ועיין מה שהארכנו בזה בפרשת ויחי תשע"ה].

ד. הודאה לאחר

הנה אמרין בגמרא כתובות (ריש נערה שנתפתתה מ"ד א' ותוס' שם ד"ה איכא בינייהו) דאם פעם אחד הודה שהעדים העידו שקר, לא יוכל פעם שני להביאם לטובתו, מכיון שכבר הודה שהם פסולים. וכך הוכיח

אתה חוננתנו בספק תפילה

הנה אמרין (שולחן ערוך סי' ק"ז סע' א' ומשנה ברורה שם סק"ב) דמי שמשופק אם התפלל שמונה עשרה, חוזר ומתפלל, ומתנה שאם כבר התפלל שיהא תפילת נדבה.

ויש לעיין מהו במסופק אם התפלל מעריב במוצאי שבת, וחוזר ומתפלל בתנאי, האם יאמר אתה חוננתנו.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דיאמר מספק, דהרי דילמא האי תפילה הוה תפילה הראשונה.

אמנם לאידך גיסא יש לומר דלא יאמר, דהרי דילמא הוה התפילה השניה, והרי אם כבר התפלל לא יאמר עכשיו אתה חוננתנו, ואע"פ שאז שכח לומר אתה חוננתנו דהרי אינו זוכר אם התפלל בכלל ואם כן ודאי לא אמר אתה חוננתנו, אך מכל מקום הרי אם כבר התפלל מעריב וחוזר ומתפלל בנדבה, לא יאמר אתה חוננתנו בהנדבה אף שלא אמר במעריב.

ב. לא לומר מספק

אלא נימא דיאמר אתה חוננתנו מספק, דילמא הוה תפילתו הראשונה. אך הא מטיין משמיה דהחזון איש דבאכל בבין השמשות של ראש חודש, מספק אינו אומר יעלה ויבא. ואם כן לכאורה הכי נמי בנידון דידן מספק לא יאמר אתה חוננתנו. [דהרי אינו מעבך].

שוב שמעתי דהאי שמועה מהחזון איש היה כך, דבישיבה בפתח תקוה נסתפקו באכילה בבין השמשות בראש חודש אם אומרים יעלה ויבא,

בשער משפט (סי' צ"ב סק"ח).

ולפי זה תיקשי על התומים והחתם סופר, דהרי איירי שהכחישם בכתיבת שטר שנית, אע"פ דלא היה בבית דין, חזינן דאע"פ דלא נודע פסולם בבית דין אפילו הכי נפסלו בהודאתו.

והיה אפשר לומר דשאני בהודאה, דהאחר חשיבא כרואהו, ונמצא דנודע פסולם, ודברי התומים והחתם סופר איירי רק הוא לגבי עצמו. אבל העירוני, דהמעניין בחתם סופר רואה לא כך, דהרי עובדא דהתם היתה שלא רצה לבוא להעיד בבית דין דטען שהשני גזלן, וקאמר חתם סופר דאינו כן וחייב להעיד כל שלא נתקבלה שהעד השני גזלן, [והך דשבועות (שם) מוקי לה כשאומר שנתקבלה עדות]. חזינן דסבירא ליה דגם לגבי השני לא נפסל אלא בבית דין. והשתא אכתי תיקשי מסוגיין דנערה שנתפתתה.

ה. שמא עשה תשובה

הנה יש לדון במי שאומר שהשוחט פסול לשחוט, האם אסור לאכול משחיתתו, דנימא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

וכתב בש"ך (יו"ד סי' א' ס"ק מ"א) דאין כאן שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, דהרי דילמא עשה תשובה. ואם כן שוב בנידון דידן יכול לברך דהרי דילמא העד עשה תשובה.

אך חזינן חזינן דדעת הרבה פוסקים דלא מבטלינן השויה אנפשיה מכח שמא עשה תשובה, דהנה דעת הפרי חדש (שם ס"ק מ"ב) דאסור לעד לאכול משחיתתו גם מכאן ולהבא. וכן בפרי מגדים (שם ש"ד ס"ק מ"א) כתב דהמתירים רק באופן שחזר מהשויה אנפשיה. ובביאור הגר"א (שם ס"ק מ"ג) כתב דדברי מהר"ק שחיישין שעשה תשובה, אין נראין דבריו, אלא פסק הכי מטעמא אחרינא.

ו. נפקא מינה מהנ"ל לענין הולד

הנה נפקא מינה בעובדא הנ"ל, דאם האשה הזאת שנתקדשה נאנסה, ונולד לה בת, דלדידן הוה ממזרת, אך לדברי האומר שהעד גזלן האשה פנויה ואם כן הבת כשרה, ואם האומר הנ"ל הוא ממזר, יהא לו אסירא לקחתה.

אבל אם יאנסנה, כפינן ליה לקחתה, דשויה אנפשיה חתיכא דאיסורא אין בכחו להפקיע מצוות, וכמו שיש מתרצים אמאי במוציא שם רע לוקחה, הא לדבריו אסירא ליה כאשר הוא כהן.

והנה נמצא מכל זה דהוא צריך לנקוט שהעד פסול, וראוי שלא יברך. וכן הורה הגאון בעל חוט שני שליט"א.

עניני שבת

וגאון אחד זצ"ל קאמר דבין השמשות דסוף ראש חודש אוקמיה אחזקת ראש חודש ויאמרו, ובין השמשות דתחילת ראש חודש אוקמיה אחזקתו דאינו ראש חודש ולא יאמרו.

ועל זה קאמר החזון איש דלא כך ולא כך, דאין בזה חזקה. ובאמת דדבר זה מבואר באורך בתשובות בית שלמה (איו"ח סי' ק"ב) דבין השמשות אין לו חזקה. [ועיין בסוגיא דהוריות ד' א' ובתוספות הרא"ש שם ד"ה סומכוס]. וזה סיפר הגאון דרך אמונה שליט"א. ושאלוהו אם החזון איש אמר אם לומר יעלה ויבוא או לא, והשיב דזה לא אמר.

ג. יאמר מספק

נראה דבאמת יאמר אתה חוננתנו מספק, דהנה בחולה שיש בה סכנה שאוכל ביום הכיפורים שחל בשבת, נחלקו הפוסקים אם אומר רצה ויעלה ויבוא, וכתב במשנה ברורה (סי' תרי"ח ס"ק כ"ט) דיכול לומר שניהם, רק אם שכח לומר יעלה ויבוא לא יאמר 'אשר נתן' דמספק אין לברך ברכה בפני עצמו. חזינן דמספק יכול לומר הזכרה.

ואע"פ דאינו ראייה לאתה חוננתנו, דהרי אתה חוננתנו קיל טפי מיעלה ויבוא, דנהי דיעלה ויבוא יאמר בתפילה שניה, אבל אתה חוננתנו לא יאמר בתפילה שניה, ואף אם התחיל בפשוטו פוסק.

מכל מקום הכא דמסופק אם ראשונה או שניה, יש לומר דיאמר אתה חוננתנו, דבאמת כתב הט"ז (סי' ק"ח ס"ק י"ב) דהאומר אתה חוננתנו בתפילתו השניה אינו הפסק, דהוה זמן הבדלה, וקל וחומר מהך דחולה ביום הכיפורים. [א"ה, דהתם להדעה שלא מוכרים, אינו שייך ליום זה כלל].

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

ברכת מזל טוב - גליון השבוע לזכות ולהצלחת

החתן החשוב אליהו אליעזר בן טוביה נ"י עב"ג הכלה המהוללה חיה מינדל בת לאה שתחי' לרגל בואם בברית האירוסין בשעט"מ

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שיעלה הזיווג יפה, ויזכו ההורים לראות דורות ישרים מבורכים מתוך רוב נחת, בריאות איתנה, שמחה וסיעתא דשמיא מרובה.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויצא

במעלת האחרות

"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא". (פרק כ"ח פסוק י"א).

המשפט של ערכאות. יום אחד כאשר האברכים יצאו מהכולל בצהרים, עמד ליד הכולל אוטובוס, ולידו עמד שוטר, וביקש מהאברכים אם יכולים לעשות לו טובה ולהכנס לדקה אחת לאוטובוס. האברכים עשו כבקשתו, נכנסו לאוטובוס, עד שכל המקומות התמלאו. וכשראה השוטר שכל המקומות מלאים, הוסיף ולבקש שימשיכו להכנס לתוכו בעמידה. וגם בזה עשו כרצונו, ונכנסו לתוכו עוד ועוד אנשים, עד שהאוטובוס התמלא עד אפס מקום, ולא היה שייך להכניס לתוכו אדם נוסף. כשהשוטר ראה שהאוטובוס מלא לגמרי, אמר לכולם שעתה יכולים הם לרדת מהאוטובוס.

המעשה שהיה שבאותו זמן התקיים בבית המשפט דיון על נהג האוטובוס, ששוטר נתן לו קנס גבוה על כך שלקח באוטובוס כמות נוסעים יותר מהמכסה המותרת לו. היה מותר לו לקחת רק עד 65 איש, והשוטר טען שהנהג לקח באוטובוס 80 איש.

הנהג ערער על הקנס בבית המשפט, וטען שהשוטר שקרן, שבאוטובוס הזה לא שייך במציאות להכניס יותר מ-65 איש, וממילא לא יתכן כזו מציאות שהכניס לאוטובוס 80 איש. השופט שמע את טענותיו, וביקש מאחד מהשוטרים שעמדו בבית המשפט, שיצא החוצה ויבקש מאנשים לעלות לאוטובוס, עד שהאוטובוס יתמלא עד אפס מקום בישיבה ובעמידה. ואז יספור את האנשים ויראה כמה נכנסו לאוטובוס, ובוה יראו אם הנהג צודק בדבריו או לא. ואכן השוטר ספר את האנשים שעלו לאוטובוס, והגיע רק ל-65 איש, לא יותר. השופט ראה שהצדק כדברי הנהג, ביטל את הקנס, וכתב בפסק "הנהג זכאי, והשוטר שקרן".

לאחר זמן יצא הנהג מבית המשפט ודיבר עם האברכים, ואמר להם שהאמת היא שבאמת לקח באוטובוס 80 איש, ואע"פ שאי אפשר להכניס לאוטובוס יותר מ-65 איש, הצליח בנסיעה ההיא להכניס לאוטובוס 80 איש. ואיך הצליח להכניס את כולם לאוטובוס? אמר הנהג שאותה נסיעה היתה לאחר שחזרו משמחה משפחתית, וכשחוזרים משמחה יש מקום להכניס באוטובוס אפילו 80 איש.

הנהג אמר ולא ידע מה אמר, והפשט האמיתי בזה הוא שכשחוזרים משמחה, יש אחדות בלב כולם, כולם בחתונה התאחדו יחד לשמחה ולשמחה בשמחת החתן, ומכאן האחדות כשעולים לאוטובוס אף אחד אינו חושב על עצמו, אלא רק על חברו שגם הוא יעלה לאוטובוס ולא ישאר לבד בחוץ. ומשום כן כל אחד מעצמו, מצטמצם במקומו על מנת שגם לחברו יהיה מקום באוטובוס. וממילא אפילו אוטובוס כזה שלא שייך במציאות להכניס בו יותר מ-65 איש, יכלו להכנס בו 80 איש.

ובאמת יסוד הדברים מפורש בגמרא בסנהדרין (דף ז' א') שכתוב בגמרא שכאשר יש אהבה בין איש לאיש, מספיק להם לחיות אפילו במקום מצומצם מאוד, ולא יחסר להם מאומה. אבל כשאין ביניהם אהבה, אפילו אם יהיה להם חדר רחב מאוד כשישים אמה, הרי זה לא יספיק להם, וירגישו מצומצמים במקום דחוק. מפורש בזה שהכל תלוי באחדות, אם יש אחדות שלמה בבית, מספיק לכולם המקום, ואפילו מקום צר מאוד, די להם בזה לחיות חיי אושר ועושר. ואילו כשאין

ופרש"י, "וישם מראשותיו, עשאן כמין מרוב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו".

מבואר שכל המריבה של האבנים שכל אחת אמרה עלי יניח צדיק ראשו, היתה דווקא כאשר האבנים היו מופרדות, אבל כאשר כל האבנים התאגדו לאבן אחת, שוב לא היתה מריבה בתוך האבן. ואע"פ שגם בתוך האבן היה שייך שתהיה מריבה שכל חלק וחלק מהאבן יאמר עלי יניח צדיק ראשו, בכל זאת רואים כאן שבזה לא היתה מריבה, אלא מהרגע שכל האבנים נעשו לאבן אחת פסקה המריבה. ומבארים בזה שמריבה שייכת דווקא במקום שאין אחדות, שאז כל אחד ואחד חושב רק על עצמו, וממילא פורצת המריבה, כל אחד מקנא בחלקו של חברו. אבל במקום שיש אחדות, אין קנאה, וכל אחד ואחד טוב לו בחלקו, וטוב לו כשרואה שגם לחברו טוב, ואינו דואג ומקנא בחלקו של חברו. וממילא כאשר האבנים היו מופרדות זו מזו, פרצה המריבה, וכל אחת טענה "עלי יניח צדיק את ראשו", אבל כשהאבנים התאחדו ביחד ונעשו אבן אחת, נעשתה ביניהם אחדות ושוב אין קנאה ואין מקום לריב.

נקרע מקום הקשר בתפילין והפך את הרצועות

ובהלכות תפילין ב"שערי תשובה" (ריש סימן מ"ב), מביא מהאליה רבה שלומד מזה הלכה למעשה, שאם הרצועה של התפילין של יד נקרעה למעלה במקום הקשר, וכל המקום שהיה בו הקשר נחתך מהרצועה, ועתה ברצונו לעשות קשר חדש ברצועה הנותרת, הרי אין חיוב לעשות את הקשר דווקא למעלה בסמיכות למקום שהיה בו הקשר מקודם. אלא יכול להפוך את הרצועות, ולקחת את סוף הרצועה היכן שכורך שם את הכריכות של יד, ולשים את זה למעלה ולקשור בזה את הקשר של התפילין. ואין זה נחשב כמוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה, שהרי בתחילה החלק של הרצועה שהיה למעלה, היה קרוב לקשר שיותר קדוש משאר הרצועה, ועתה הוא נעשה למטה רחוק מהקשר, ואסור להוריד את הרצועות ששימשו לקדושה חמורה לקדושה קלה. בכל זאת באופן כזה אין זה נחשב כהורדה מקדושה לקדושה. והטעם כתב משום שכיון שכל הרצועה מחוברת ונחשב לאחד ממילא אין קפידא היכן כל חלק וחלק מהרצועה מונח, וכמו שרואים אצל יעקב שכאשר האבן נעשתה לאבן אחת שוב לא היה קפידא היכן יניח הצדיק את ראשו.

וז"ל השערי תשובה, "ורע"פ ממה שמסיים ואם אין הרצועה כר', משמע דאם אין קושר הקצרה למטה אין קפידא בהיפוך לבד. ועיין באליה רבה בשם זקינו הגאון מהר"ש שמתיר להפוך, וראיה מהא דויקח מאבני כר', עיין שם שנעשו כולם אבן אחת, וקשה דעדיין יש קנאה באיזה צד מונח על האבן, ועל כרחך דליכא קפידא בהכי. ועיין שם שכתב דמסימן י' לא משמע הכי וכו'".

80 איש באוטובוס

בסמיכות לכולל "היכל התלמוד" בתל אביב, היה הבנין של בית

אורח. משום שכאשר הלב הוא לב טוב, יש בו אחדות לכל אחד ואחד מישראל, ומוצא מקום גם בתוך בית מלא באנשים לעוד אורח. אבל כשאין בלב אחדות, יכול להיות בית רחב ידיים, ואין מקום להכניס בו אורח אפילו ללילה אחד.

הנזק בחסרון האחדות

והנה האחדות אינה רק בגדר מעלה בלבד, אלא כשאין אחדות נגרם לאדם הזק רב, הוא מפסיד הרבה מהטובות שהיה צריך לקבל, והוא מקלקל ומונע את כל ההשפעה של הקב"ה להשפיע לו לטוב.

מעשה באחד שהיה לומד גמרא עם בחורים בעלי תשובה שהתקרבו לדת, ולימדם איך ללמוד ולהבין את הגמרא. באחת מהתקופות למד עם בחור מסויים, אשר ראשו היה חלש מאוד, ובקושי הבין דבר וחצי דבר מדברי הגמרא. הרב המלמד התאמץ מאוד ללמד ולהסביר לבחור שוב ושוב את הגמרא, וללא הצלחה. כמה שניסה עוד ועוד לא עזר מאומה, הבחור נשאר בקשיי ההבנה כמקודם.

הדבר היה מאוד קשה על המלמד, שראה כביכול שאינו מתקדם במאומה עם הבחור הזה. ולאחר שניסה במשך תקופה ארוכה להמשיך את הלימוד עם הבחור הזה, וראה שאינו רואה ברכה בעמלו, החליט להפסיק את הלימוד עימו.

יום אחד ניגש אל הבחור, ודיבר עימו על הענין הזה בעדינות רבה, שמעתה הוא מפסיק עימו את הלימוד, ובמקום זה סידר בעבורו חברותא אחרת שילמד עימו. הבחור הזה היה בטבעו רגיש מאוד, ובנוסף לזה היה גם יתום מאב ואם, וכששמע את הכשורה על הפסק החברותא, נפגע מכך מאוד. אבל את הנעשה אין להשיב, והחברותא נפסקה.

לאחר תקופה נכנס הרב המלמד אל מרן הסטייפלר הגר"י קנייבסקי זצ"ל, לבקש ברכה בשביל שידוך לאחד מבניו. הסטייפלר שכמובן לא ידע מכל הסיפור הזה, רק ראוהו נכנס לחדרו לבקש ברכה, התחיל לצעוק עליו שאינו יכול לברכו, והוכרח לצאת מחדרו בכוח פנים.

עבר זמן ושוב נכנס אל הסטייפלר פעם נוספת לבקש ברכה, והסטייפלר חזר שוב על תגובתו הקודמת, ויצא ממנו ללא ברכה.

אותו אדם הבין כי יש דברים בגו, ולא לחינם הסטייפלר ממאן לברך, וכשחשב על מה באה אליו הרעה הזו, חשב שיתכן שזה מחמת אותו בחור בעל תשובה שנפגע ממנו. ומיד ניגש אל הבחור הזה לפייסו, וביקש את מחילתו, והוא מחל לו בלב שלם. לאחר מכן שב ונכנס אל הסטייפלר עם אותה בקשה, והנה הסטייפלר מקבלו בחביבות ובמאור פנים, ונתן לו את ברכתו, ולאחר זמן קצר הוא נושע בישועה.

רואים מכאן את היסוד שכל זמן שהיה עליו את הקפידא של הבחור, זה הזיק לו שלא יהיה ראוי לברכה, ורק לאחר שפייסו ושבה האחדות לשרור ביניהם, אז חזרה לו ההשפעה ונעשה ראוי לברכה.

אחדות, וכל אחד חושב רק על עצמו, לא יועיל אפילו מקום רחב עד מאוד.

צר לי המקום

והנה במשנה באבות (פרק ה' משנה ה') כתוב שעשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, ואחד מהניסים היה ש"לא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים".

ונראה לבאר בזה, שבזמן שהיה בית המקדש קיים ושרתה בו השכינה, כאשר הגיעו כלל ישראל לבית הגדול והקדוש הזה, מכח השראת השכינה ששרתה עליהם, היתה ביניהם אחדות גמורה, ולא היתה מציאות שהרגישו את ההרגשה הזו של "צר לי המקום". כל אחד קיבל את השני באחדות ובחביבות גדולה, עד שאפילו במקום צר מאוד יכול היה למצוא בעבורו מקום ברחבות גדולה.

שוב שמעתי שבשור"ת "חתם סופר" (חלק ב', יו"ד סימן רל"ד) וכן בדרשות, כתב לבאר כן בדברי המשנה, וכתב שבוודאי שהיה דוחק גדול בעזרה, "אלא שהנס היה שלא אמר אדם, שמרוב אהבת ה' ושמחה אשר שמחם ה' בהיותם שמה, לא אמר מעולם צר לי המקום וכו'".

בספר זכרון על הגה"צ רבי משה שניידר זצ"ל (עמוד כ"ה) מסופר, שפעם בא לעירו של רבי משה שניידר אורח באמצע הלילה, וחיפש מקום שיוכל לישון בו בלילה. הוא דפק באחת מדלתות התושבים, שאל אם יש להם חדר פנוי בבית שיוכל ללון בו הלילה.

הבית הזה היה בית גדול ורחב ידיים, היו בו 12 חדרים. אבל כשבא האורח וביקש חדר פנוי, השיב בעל הבית בשלילה, שאין לו חדר פנוי בבית, שהרי חדר אחד הוא שלו, והשני לבנו, והשלישי הוא חדר משחקים, והרביעי חדר למנותת צהרים, וכך כל חדר היה לו את היעוד שלו, וחדר פנוי להכנסת אורחים לא היה לו בבית. עמדו האב ומשפחתו חסרי אונים, ולא ידעו מה לעשות עם האורח הזה.

לפתע עלה במוחו של האב "מחשבה טובה", ואמר לבנו "נלך עם האורח לביתו של ר' משה שניידר, בביתו בוודאי יהיה מקום בעבורו".

ר' משה היתה לו דירה של 4 חדרים, וכל הבית היה מלא בתלמידים. הגיעו עם האורח באמצע הלילה, דפקו בדלת, ר' משה הבין שיש כאן אורח מיד קיבלו במאור פנים, שהוא קורא לרבנית שתעשה בעבורו סעודה להשיב את נפשו, והכין בעבורו מקום ללון בכבוד גדול.

וכשהאב ובנו יצאו מביתו של ר' משה, כשהבינו שהאורח מצא שם את מקומו, שמעו את האב אומר לבנו "אמרתי לך שאצל ר' משה שניידר יהיה מקום בשבילך...".

אצל אותו בעה"ב היתה דירה ענקית של 12 חדרים, והיה לו רק בן אחד בבית, ואין מקום לאורחים. ואילו אצל ר' משה שניידר שהתגורר בדירה של 4 חדרים, וכל החדרים מלאים בבחורים, יש מקום להכניס עוד

היה עוסק בתורה - במעלת התורה

"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו, וישכב במקום ההוא". (פרק כ"ח פסוק י"א).

אבינו ע"ה, וכי זו העת והעונה לתלמוד תורה, והלא בן שלשים ושלש שנה היה ולא היה לו עדין שום זרע. ובפרט שאומה הישראלית הקדושה, הצריכה לצאת על פני האדמה, רק הוא מכשר לזה, ולא איש אחר, וכל זה ידוע היה ליעקב אבינו וכו'. והנה אם כן בודאי מצווה גדולה, שילך תקף אל בית לבן כמו שאמר לו יצחק, ולישא אשה ולא להתעכב ולהפריש את עצמו לתלמוד תורה ארבע עשרה שנה.

ולתרץ כל זה נראה בפשיטות, דהנה יעקב אבינו ידע בלבן, כי בודאי לא יתרצה לתן לו בתו, בלתי שיקבל עבור זה מתנה גדולה, וכמו שכתוב "הלוא נכריות נחשבנו לו" וגו'. וידוע שיעקב אבינו נעשה עני בדרך על ידי אליפז, אם כן בודאי יהיה מוכרח לעבוד אצלו עבודת עבד ולשא מבנותיו, כמו שצוה לו יצחק, וכמו שהיה לבסוף. והיה ירא יעקב אבינו לדרת אצלו ולהתעכב שמה, כי ידע את לבן כי רמאי הוא, וגם ירצה להאבידו מן העולם וכו', וגם ביתו מלא טומאת תרפים, ואין בכוחו לעמוד נגד טומאה רבה כזו, בלתי בזכות קדושת התורה, ובבית לבן לא

ופרש"י, "וישכב במקום ההוא, לשון מיעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים שמשב בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". מבואר ברש"י שבאותם י"ד שנים שיעקב נטמן בבית עבר, בדרכו לבית לבן, הוא ישב ועסק בתורה יומם ולילה, עד כדי כך שאפילו לילה אחד לא שכב לישון אלא עסק בתורה.

זכות התורה הגנה על יעקב בבית לבן

הנה בספר "שמירת הלשון" (שער התורה פרק ט') האריך ה"חפץ חיים" בטעם הדבר שיעקב הלך ללמוד תורה בבית עבר, ולמה לא הלך מיד לבית לבן כציווי אביו ואמו שילך לקחת לו אשה מבית בתואל. וכתב, "הנה ידוע, בעת שהלך מבית אביו לתוך היה בן שלשים ושלש כפרוש רש"י (בסוף פרשת תולדות), ובן שבעים ושבע היה כשבא לבית לבן, ואיה היה ארבע עשרה שנים שבינתיים. אמרו חז"ל, שהיה אצל שם ועבר ולמד שם בבית מדרשם. והנה לכאורה קשיא על יעקב

יהיה באפשרותו להיות דבוק לתורה.

ועל כן הקדים את עצמו ונס אצל שם ועבר ארבע עשרה שנה ולמד שם בהתמדה רבה, כי כל הארבע עשרה שנה לא שכב לישון פעם אחת שנת קבע, כמו שהעיד עליו הכתוב "וישכב במקום ההוא", וכפרוש רש"י שם. ובלמוד כזה, אף כי יתעכב אחר כך בבית לבן איזה שנים, לא יזיק לו מאומה. ובדברנו יהיה נכון מאד החשבון ארבע עשרה שנה, כי אחר שהם תמורת השנים שהוא מוכרח להיות אחר כך בבית לבן, וידע שבבית לבן יהיה על כל פנים ארבע עשרה שנה, כמו שידוע, שאי אפשר היה לו לשוב לביתו כל זמן שלא נולד לו יוסף וכו'. לכן למד מתחלה ארבע עשרה שנה בתכיפות, כדי שזכות אלו הארבע עשרה שנה יעמוד לו בבית לבן.

וה"חפץ חיים" ממשיך וכותב על זה, "והנה אנחנו שזוכרין תמיד זכות אבות, צריכין לילך גם כן בעקבות יעקב אבינו ע"ה, וכל אב יראה להרגיל בנו לתורה ולמצוות כל עת היות הבן על שולחנו וכו'".

התורה מרוממת את האדם למציאות אחרת

והנה בדברי ה"חפץ חיים" הללו מבואר שכאשר באים על האדם זמנים קשים שאינו יודע איך יצליח בהם, הרי העצה היחידה להצליח ולעבור את הכל בלא ליפול, היא בכך קדושת התורה. ובכך לימוד התורה האדם מתרומם לדרגות גבוהות ונעלות, ובכך זה אפשר לעבור את כל ניסיונות החיים בביטחון גמור שלא יפול ולא יכשל לעולם ועד.

וזהו חיוזק גדול להתחזק בכל עת בלימוד התורה, שזה נותן לאדם את הכח בנפשו לעלות ולהתעלות כל ימיו.

ומרן החזון איש זצ"ל היה אומר, שאפילו בעל הבית שעוסק כל היום לפרנסתו, אם הוא יושב ולומד כל יום דף גמרא, הוא נהפך לאדם אחר ולמציאות אחרת. בעה"כ עם דף גמרא, ובעה"כ בלא דף גמרא, הם שני אנשים שונים זה מזה בתכלית.

היסוד בזה הוא שכל אחד באיזה מצב שהוא נמצא, כמה שהוא מוסיף להתחזק בתורה, כך הוא מתעלה ומתהפך למציאות אחרת.

לייחס שנותיו של יעקב

והנה בסוף פרשת חיי שרה נמנים בפסוק שנותיו של ישמעאל, וכתב רש"י (פרק כ"ה פסוק י"ז), "אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב, מן שנותיו של ישמעאל למדנו ששימש יעקב בבית עבר ארבע עשרה שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן וכו'".

ובפירוש "העמק דבר" של הנצי"ב, מבאר את הלשון "כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב", מהו הלשון "לייחס", למה לא כתוב "כדי לדעת בהם שנותיו של יעקב" שמתוך שנותיו של ישמעאל אנו יודעים מה יעקב עשה בשנותיו. וביאר שחז"ל באו להדגיש ולומר שאותם שנים שיעקב עזב את הכל ונטמן בבית שם ועבר ועסק שם בתורה, היו אלו השנים המיוחדות של יעקב, ויעקב אבינו היה מתפאר באותם שנים שישב ועסק בתורה וקנה שם שלמות אמיתית בנפשו. וממילא מה שכתוב בתורה שנותיו של ישמעאל זה לא רק כדי שנדע מה יעקב עשה בשנותיו, אלא כדי לייחס ולפאר את שנותיו, לומר שהיו לו שנים שלמות ומפוארות, שקנה לעצמו קנין תורה בכך שישב ולמד יומם ולילה במסירות נפש.

והנה בספר "אמונה וביטחון" (פרק ד' אות י"ב) כתב החזון איש, "שפלות הנפש יסודה בנפש ולא במעשה, והמעשים השפלים הם זרע השפלות הנפשי. והמעשים המעידים על השפלות, שונים, מהם גסים וגשמיים כאכילה בשוק ורכיבה על הסוס בקרית חוצות, ומהם בלתי ניכרים כל כך כמו הדיבור בביטויים גסים ובניכול, נוח לחרף, לקלל, חדל הבושה וקל לדבר עזות, אינו חש לכחש ולשקר ואינו אחראי בעד אמרי פיו וכו'. שפלות הנפש אינה דבר ממשי וחיובי רק אפיסה ושלילה, נטול האור של צחצחות הנפש, ואשר רפואתה בטוחה בעמלה של תורה, ואור התורה מחיהו". וע"ש בהמשך הדברים.

מבואר בדבריו שבלימוד התורה האדם מתרומם ויוצא משפלות הנפש, שכל ההנהגות של שפלות, שורשם יוצא מתוך זה שהנפש מושפלת

ופחותה, ובלמוד התורה בעמל וביגיעה זוכים לרוממות בנפש, שבוה עצמו האדם מתעלה ונהפך לאדם אחר.

ומעתה יוצא שכפי החיוזק שהאדם מתחזק בתורה כך הוא זוכה להתעלות ולהתרומם, התורה היא השורש הראשון והאחרון לכל המעלות, בזמן שהחיוזק בתורה הוא בשלמות, זוכים להתעלות למעלות נשגבות עד בלי די. ובזמן שח"ו יש רפיון בתורה, נחלשים כל המעלות, וכח הנפש נחלש.

וב"שמירת הלשון" (שער התורה, פרק ג') ביאר בזה את הענין שהתורה נמשלה ללחם, וכתב "ולא לחנם נמשלה התורה ללחם, דכתיב לכו לחמו בלחמי, לומר לך כשם שלחם הוא סועד הלב וכו', ואם לא יאכל לחם יום או יומים נחלש לבו, וכל שכן אם לא יאכל לחם שבוע נחלש לבו מאוד, וקשה לו להשיג הכוחות שאבד על ידי זה. כן ממש למוד התורה הוא סועד את נפש הקדושה שיש באיש הישראלי, ואם לא ילמד איזה ימים, וכל שכן שבוע שלם נחלשת עד מאוד".

זכות התורה מצילה מרדת שחת

והנה בענין זה שהתורה מרוממת את האדם ונותנת לו כח לעמוד בניסיונות החיים, מסופר (החפץ חיים חיוו ופעלו, חלק ג', עמוד תת"נ) שבזמן רבי חיים מוולאז'ין, היו בשיבת וולאז'ין שלושה תלמידים שהתבלטו בתרונותיהם המיוחדים, הראשון היה מיוחס גדול, השני בעל מידות טובות ונעלות להפליא, והשלישי היה שקדן עצום בתורה. לימים נתפסו שלושתם לרוח ההשכלה, ויצאו לתרבות רעה.

רבי חיים מוולאז'ין הצטער עליהם מאוד, והיה בוכה הרבה על האבדה הגדולה שאיבד כלל ישראל בכך שהם עזבו את דרך התורה. ונתגלה אליו רבו הגר"א בחלום, ואמר לו "זכות אבות לא תעמוד למי שנפל בפח הכפירה, שהרי כל ישראל מיוחסים הם בני אברהם יצחק ויעקב, ומידות טובות לבד הם גם לא מספיקות כדי להיות תריס בפני הפורענות, ורק זכות התורה לבדה היא תעמוד ליהודי שלא תכרת נפשו מישראל. מי שלמד תורה לשם שמים, טעם מתיקותה של התורה, ספג ריחה של תורה, זכותה תעמוד לו להציל את נפשו מרדת שחת".

[הגר"א בא לומר בזה, שלגבי שני הבחורים הראשונים שאחד היה מופלג ביחוס והשני במידות טובות, אין להם תקנה, שכיון שנכנסו לרוח ההשכלה אין מה שיציל אותם מתוכו, יחוס ומידות טובות אינם יכולים להציל למי שנתפס להשכלה האורורה. אבל הבחור השלישי שהיה שקדן עצום בתורה, לו יש תקנה, זכות התורה תעמוד לו שלא ירד לבאר שחת ובסוף יחזור למוטב].

עברו שנים רבות, ונודע לרבי חיים מוולאז'ין מה עלה בגורלם, התלמיד הראשון היחסן שכח את יחושו והתבולל בעמי הארץ. התלמיד השני, בעל מידות טובות ונעלות, השקיע הרבה בחכמת הפילוסופיה, עד שדעתו התבלבלה עליו והמיר את דתו. ואילו השלישי המתמיד, נכנס לאוניברסיטה וכיון שהיה שקדן גדול, עשה חיל בלימודים, עד שיצא שמו לשם ולתהילה וכל המלומדים היו משכימים לפתחו. ובסוף מינו אותו לפרופסור באוניברסיטה המלכותית, אלא שכדי להמשיך במשרה הזו ביקשו ממנו להמיר את דתו, כי לא נותנים ליהודי להיות בתפקיד כזה. ובתחילה הוא היה מתחמק מפעם לפעם, עד שגבר עליו הלחץ להמיר את הדת, ואז ביקש ארכה של שלושה ימים להחליט לאן פניו מועדות. ובאותם שלושה ימים החליט לוותר על הכל, וברח ממקומו כדי לעלות לארץ ישראל. בדרך הוא עבר דרך וולאז'ין כדי לקבל את פני רבו לשעבר, וכשסיפר לרבי חיים את כל מה שעבר עליו, שמח לקראתו עד מאוד, ושאלו "בני מי הציל אותך מן החטא".

השיב לו התלמיד, "נודמן לי לעבור בעיר מגורי באישון לילה על פני בית יהודי, מן הבית בקע קול לימוד תורה בניגון עצוב. נעמדתי במקום ההוא והקשבתי לקול לימוד התורה, וניגון התורה נצטייר בדמיוני כאילו התורה בוכה על שנשטתיה והנני עומד על סף הבגידה בה. אותה שעה נתעוררו בלבי הרהורי תשובה וכך הגעתי עד הלום".

והחליף את משכורתי עשרת מונים

"ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים, ולא נתנו אלוהים להרע עמדי". (פרק ל"א פסוק ז').

מבואר בזה שלבן החליף ליעקב את תנאו מאה פעמים, בכל פעם הם הגיעו לאיזה הסכם מה יהיה שכרו של יעקב, ולבן מאה פעמים החליף

ופרש"י, "עשרת מונים, אין מונים פחות מעשרה. מונים, לשון סכום כלל החשבון והן עשיריות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים".

את התנאי כדי להרע לעיניך ולגנוב ממנו את שכרו.

ובמהרי"ל דסקין על התורה, מפרש את כל המאה תנאים שלבן החליף ורימה בזה את יעקב, וע"ש.

מסופר על האלשיך שהיה דורש בכל שבת דרשה על הפרשה, ובפרשה ויצא כשהגיע לפסוק הזה ולדברי רש"י הללו, הרחיב בדברים הללו ודייק מתוך הפסוקים את כל מאת התנאים שלבן החליף לעיניו.

האריז"ל הקדוש היה בדרשה הזו וכל הזמן שהאלשיך ביאר את התנאים הללו הוא ישב וצחק. וכשסיים האלשיך את הדרשה, אמר האריז"ל שלבן הגיע לדרשה, ושמע את כל רמאותיו, ועל כל רמאות שאמר האלשיך, לבן נענע בראשו שאכן כך היה.

ומהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל שמעתי את המעשה הזה בנוסח שונה קצת, שהאריז"ל אמר שעל תשעים ותשע תנאים שאמר האלשיך שלבן החליף, לבן עמד ונענע בראשו, ואישר את הדברים. אבל על התנאי האחרון המאה במספר, לבן אמר "על כזה דבר לא חשבתי..."

וביארנו בזה, שהאמת היתה כדברי האלשיך, ולבן רימה בכל מאת התנאים שאמר האלשיך, אלא שלבן שהיה כולו רמאות, השקר נהפך אצלו לטבע, וכל המציאות שלו היא מציאות של שקר. וממילא אפילו לאחר מותו אינו יכול להתקיים בלא לשקר, ולכן היה חייב לשקר

ולהכחיש את אחד מהתנאים שאמר האלשיך, ולומר שכזו רמאות לא עלתה על דעתו.

סיפר הגרי"מ זצ"ל, ששמע מחותנו, מרן הגרי"ז זצ"ל, שבזמן רבי חיים מוולאזין זצ"ל השלטונות ברוסיה רצו שתהיה להם רשימה מדויקת של כל התושבים, והוציאו צו שכל אחד יבוא לרשום את שמו ושם משפחתו.

רבי חיים מוולאזין אמר שלא לגשת לרשום את השמות, משום שכתוב במדרש שישאל צריכים להצפין את עצמם מאדם ולא להתחבר לאדם, ואם רואים שאדם רוצה להתקרב אליהם צריכים לברוח. וממילא המלכות ברוסיה שהם מאדם, צריך להשתדל כמה שיותר שלא להתקרב אליהם. ולכן עדיף שהם לא ידעו כמה יהודים יש ברוסיה, ולא יידעו את שמותיהם ומספרם.

ובעל התניא, הגרי"ז זצ"ל, אמר גם הוא שלא לגשת לרשום את השמות, אבל הוא אמר מסיבה אחרת, שכתוב במדרש ששרו של אדם זה השקר, וצריך לברוח ממנו בתכלית הריחוק. וממילא צריך לראות שלא תהיה שייכות אל השקר, ואם השמות יהיו כתובים אצלם בספריהם, נחשב הדבר שכבר יש לכלל ישראל איזו שייכות לשקר.

באש לא משחקים

והעמיד תלמידים

וכך סיפר: בישיבתו של מרן רבי שמעון שקופ זצ"ל בגרודנא, היו שלושה בחורים שהיו מהמוכשרים בישיבה, היתה תועלת גדולה לישיבה מהם, ואפילו ר' שמעון עצמו היה בשיעוריו נהנה מהם מאוד.

יום אחד עלתה מחשבה במוחם שאולי כדאי להם לעבור לישיבתו של מרן רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל בקמניץ, ומחשבתם היתה שאחרי שכבר למדו כמה שנים אצל ר' שמעון, וכבר קיבלו ממנו הרבה תורה, ממילא אולי כדאי לנסות ללכת ללמוד אצל ר' ברוך בער, אשר שיטת לימודו שונה מר' שמעון, ולקבל ממנו עוד דרך בלימוד. שהרי כל רב מנחיל לתלמידיו את דרכו שקיבל מרבותיו בלימוד, ולא ראי זה כראי זה, וממילא בוודאי תהיה תועלת מנחם שיקבלו מר' ברוך בער נוסף על מה שקיבלו מר' שמעון.

וממחשבה למעשה הכינו את עצמם לצאת לדרך, ולפני יציאתם נכנסו לבית רבם, ר' שמעון, כדי לקבל ממנו ברכת הדרך, לקראת דרכם החדשה.

ר' שמעון שמע על החלטתם הסופית, וגרמנה לו מעט חלישות הדעת מכך. הבחורים הללו הצליחו בישיבה מאוד, והוסיפו מאוד לכל אוירת הלימוד, ולמה לעזוב את הישיבה כאשר נהנים ומצליחים בה? וכי יש איזה פגם בדרך הלימוד שהוא מלמד בישיבה, שיגרם להם לעזוב ולעבור לישיבה אחרת, ששיטת הלימוד שם שונה מכאן?

אבל הבחורים שהיו נחושים בדעתם, לא שמו לב לכל זה, ותכניתם יצאה לפועל, שלושתם יחד עזבו את גרודנא ועברו לקמניץ.

הבחורים הללו עלו והתעלו מעלה, ובאמת יצאו תלמידי חכמים מופלגים. אחרי המלחמה הם עלו לארץ, ובאמת היו תלמידי חכמים משכבם ומעלה. על אחד מהם אמרו שהוא לא פחות מראש הישיבה מרן רבי שמואל רחובסקי זצ"ל. אבל עם כל מעלותיהם הגדולות הם לא זכו להעמיד תלמידים, אחד מהם ניסה לפתח ישיבה ולא הצליח, והשאר כל אחד מסיבותיו שלו, לא זכה להעמיד תלמידים.

ר' דוד פוברסקי סיפר את הסיפור סיים ואמר, "אתה יודע למה הם לא זכו להעמיד תלמידים, בגלל הקפידה של ר' שמעון שהקפיד על זה שעזבו את הישיבה". הדור הזה הוא דור של הסתר פנים, לא תמיד רואים את השגחת הקב"ה בנגלה, אבל יש שני דברים שבהם רואים כמחשך את השגחת ה', הראשון הוא שידוכים, והשני הוא כבוד הרב. אם כתוב במשנה "ומורא רבך כמורא שמים", נאמר בזה שכבוד הרב הוא ככבוד השכינה, וכמו שהשכינה היא אש, ומי שלא מתנהג בקרבת השכינה כמו שצריך, מיד ניוק מאש השכינה. כך אותו הדבר בכבוד ובמורא הרב, זה אש, ובאש לא משחקים.

סיים הגרי"ז את דבריו ואמר, "אתה חייב לנסוע, אסור שיגרם שום צד של צד של חלישות הדעת לרבך ראש הישיבה, בכך שלא תבוא אליו. אם יש איזה חשש רחוק שתגרם מעט חלישות הדעת לרב בכך שהוא רואה שהתלמידים אינם רוצים לשמוע את דבריו, אתה צריך לברוח מזה, ועליך לעשות כל מאמץ בעבור זה". מובן שלאחר דברים כאלו, שום חשבון לא עמד מנגד, וכבר ידע את אשר עליו לעשות.

הנה במעלת האחדות מבואר בפרשה (עיין בדברי תורה) שכל המריבה שהיתה בין האבנים שיעקב הכין לשכב עליהם, היתה דווקא בומן שהאבנים היו מופרדות זו מזו, אז פרצה המריבה שכל אחת היתה אומרת עלי יניח צדיק ראשו, אבל כאשר נתחברו האבנים לאבן אחת, שקטה המריבה. משום שבמקום שיש אחדות אין מריבה, ולא יתכן קנאה ושנאה בין אחד לחברו.

הנה ידועים דבריו של מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שבחובות הוזהרות בענינים של בין אדם לחברו, לא שייך לחשב חשבונות שיהיה מותר לפגוע ולהעליב את חברו בשביל להשיג תועלת כזו או אחרת. משום ש"בין אדם לחברו זהו אש, ובאש לא משחקים". מי שמשחק באש הוא נשרף, ולא משנה מהם חשבונותיו, ואפילו כשיש לו חשבונות צודקים באלף אחוז למה באופן כזה צריך לשחק באש, בכל זאת למעשה הוא נשרף!

ובזה ביאר את דברי הגמרא בענין "חנה ופנינה", שמואב בגמרא בבא בתרא (דף ט"ז א') שפנינה כשהכעיסה את חנה, התכוונה לשם שמים, כדי שחנה תתפלל לה. ובכל זאת כתוב שפנינה נענשה על זה שהכעיסה את חנה, ומתו בניה. רואים מזה שאפילו שהתכוונה לשם שמים לא הועילו לה כל כוונותיה, כי הפגיעה בזולת היא נחשבת לאש, ואש שורפת בלי חשבונות, מי שנכנס לתוכה נשרף ונפגע.

המאמץ כדאי

מספר אחד ממקורבי הגרי"ז זצ"ל, מנחם מופלא ששמע מהגר"צ בענין זה.

מספר הסיפור היה באותם ימים בשנות בחרותו בישיבה, והנהוג אצל בני הישיבה היה שבמשך ימי חול המועד נכנסים התלמידים לבית רבם ראש הישיבה להקביל את פניו, להנות ולהתבסס מתורתו בימי החג הנעלים.

באחת מהשנים בימי חול המועד סוכות הבחור הזה לא חש כל כך בטוב, והיה קשה לו ללכת לביתו של ראש ישיבתו. ראש הישיבה התגורר בעיר אחרת ממקום מגוריו של התלמיד, וכדי להגיע אליו היה צריך לנסוע נסיעה ארוכה, ובמצבו שלא היה לגמרי בקו הבריאות, זה היה לו מאמץ קשה. ולכן חשב בלבו שהחג הזה יוותר על הקבלת פני רבו, ולא יגיע לבית ראש הישיבה. ובפרט שכל הנהוג לבוא לבית הרב בימי החג, לא שייך לסדרי הישיבה, אלא זה מנהג שהתלמידים נוהגים בו, ומצד הנהגת הישיבה אין שום מחויבות לעשות כן, וממילא בוודאי שלא צריך לעשות בשביל זה מסירות נפש, ואפשר לכתחילה להשאר בבית במצב כזה.

והנה בדיוק יצא לו לדבר עם הגרי"ז, והשיח לפניו את מחשבותיו הללו. אמר לו הגרי"ז "כדאי לך לעשות מאמץ ולנסוע לבית רבך, לא כדאי לוותר על זה".

הבחור התפלל, הוא חשב שבכלל אין מקום להסתפק בזה, ואילו עתה הוא מקבל תשובה הפוכה, שצריך וחשוב מאוד לנסוע גם במצב כזה שלא מרגישים טוב.

הגר"צ שראה בתמיחתו, אמר לו בוא ואספר לך סיפור ששמעתי ממורי ורבי מרן הגרי"ד פוברסקי זצ"ל.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

ביצד נראה 'מלון' של הקב"ה...

וְיָחַי שָׁם בְּבֵית הַשְּׁמֵשׁ (כה, יא)

אמרו חז"ל (סנהדרין צה ע"ג): "בתר דצלי בעי למיהדר [אחרי שיעקב התפלל ביקש לחזור], אמר הקדוש ברוך הוא: צדיק זה בא לבית מלון, ייפטר בלא לינה? מיד בא השמש".

בראותי את הפרשה הזו, עלה במחשבותי, כי היום הרי יש פרסומות על מלונות רבים ומגוונים. יש מודעות נגד המלונות, בשל חוסר צניעות וכדומה, ה' ירחם, איני יודע, כי מעולם לא הייתי במלון בארץ, אבל בחו"ל הייתי פעמיים בבית מלון: פעם בסן פרנסיסקו, פעם בפיטסבורג.

אמרו לי שיש כמה דרגות של מלונות, וזה נמדד לפי 'כוכבים'. יש מלון עם 'שלושה כוכבים', יש מלון מפואר יותר עם 'ארבעה כוכבים' ויש מלונות מפוארים מאוד עם 'חמשה כוכבים', שם אפילו על כוס תה ששותים, צריכים לשלם טבין ותקילין.

אבל את זה עוד לא שמענו, שיש מלון שישנים על הרצפה, וצריכים להביא אבנים מסביב לראש שלא יבואו חיות רעות ויאכלו...

הנה אומר הקב"ה: "צדיק זה בא לבית מלוני" – כך נראה ה'בית מלוני' של הקב"ה? ישנים על הרצפה, כאשר במקום כרית שמים אבנים? איי איי! זה בית מלוני! זה בית מלוני!

עולם הזה הוא גורנישט, גורנישט.

מה כן? התגלות השכינה, ה' יצב עליי, זה בית מלוני!

עולם הזה? מלון שישנים על הרצפה זה מלון טוב, שמים מסביב אבנים שהחיות לא יאכלו – א-גוט בית מלון. זה בית מלוני, כולו רוחניות. הקב"ה קיפל את כל א"י מתחתיו. זה בית מלוני.

גיוואלדיג!

חובת ההשתדלות - הגנת הראש בלבד

וַיִּקַּח מֵאֵבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאשָׁתוֹ (כה, יא)

וברש"י: "ענשא כמין מרזב סביב לראשו, שהיה ירא מפני חיות רעות". ותמוה, מדוע הגן רק על הראש, הלא הסכנה מפני חיות רעות אינה אורבת לראש בלבד אלא כל הגוף בסכנה?

אלא יש לומר, כי חובת האדם להגן על עצמו מפני הסכנה היא מצד חובת ההשתדלות. כדי לצאת ידי חובת השתדלות די בכך שיגן על ראשו, ומכאן ואילך יבטח בבורא עולם. אם לא יסתפק בכך ויעשה כל אשר לאל ידו כדי להגן על עצמו מכל וכל, דבר זה הוא חסרון ופגם במידת הביטחון.

והמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר: אם הראש שלם – הכל שלם. כך בגשמיות, וכך גם ברוחניות.

הממון שבאמת שייך לי

וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֶשֶׂר אֶעֱשֶׂרנִי לָךְ (כה, כב)

ידוע המעשה במלך ספרד, שביקש לדעת מה שיעור הונו הפרטי של רבי שמואל הנגיד, ששימש כשר האוצר של המלך. רבי שמואל נקב בסכום מסוים. התרגז עליו המלך: "מדוע אתה מרמה אותי? בטוחני שיש לי הרבה יותר מהסכום שנקבתי!"

השיב שמואל הנגיד: "חלילה, אמת דיברתי. כל הממון שיש לי – אינו שלי, הוא של בורא עולם שהפקיד אותו בידי, כדי שאכלכל בו את משפחתי ואתן ממנו צדקה לעניים. אתה שאלת: כמה יש לי? ובכן, הממון ששייך לי הוא הסכום שנתתי לצדקה בימי חי, וזהו הסכום שנקבתי לך".

אדם מרוויח משכורת של אלף דולר. הוא אומר לחברו: דע, לך מתוך האלף – יש "לני" רק תשע מאות דולר, כי מאה דולר אני מפריש ל"מעשר כספים", ואם כן איני מחשיב זאת כחלק מהמשכורת "שלי".

אולם האמת הפוכה: התשע מאות אינם שלו, המאה הוא שלו! מה שנתת לצדקה – זה שלך, לצנח נצחים. זה הביטוח האמיתי!

כך אומר יעקב אבינו: "וכל אשר תתן לי" – אתה יודע מה "שלי"? מה ש"עשר אעשרנו לך" – המעשר שאני מפריש מממוני לצדקה.

וזה מה שרומז הפסוק (במדבר ה, י): "ואיש את קדשיו לו יהיו". מה נקרא "שלי"? "קדשיו" – זה שהוא מפריש לתרומה ולצדקה, "לו יהיו" – זה נחשב שלו.

וכן נרמז בפסוק (תהלים מט, יא): "ועזבו לאחרים חילם". "ועזבו" מלשון "עזוב תעזוב עמו", לשון עזרה. מה שבני האדם עוזרים לאחרים – זה "חילם", זה מה שנשאר להם, זה הרכוש האמיתי שלהם.

בח התפילה

וְעֵינַי לַאֲהָרֶכֶת (כט, יז)

היתה יושבת על פרשת דרכים

מובא במדרש (בראשית רבה ע, טז): "מהו 'רכות'? רכות מבכיה, שהיו אומרים, כך היו התנאים: הגדולה לגדול והקטנה לקטן, והיתה בוכה ואומרת: יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע. אמר רב הונא: קשה היא התפלה, שבתלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה".

ברחוב ידעו כי לאה מיועדת לעשו. ולא היו אלו דיבור סרק של אנשי רחוב שאמרו: שני בנים ליצחק, שתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן. אלא כך היה באמת: הזיווג של לאה היה עשו. רק שבכח התפילה קרעה לאה את גזר הדין. בכתה עד שנשרו ריסי עיניה.

ולא זו בלבד שקרעה את גזר הדין ולא נישאת לעשו, אלא נפלה בחלקו של יעקב, ולא עוד אלא שהקדימה לאחותה. וגם זכתה להיות במערת המכפלה אתו יחד. כל כך הרבה ניתן לזכות בכח התפילה. אבל פרט אחד לא ברוח.

בגמרא (בבא בתרא קכג ע"א) אמרו: "שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים: שני בנים יש לה לרבקה, שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת: גדול מה מעשיו? איש רע הוא, מלסטם בריות, קטן מה מעשיו? איש תם יושב אוהלים, והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה".

פלא. לאה התיישבה במיוחד במקום שעוברים אנשים והתענינה: אתם יודעים, ליצחק יש שני בנים. אולי אתם יכולים לספר לי: מה מעשיו של גדול ומה מעשיו של קטן?

העוברים ושבים השיבו לה: הגדול? א-רשע, מלסטם את הבריות, שודד. והקטן? יושב אהלים, שיא השלמות. מה יש לנו להגיד עוד. והיא שומעת ופורצת ובוכה – רבונו של עולם, אב הרחמים, איני חפצה ליפול בחיק הרשע הזה! בכתה עד שנפלו ריסי עיניה.

שימו לב ללשון הכתובה בחז"ל, שלאה היתה יוצאת במיוחד כל הימים שלה לפרשת דרכים ושואלת ומתעניינת.

בואו נתאר: יהודי בשם שמעון, מעוניין בחתן לבתו. הולך לקבל אינפורמציה אודות בחור פלוני שהציעו לו. נכנס לראש הישיבה: "נחוץ לי לקבל אינפורמציה על בחור אלמוני".

"אומר לך דברים כהווייתן – הוא בעל כשרון, אבל מסתמא שמעת שהוא גנב".

"מה? גנב?!"

"כן, כמה פעמים תפסו אותו בגניבות – בישיבה, ובמקומות נוספים".

בסיום השיחה עם ראש הישיבה האב הולך גם לחדרו של המשגיח, אולי המשגיח יאמר בכל זאת מילה טובה...

"אני זקוק לאינפורמציה על הבחור – - -".

"דברים ידועים. אני לא צריך לספר לך. הוא גנב, סוחר מפה ומשם, כמה פעמים פתחו לו תיק במשטרה".

האבא חושב לעצמו. נשאל גם את חברי החדר, אולי מהם אשמע מילה טובה עליו, שמא הם יגלו לי כי בחור הגון הוא...

אך לצערך, כולם עם אותו סיפור...

ו...הוא לא מפסיק, אלא ממשיך להתעניין עליו, שואל ושואל...

אדם מהשורה, כששומע כאלו מילים, בורח מיד ולא שואל יותר, גם אם לא יאמרו לו מפורשות שהוא נגב ושודד... הוא כבר הבין את עומק הבעיה, כעת לא יעזור אם עשרים איש יאמרו אחרת, הוא כבר שמע שהוא מושחת, זהו ממש פלא, מדוע לאה עומדת כל יום בפרשת דרכים? היא כבר יודעת מי זה עשו, והיא כבר בוכה "אוי גיוועלד", ושוב למחרת - יושבת שם. מה את יושבת בפרשת דרכים? וכי יש סיכוי שמישהו יספר לך מילה טובה, להירגע?

היא מתחילה כל יום את הסיפור מחדש, מתעניינת: הגדול הזה של יצחק אבינו? שמעתם עליו?, ושוב מספרים לה על רוע מעלליו. לשם מה כל זה? פלא!

התחדשות בתפילה

רצוני לומר פשוט. אולי זה אמת, אך כבר אמרנו כי איננו מבארים ואיננו מדברים על האמהות, כי אין לנו מושג בהן. אנו רק מנסים להבין מה שהתורה מלמדת אותנו, כלפינו.

לאה אמנו ע"ה היתה צריכה לקרוע את גזר הדין, כיצד? על ידי הבכי. לבכות ולבכות, עד שיבשרו ריסי עיניה.

והנה טבעם של בני אדם, שכששומעים מקרה או שמועה קשה, אחרי שחלפו כמה ימים מתרגלים, הכאב פוחת... פלוגית שומעת אודות החתן שלה שהוא מקולקל, אחרי שבוע מהשמועה הרעה, הטבע מתרגל: מה אפשר לעשות, אין לי ברירה, אתחתן איתו, אולי גם אצליח ואשנה אותו... לפני שבוע היא שמעה כי הוא שודד, אבל בלית ברירה היא חושבת לעצמה: הרי שמענו על אנשים החוזרים בתשובה, ובפרט אם הוא יהיה אצלי - אדריך אותו, אסייע לו, אחנן אותו... מחשבות של השלמה עם המצב.

לאה אמנו ע"ה לא רצתה להירגע בשום פנים, גם לא רגע אחד. יצאה כל יום מחדש לפרשת דרכים. מדוע? כי בדרך כלל, לכל אדם יש נוסח אחר, הבנה אחרת, גם באותו דבר עצמו. כל אחד דיבר בסגנון שלו, אבל מכולם היא שמעה דבר אחד: עשו הוא אדם שפל, התגלמות הרוע!

אחד אמר: "א'רצח!"

ואז היתה בוכה: רחמנות עלי...

למחרת שמעה: א-חיה רעה, פוח!

פורצת בבכי ותחנונים לקב"ה - רחמנות...

גם לימדה את עצמה בכל יום מחדש לשנוא את הרשעות,

למאוס ברע, ולהתפלל לפני הקב"ה שיציל אותה מהרע.

כוחה של תפילה. כל יום התחדשות, איזה "צדיק" הוא עשו

המיועד לי. בוכה, עד שהתפילה היתה כזו תפילה איתנה

שקרעה את גזר הדין עם התפילה.

"כמה קשה כח תפילה" גיוועלד. ששה שבטים - ואיזה

שבטים? כהונה, לווי, מלכות, תורה- הכל תפסה עם כח התפילה שלה!

מדוע רחל לא בכתה? כי רחל יודעת שיעקב אבינו ע"ה הוא הזיווג שלה,

מה יש לה לבכות?

לדין, ממש לא פשוט!

שמעתי פעם מרבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א, שעשה מזה מטעמים

ממש:

שני בחורים בישיבה, אחד בעל כישרון, עליו של ממש. מגיע לזמן

השידוכים, רודפים אחריו, כבר אין לו כוח מרוב הצעות, וכל הצעה מגדילה

את הנדוניה פי כמה וכמה... והבחור שני, אין לו כישרונות, אין מי שמתעניין

עליו...

ואז הוא מתחיל לבכות לבורא עולם: "מה קורה איתך, אף אחד לא צריך

אותך..." מכוון היטב בתפילות וכבר מבקש על כל החיים ועל זיווג הגון,

מתחנן לקב"ה, עד שמגיע לו הזיווג על ידי תפילות.

ומה בסוף רואים? א-מיירדיג מעשה. הבחור בעל הכשרון שרדפו אחריו,

ורק היה צריך להתפלל שיעזבו אותו, שוד ושבר מה שנהיה... והאחה, שלא

היה נראה ממצויני הישיבה, שאף אחד לא הסתכל עליו - הקים משפחה

לתפארת.

מדוע?

כי אתה לא התפללת! אתה חשבת שלא צריך להתפלל, היית בטוח לעצמך

- מה יש לי להתפלל? ואילו חברך התפלל מעומק הלב - וזכה!

וחי בהם ולא שימות בהם

וַיֹּאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְנוּלָהֶךָ וְאָרְצָה עִמָּךְ (לא, א)

יעקב אבינו מקבל ציווי מהקב"ה לשוב אל ארץ אבותיו. מה עושה יעקב אבינו?

"וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו ויאמר להן ראה אנכי את פני אביכן כי איננו אליי כתמול שלשם ואלקי אבי היה עמדי".

אנו מבינים, כי כאשר הוא מקבל ציווי מהקב"ה, עליו ללכת לרחל ולא להומר: "אנחנו חוזרים. יש ציווי מהקב"ה לשוב!" והנה התורה מספרת סיפור

אחר לחלוטין: "וראה אני את פני אביכן כי איננו אליי כתמול שלשם" - אפעס, הפנים של סבא לבן לא כתמול שלשם... והוא מוסיף לספר להן: "ואתנה ידעתן כי בכל כחי עבדתי את אביכן ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים".

יעקב אבינו עומד ומסביר להן באריכות [שמונה פסוקים!] כיצד אביהן רימה אותו שוב ושוב, והקב"ה לא נתן לו. ואחרי הכל, הוא אומר את מה שהקב"ה אמר: "אנכי הא-ל בית א-ל אשר משחת לי שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך".

מה הם כל ההסברים הללו? למי הם חסרים? למי זה משנה? וכי אם בבית של לבן היה גן עדן, לא צריכים ללכת בחזרה? הקב"ה אומר ללכת - הולכים!

וההמשך - התשובה של האמהות ליעקב אבינו - גם הוא חידוש. רחל ולאה שומעות כזה דבר, הן צריכות לומר: ר' יעקב הצדיק, אין לך צורך לדבר ולהסביר כל כך הרבה, - הקב"ה אומר ללכת - הולכים! הנוג והלכנו! ומה רחל ולאה עונות? "ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל אכל גם את כספנו", "ועתה" אחרי שהסבירו שלא טוב להן עם אבא לבן, והן נכריות, "כל אשר אמר אלוקים אליך עשה".

לכאורה הן היו צריכות לקפץ ולהכריז: יש לך ציווי ה' ללכת? מיד מחר בבוקר השכם יוצאים מחרון!

פלאי פלאים ממש, מה הולך כאן? את השאלה הזו שואל רבי אליהו לופיאן זצ"ל ב"לב אליהו", וביאר כי כתוב כאן יסוד גדול בעבודת ה'.

בתורה הקדושה נאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה), ודרשו חז"ל (יומא פה ע"ב): "וחי בהם - ולא שימות בהם". מכאן לומדים שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה.

אבל מבארים עוד בפסוק בדרך דרוש: "וחי בהם" - ולא שימות בהם. יש

לפעמים שהיהודי שומר תורה ומצוות, מדויק בהן, מדקדק

במצוה קלה כחמורה, אבל בלבו הוא חש מסכן. הוא ימות

בהם... אוי, איזו תורה קשה - זה מותר וזה אסור, זה כן

לאכול וזה לא לאכול... מוגבל פה מוגבל שם... כן לעשות

ולא לעשות, לדבר ולא לדבר, אסור ואסור... אוי, אם הייתי

יכול להיות שמה מעבר לכביש - כמו הללו... שם יכול

להיות לי חיים... אבל מה יש לעשות, אני יהודי, אין לי

ברירה...

הבנו? יש אנשים שיש להם תרי"ג בעיות, לא תרי"ג מצוות.

- בעיה, מה לעשות...

"ימות בהם" - זוהי מיתה עבורו. רח"ל!

אומרת התורה: "וחי בהם" - התורה צריכה להיות החיות

שלך "ולא שימות בהם".

אומר רבי אליהו זצ"ל, כי התורה הקדושה מספרת שיעקב

אבינו כאילו אומר לרחל וללאה: תדעו לכן, קיבלתי ציווי מהקב"ה ללכת,

אבל אל תחשבו "מה אפשר לעשות" הקב"ה אומר ללכת, ובאמת, אולי טוב

יותר לנו להישאר פה, אצל השוער בבית... חס ושלום. החיים שלי הם לא

כאן. החיים שלי הם - לשוב לארץ מולדתי, שם יהיה לי טוב.

והוא גם עושה להן את החשבון ופורס לפניהן את מהלך העניינים, איך

שהוא רימה אותו וכו'. ממילא - אומר יעקב - זה שאני מקיים את רצון ה'

לא עושה אותי נעבעק, מסכן. אדרבה, טוב לי לקיים רצון ה'! לקיים רצון

ה' זה העונג בשבילי,

וגם הן משיבות לו על דרך זו באותו הנוסח: גם אנחנו חשות, שקיים רצון

ה' ללכת טוב לנו, כי "כמו נכריות נחשבנו לו".

לקיים את רצון ה' - אלו הם החיים הטובים.

מעשי ראובן

סמר מפתחך בשיר / דחיל חטאין

באחת ממערכות הבחירות, סבבו ברחובה של עיר רכבים שעליהם הותקנו ומקולים רבי עצמה שהכריזו: "סכנה! תושבי השכונות החילוניות יוצאים להצביע!"

רבי ראובן ששמע את הקולות המדהדים מן הרחוב, נענה ואמר לאחד מתלמידיו: "מדוע לא מכריזים ברמקולים - סכנה, כבר שמונה וחצי בבוקר, עוד מעט חולף זמן קריאת שמע, חילול ה'!"

די היה לו לרבי ראובן בספק ספקא של עברה כדי להחריד אותו משלוותו, כביכול עומד לגדוד רוצח וחורבו שלופה בידו.

בני ביתו זוכרים כיצד בשנים קדמוניות, בטרם היו גנרטורים ומזגנים, כשהבחין בחרקים מעופפים בזמן סעודת שבת, היה מחווה עליהם

באצבעותיו וזועק באימה ובפחד: "תראו, חרקים, געוואלד!" מחשש שמא אחד המעופפים ינוח בתוך המאכלים, ואי מי מבני הבית יאכלהו בלא שימת לב.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק נאות הפסגה 052-7608620 קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 ברכפלד * ישיבת מיר 08-9741667 דרך בבתי הכנסת * אוהל תורה * חניכי הישיבות רשב"י נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס) פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: * אוהל אברהם * מקוה בעש"ט מרכז העיר * אבי עזרי * ישיבת לומז'ה קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) ביהכנ"ס * היכל משה - בנה ביתך תפרח 08-9924520 לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	בר אילן/נוה צבי 054-8474651 הר נוף בבתי הכנסת: * אמרי שפר * קהילת בני תורה * חניכי הישיבות - רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: * בני הישיבות * חניכי הישיבות מרכז * מגן אברהם * תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: * אהבת תורה * באר שמואל * היכל שמואל עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) * בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 חוממה * בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת : * משכן שרגא * שינורי תבונה רמות ג' * ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין * ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה * ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 * ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק זופניק רמת שלמה * ביהכנ"ס המרכזי גבעת זאב ביהכנ"ס ברכות שמואל רח' גבע 054-8422492 מודיעין עילית * בכוללים: עטרת שלמה,	* אשכנז רח' יעל * בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בכוללים: * בית הלל * נחלת משה * חזון איש * פוניבז' (אוהל קדושים) * ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שינורי תורה תפארת ציון נתיבות עולם מרכז * חנות גל פז - ר' עקיבא 88 * חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוהצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: * מנין אברכים (אבוהצירא 9) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) * ביהכנ"ס המרכזי זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבורג) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינור) ישיבת נחלת הלויים ביהכנ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר * ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית ישראל * ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) * חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שינורי) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: * אמשינוב * מנין אברכים	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: * קיוית * שיוית * נחלת משה אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 054-8454846 (וינגרטון) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכנ"ס * שינורי תורה * ישיבת אור לישירים רמה ג' * ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף כולל עטרת שלמה 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: * כולל עטרת שלמה * ביהכנ"ס לב אליהו ביתר גבעה A * ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מן) בני ברק * שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: * הליכות חיים * המרכזי - רמת אלחנן * הליגמן * לדרמן * נאות יוסף * משכנות יעקב * דברי שיר * שם אבותי * אוהל משה ורחל - רח' פרל * יד אהרון * שבת אחים * היכל צבי רח' סירקין
--	--	---	---

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

מכתב מאלף ממרן הסטייפלר זי"ע למרן הגרי"ש אלישיב זי"ע
 בעניין קניית רהיטים לזוג הצעיר - מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ולהבחל"ח הרבנית ע"ה.
 מתוך הספר "בית אמי" העומד לראות אור בקרוב במלאת ה' שנים לפטירתה של הרבנית ע"ה

Rabbi Jacob I. Koniewsky

Deor. of Yeshivath Beth Jacob

Benei Baroq Palestine, P. O. B. 4

יעקב ישראל קניבסקי

ראש ישיבת "בית יוסף"

בני ברק מ"ק, ת. ר. 4

נפתלים שלום וסלי"ק

בעה"י יום ה' בדר"ח תמוז ה'תשי"א

החיים והברכה והשלום מאדוה"ש למע"כ הגאון המפורסם מוהרי"ש שליט"א ולכל אשר אתו ה' עליהם יחיו ויתברכו בכל טוב.
 אחד"ש כמשפט
 הגני בזה לשאול ע"ד שהסרסור בא בהצעה לפנינו להיות שאחד שבא לא מכבר מקנדה חוזר לשם ורוצה למכור רהיטיו אשר הם לפי
 דברי הסרסור יפים מאוד וטובים באיכותם הרבה על מה שנקנה מתוצרת הארץ, והמחירים זולים הרבה נגד מחירי השוק כעת. וזוגתי
 תחי' הבטיחה לנסוע לראות [הוא נמצא במושבה אחרי גדרה] אחר השבת אי"ה.
 לזאת נא להודיענו אם בת שבע שתחי' מסכמת, שבאם ייטב ויהא יפה בעיני א', שתגמור הקניין או אולי אפשר שהיא בעצמה תבוא
 לראות.
 כי חוששין אנו שמא רצונה באיזו דוגמה ומאדע דווקא, אין לה לדון בדבר אלא לפי רצונה הגמור, לא אולי מפני שמצדנו מסכימים, כי
 כל רצונינו הלא הוא רק שהכלה היקרה שתחי' תהי' שבעת רצון לגמרי.
 נא להודיענו רצונה ודעתה במוקדם.
 והגני חותם בכל חותמי ברכות ודו"ש באה"ר כה"י

בעה"י יום ה' בדר"ח תמוז ה'תשי"א
 החיים והברכה והשלום מאדוה"ש למע"כ הגאון המפורסם מוהרי"ש שליט"א ולכל אשר אתו ה' עליהם יחיו ויתברכו בכל טוב.
 אחד"ש כמשפט
 הגני בזה לשאול ע"ד שהסרסור בא בהצעה לפנינו להיות שאחד שבא לא מכבר מקנדה חוזר לשם ורוצה למכור רהיטיו אשר הם לפי
 דברי הסרסור יפים מאוד וטובים באיכותם הרבה על מה שנקנה מתוצרת הארץ, והמחירים זולים הרבה נגד מחירי השוק כעת. וזוגתי
 תחי' הבטיחה לנסוע לראות [הוא נמצא במושבה אחרי גדרה] אחר השבת אי"ה.
 לזאת נא להודיענו אם בת שבע שתחי' מסכמת, שבאם ייטב ויהא יפה בעיני א', שתגמור הקניין או אולי אפשר שהיא בעצמה תבוא
 לראות.
 כי חוששין אנו שמא רצונה באיזו דוגמה ומאדע דווקא, אין לה לדון בדבר אלא לפי רצונה הגמור, לא אולי מפני שמצדנו מסכימים, כי
 כל רצונינו הלא הוא רק שהכלה היקרה שתחי' תהי' שבעת רצון לגמרי.
 נא להודיענו רצונה ודעתה במוקדם.
 והגני חותם בכל חותמי ברכות ודו"ש באה"ר כה"י

הכותב אוהבו יעקב ישראל קניבסקי